

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Porttiteatteri - teatteritoiminta toimijuuden ja osallisuuden vahvistajana

”Se on antanu mulle ja monelle muulle taval-
laan elämän takaisin.”

Makkonen, Laura

Laurea-ammattikorkeakoulu

Porttiteatteri - teatteritoiminta toimijuuden ja osallisuuden vahvistajana

”Se on antanu mulle ja monelle muulle tavallaan elämän takaisin.”

Makkonen Laura
Sosionomikoulutus
Rikosseuraamusala
Opinnäytetyö
Toukokuu, 2018

Laura Makkonen

**Porttiteatteri - teatteritoiminta toimijuuden ja osallisuuden vahvistajana
”Se on antanu mulle ja monelle muulle tavallaan elämän takaisin.”**

Vuosi 2018 Sivumäärä 101

Opinnäytetyön tilasi Porttiteatteri ry ja tavoitteena oli tutkia Porttiteatteriin osallistuneiden päihde- ja lainrikkojataustaisten kokemuksia toimintakyvyn ja toimijuuden muutoksesta, osallisuuden ja yhteisöllisyyden sekä vertaisuuden kokemuksia teatteritoiminnan kautta. Lisäksi tutkin Porttiteatterin merkitystä osallistujien urapolkujen mahdollistaja. Opinnäytetyöni teoreettinen viitekehys koostuu sosiaalisen pääoman, osallisuuden ja yhteisöllisyyden sekä voimaantumisen käsitteistä, lisäksi teoria pitää sisällään sosiaalisen kuntoutuksen toimintakyvyn ja toimijuuden vahvistajana sekä desistanssin ja stigmatisaation käsitteet. Porttiteatteri on vankilateatteri toimintaa vankilasta vapautuneille ja koevapaudessa oleville teatterialan ammattilaisten vetämänä. Toiminta on julkista tarjoten vankilasta vapautuville henkilöille mahdollisuuden omien voimavarojen löytämiseen sekä mahdollisuuden yhteisöllisyyteen teatterin keinoin.

Opinnäytetyön toteutin laadullisena tutkimuksena, jossa puolistrukturoitu teemahaastattelu valikoitui aineistonkeruumenetelmäksi. Opinnäytetyötä varten haastateltiin seitsemää Porttiteatteri-toimintaan osallistunutta rikos- ja päihdetaustaista ja kahta teatterialan ammattilaista. Lisäksi toteutettiin lomakekysely Joulutarinoita- esitysten yleisölle. Sisällön analyysimenetelmänä käytin sisällönanalyysia. Tulokset kertovat, Porttiteatteri-toiminnalla olevan myönteinen merkitys siihen osallistuneiden sosiaaliseen pääomaan, osallisuuden sekä toimintakyvyn- sekä toimijuuden muutoksiin, että elämän eri osa-alueisiin, minäkuvaan sekä rikoksettoman ja päihdeettömän elämäntavan ylläpitoon. Opinnäytetyö tarjoaa informaatiota Porttiteatteri-toiminnan merkityksestä rikos- ja päihdetaustaisten sosiaalisen pääoman muutoksista, osallisuuden ja elämän eri osa-alueilla sekä osallistujien kokemuksia stigmatisaatiosta ja rikollisuudesta irrottautumisesta. Lisäksi se tarjoaa tärkeää tietoa rikosseuraamusalan toimijoille vankiteatterin kuntouttavasta merkityksestä.

Asiasanat: vangit, teatteri, päihdeettömyys, rikollisuudesta irrottautuminen, stigmatisaatio, osallisuus, yhteisöllisyys, sosiaalinen pääoma, sosiaalinen kuntoutus, voimaantuminen, toimintakyky, toimijuus

Laura Makkonen

**Porttiteatteri- theatre for empowering functional ability and activity
"It has gave me and many others kind a life back"**

Year	2018	Pages	101
------	------	-------	-----

Porttiteatteri ry ordered this Bachelor's thesis. The aim of this Bachelor's thesis was to examine how drama and theatre activities affected the experiences of the participants of Porttiteatteri regarding changes in functional ability and overall activity; participation and sense of community; and peer support. In addition, theatre as a means of empowering career paths was also studied. Porttiteatteri is a prison theatre activity for ex-prisoners and those in supervised probationary freedom guided by theatre professionals. It is a public activity which offers those released from prison possibilities to find new resources and possibilities to experience a sense of community through theatre. The theoretical framework of this research includes the concepts of social capital, participation, sense of community and empowerment. In addition, framework includes social rehabilitation for strengthening functional ability and overall activity together with concepts of desistance and stigmatisation.

This thesis was conducted as qualitative research in which semi-structured themed interviews were used as a research method. In all, seven theatre participants with criminal or substance abuse backgrounds and two theatre professionals were interviewed. A questionnaire was also conducted aimed at the audience of seven of the groups performances. The material was analysed using content analysis. The results showed that the Porttiteatteri activities had a positive significant effect on the participants' social capital and changes in their functional ability and overall activity and on various aspects of their lives; in addition, the activities improved self-image which helps maintain a lifestyle without crime and intoxicants.

Keywords: inmates, theatre, substance free, crime detachment, stigmatisation, participation, sense of community, social capital, social rehabilitation, empowerment, ability to function, activity

Sisällys

1	Johdanto.....	7
2	Porttiteatteri - vankilasta vapautuneiden ja koevapaudessa olevien teatteriseurue ..	8
3	Kuntoutuksen näkökulmia rikostaustaisten toimijuuden vahvistamiseen	9
3.1	Sosiaalinen pääoma	9
3.2	Osallisuus, yhteisöllisyys ja voimaantuminen	10
3.3	Sosiaalinen kuntoutus toimintakyvyn ja toimijuuden vahvistajana	13
3.4	Kuntouttavan toiminnan muotoja vankilassa.....	15
3.5	Rikollisuudesta irrottautumista tukevat kuntoutusorientaatiot	18
3.5.1	What Works- ajattelu.....	19
3.5.2	Rikollisuudesta irrottautuminen eli desistanssi	19
3.5.3	Good Lives Model (GLM) eli hyvän elämän malli.....	20
3.5.4	Dialoginen työntekijä - asiakassuhde.....	21
3.6	Teatterin kuntouttava vaikutus.....	22
3.7	Näkökulmia vankeihin kohdistuvasta leimasta	23
4	Tutkimusasetelma	25
4.1	Opinnäytetyö tarkoitus ja tavoitteet	25
4.2	Opinnäytetyöprosessin aikataulu	26
4.3	Tutkimusmenetelmä ja aineistonkeruu	26
4.4	Tutkimuksen kohderyhmät	27
4.5	Aineiston analyysi	27
4.6	Luotettavuus ja eettisyys	28
5	Opinnäytetyön tulokset	30
5.1	Porttiteatterilaisten haastattelut	30
5.1.1	Osallisuuden ja vertaisuuden kokemuksia teatteritoiminnasta	31
5.1.2	Porttiteatteri toimintakyvyn ja voimaantumisen vahvistajana	38
5.1.3	Porttiteatterin tuki rikollisuudesta irrottautumisessa	41
5.1.4	Kokemuksia lainrikkojan ja päihdetaustaisen leimasta.....	46
5.1.5	Tulevaisuuden kuva ja muita ajatuksia	52
5.2	Taidealan ammattilaisten haastattelut	55
5.2.1	Porttiteatterin rooli osallisuuden ja vertaistuen kokemusten takana .	55
5.2.2	Teatteri toimintakyvyn ja voimaantumisen mahdollistajana.....	60
5.2.3	Teatteritoiminnalla tukea rikollisuudesta irrottautumiseen.....	64
5.2.4	Porttiteatterin merkitys stigmatisaation kannalta	67
5.2.5	Taiteen alan ammattilaisten vapaa sana.....	70
5.3	Yleisön ajatuksia Porttiteatteritoiminnasta	71
6	Johtopäätökset	74
6.1	Osallistujan toimintakyvyn muutokset ja osallisuuden kokemukset	74

6.2	Porttiteatteri toiminta desistanssin tukijana	77
6.3	Porttiteatterin merkitys stigmatisaation näkökulmasta	79
7	Pohdinta	80
7.1	Oman ammatillisen toiminnan reflektointi	80
7.2	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	82
7.3	Opinnäytetyön hyödyllisyys ja kehittämissuhteet	83
	Lähteet	86
	Liitteet	92

1 Johdanto

Tutkin opinnäytetyössäni millainen merkitys Porttiteatteri toimintaan osallistumisella on henkilön toimintakykyyn ja osallisuuteen. Lisäksi keskiössä on myös Porttiteatterin roolia toimintaan osallistuneiden desistanssiprosessissa ja stigmatisaation kokemisessa. Opinnäytetyö keskittyy myös tutkimaan Porttiteatteri toiminnan merkitystä osallistuneiden kokemuksista toimintakyvyn ja toimijuuden vahvistajana. Opinnäytetyöni pureutuu myös tutkimaan teatteritoiminnan merkitystä osallisuuden lisäksi, yhteisöllisyyden sekä voimaantumisen kokemuksista. Porttiteatteritoiminnan tarkoitus ja toimintaperiaatteet kuvattuani avaan sen myötä saatuja kokemuksia siihen osallistuneiden näkökulmasta.

Tutkimuskysymyksinä on ”Millainen merkitys Porttiteatteri- toimintaan osallistumisella on vertaistuen sekä toimintakyvyn muuttumisen näkökulmasta?” sekä ”Minkälainen merkitys Porttiteatteri toiminnalla on ollut toimintaan osallistuneiden desistanssiprosessissa ja stigmatisaation kokemisessa?” Pohdin opinnäytetyössäni, miten toimintaan osallistuminen näkyy rikollisuudesta irrottautumisessa sekä toiminnan merkitys rikollisen- ja päihdeiden käyttäjän stigman kannalta. Opinnäytetyön tarkoituksena oli avata toimintaan osallistuneiden rikos- ja / tai päihdetaustaisten henkilöiden kokemuksia, mutta esille nousi lisäksi toimintaa ohjaavien taiteen ammattilaisten kokemukset.

Opinnäytetyön toteutin laadullisena tutkimuksena ja aineisto koostuu seitsemän Porttiteatteri toimintaan osallistuneen teatterilaisen, tarkemmin ottaen Joulutarinoita- projektiin osallistuneen sekä kahden teatterialan ammattilaisen haastattelusta jossa haastattelumenetelmänä on puolistrukturoitu teemahaastattelu. Lisäksi tein myös lomakehaastattelun Joulutarinoita- projektin yleisölle jossa kartoitettiin yhteiskunnan asenteita ja ennakkokäsityksiä rikos- ja /tai päihdetaustaisista henkilöistä. Teoreettisen viitekehyksen kautta rakentui haastattelun teemat. Tutkittavaan viitekehykseen kuuluu sosiaalisen pääoman, osallisuuden, yhteisöllisyyden ja voimaantumisen käsitteitä, sosiaalisen kuntoutuksen merkitys toimintakyvyn ja toimijuuden vahvistajana sekä desistanssin ja stigmatisaation käsitteet.

Opinnäytetyöni aihetta pohtiessani olin alun perinkin kiinnostunut taidelähtöisestä toiminnasta ja se yhdistettynä vankilasta vapautumiseen oli tutkijan eli itseni kannalta mieluisa ja kiinnostava yhdistelmä. Toimintana Porttiteatteri on luovaa ja kyseisen menetelmän hyödyntäminen lainrikkojataustaisten rikollisuudesta irrottautumisen prosessissa sekä toimintakyvyn parantamisessa ja osallisuuden kokemuksessa on ihailtavaa. Opinnäytetyön minulta tilasi Porttiteatteri ry.

2 Porttiteatteri - vankilasta vapautuneiden ja koevapaudessa olevien teatteriseurue

Helmikuussa 2015 Helsinkiin perustettiin vankilastan vapautuneiden sekä koevapaudessa olevien henkilöiden teatteriseurue, nimeltään Porttiteatteri. Porttiteatteri tarjoaa vankilasta vapautuville henkilöille mahdollisuuden omien voimavarojen löytämiseen sekä mahdollisuuden yhteisöllisyyteen teatterin keinoin. Julkisen toimintansa kautta Porttiteatterin tavoite on pyrkiä vähentämään vankilasta vapautuneisiin henkilöihin kohdistuvaa leimaa, ja siten myös ehkäistä uusintarikollisuutta. Porttiteatteri pyrkii mahdollistamaan erilaisen identiteetin rakentamisen rikollis- ja päihteidenkäyttäjäminkin sijaan. Toiminta perustuu päihteettömyyteen. Porttiteatteri tuo kansan eteen nähtäväksi miltä maailma näyttää vankilasta vapautuvien silmin. Samalla tehdään näkyväksi heidän oikeutensa kansalaisina sekä asukkaina. Pyrkimyksenä on saada myös joukko perinteisesti kulttuuripalvelujen ulottumattomiin jääviä henkilöitä taidetoiminnan pariin. Porttiteatteri toiminnasta tulee parhaimmillaan sen pariin tiensä löytäneille, vankilasta vapautuville henkilöille pysyvän harrastuksen lisäksi myös vertaistuen saamisen, että antamisen muoto. (Porttiteatteri 2016a.)

Porttiteatteri pyrkii synnyttämään suomalaisittain poikkeuksellista ja uudenlaista teatteria ammattilaisten johdolla. Ammattilaisten ja rikos- ja päihdetaustaisten yhteistyö tulkitsee teatteria sekä taidetta uusista ja erilaisista näkökulmista. Yhteistyö ei pelkästään vaikuta rikos- ja päihdetaustaisiin, vaan samalla sen tarkoitus on lisätä ammattilaistaiteilijoiden käsitystä omasta taidenäkemyksestään jonka myötä teatteritaidetta on mahdollista uudistaa. (Porttiteatteri 2016b.) Porttiteatteri tavoittelee suomalaisen teatterialan kehittämistä lainrikkojataustaisten henkilöiden kanssa tehtävän teatteritoiminnan kautta. Ammattilaistaiteilijoiden ja rikostaustaisten teatteriporukka tekee teatteritaidetta, joka on uutta ja erilaista Suomessa. Näiden lisäksi toiminnan tavoitteet sekä tarkoitus tähtää uusintarikollisuuden ehkäisyyn. Rikostaustaisten ja vankien leiman vähentäminen nousee myös tärkeänä tavoittelun aiheena ylös Porttiteatterin toiminnassa. (Porttiteatteri 2016a.) Porttiteatteri yhdessä muiden vankilaprojektien kanssa on osoittanut, että kuntoutuksella joka nojaa taiteellisuuteen on suuri tarve myös täällä kotimaassamme. Teatteri toimintaan osallistuminen on antanut vangeille työkaluja miettiä aikaisemmalle elämäntyylille uudenlaisia, vaihtoehtoisia malleja, joiden on mahdollisuus kantaan eteenpäin myös vankilasta vapautumisen nivelvaiheessa. (Linderborg 2017.)

Luovien toimintojen Porttiteatteri- toiminta on tutkimuksen kohteena vähäisenlaisesti tutkittu. Aiemman opinnäytetyön vuodelta 2016 ”Porttiteatteri-toiminta rikoksettoman ja päihteettömän elämäntavan tukijana” tekijät Ritva Nikkilä ja Leena Valtonen. Heidän tutkimuksessaan painopisteessä oli teatteritoiminnan vaikutus Porttiteatteri-toimintaan osallistuneiden henkilöiden elämään ja identiteetin muuttumiseen rikollisuudesta irrottautumista unohtamatta. Aikaisempi Anu Järven ja Sini Länsimäen tutkimus on vuodelta 2015 ”Vapauden kauhu”- kokeimuksia Vapauden kauhu- hankkeen taidelähtöisen työpajatoimintaan osallistumisen merkityksestä yhteiskuntaan integroitumisessa.

Porttiteatteri ry halusi opinnäytetyöni tutkivan Porttiteatteri- toiminnan merkitystä toimintaan osallistuneiden lainrikkojataustaisten henkilöiden toimintakyvyn ja osallisuuden kokemuksia niitä tutkien. Toimintakyky, toimijuus ja osallisuuden kokemukset ja niiden muutokset ovat vahvoja vaikuttimia rikollisuudesta sekä päihteidenongelmakäytöstä irrottautumisessa, joten työlle valikoitui nimeksi ” Porttiteatteri - vankilateatteritoiminta toimijuuden ja osallisuuden vahvistajana”.

3 Kuntoutuksen näkökulmia rikostaustaisten toimijuuden vahvistamiseen

Tässä luvussa esittelen rikosseuraamusalalla toteutettavia kuntoutuksen näkökulmia rikostaustaisen henkilön toimijuuden vahvistamiseksi. Porttiteatteri- toiminnan muoto, tarkoitus ja tavoitteet pitävät sisällään kuntouttavia elementtejä. Rikosseuraamusalalla toteutetaan sosiaalista kuntoutusta, johon Porttiteatterin toiminta heijastuu. Avaan näkökulmista alkuun sosiaalista pääomaa. Käsittelen myös osallisuuden, yhteisöllisyyden ja voimaantumisen elementtejä. Kuntoutuksen näkökulmiin kuuluu myös sosiaalinen kuntoutus toimintakyvyn ja toimijuuden vahvistajana. Näiden jälkeen esittelen vankilassa tapahtuvia kuntouttavan toiminnan muotoja sekä rikollista irrottautumista tukevia orientaatioita. Rikoksettoman sekä päihteettömän elämäntavan tukeminen että uusintarikollisuuden vähentäminen kuuluu myös Porttiteatteri-toiminnan tavoitteisiin.

3.1 Sosiaalinen pääoma

Sosiaalinen pääoma tarkoittaa ihmisten tai ryhmien keskeisiä sosiaalisia verkostoja ja niissä kehittyviä luottamuksen tunteita sekä vastavuoroisuutta. Sosiaalinen pääoma nojaa yhteydessä yksilön terveydentasoon. Ennenaikainen kuolemanriski voi lisääntyä, mikäli sosiaalista pääomaa on määrällisesti vähän. Sosioekonomiset terveyserot selittyvät sosiaalisella pääomalla, esimerkiksi omaisesti, he joilla on korkeampi koulutustaso kokevat terveytensä useammin paremmaksi mitä matalammin koulutetut. (THL 2013.)

Suomen hallituksen ja Euroopan unionin tavoitteisiin kuuluu osallisuuden edistäminen. Sitä pidetään yhtenä keskeisimmistä keinoista torjua köyhyyttä ja ehkäistä syrjäytymistä. Eriarvoisuutta vähennetään, kun osallisuutta edistetään. Monet kansalliset ohjelmat sekä toimenpide ehdotukset huomioivat osallisuutta ja sen edistämisen tärkeyttä niin hyvinvoinnille kuin terveydellekin. (THL 2017a.)

Sosiaalinen pääoma tarkoittaa yleisesti sosiaalisia verkostoja, normeja ja luottamusta joilla on edellytyksiä auttaa verkostossa olevien yksilöiden välistä yhteistoimintaa, voimavarojen hyödyntämistä sekä toimintojen yhteensovittamista. Perusideana on se, että yksilön hyvinvointiin

sekä yhteiskunnan kykyyn suoriutua vaikuttaa fyysisen pääoman, luonnonvarojen sekä inhimillisen pääoman rinnalla lisäksi yksilöiden keskeiset sosiaaliset yhteydet, että sosiaaliset instituutiot jotka suuntaavat yksilöiden toimintaa vakiintuvina käytäntöinä. (Ruuskanen 2002.)

Niemelä (2002, 76) väittää, että sosiaalisen pääoman määrään, että sisältöön vaikuttaa suuresti yksilön identiteetti ja vastavuoroisesti yksilöiden identiteettiin vaikuttaa sosiaalinen pääoma. Yhteisöllisyys eli sosiaalinen pääoma on määritelty yhteiskunnan sosiaalisiin rakenteisiin kasvataneita sääntöjä ja sosiaalisia suhteita, joiden nähdään antavan yksilöille mahdollisuuden suunnitella omaa toimintaansa haluttujen tavoitteiden saavuttamiseksi (Hyypä 2002, 50).

Ilmiönä sosiaalisella pääomalla on selvästi havaittavia aikaansaannoksia hyvinvoinnin kehittämisessä sekä jakautumisessa. Sosiaalisen pääoman eri ulottuvuuksia korostavia suuntauksia puolesta puhuvat muun muassa James Coleman, Robert Putnam, Pierre Bourdieu sekä Alejandro Portes. Yhteisön mahdollisuus pitää normeja ja luottamusta yllä jota Coleman pitää yhteisön tiiviinä sosiaalisena rakenteena. Putnam katsastaa yhteisöllisiä menettelyjä ja niiden pohjalta rakentuvaa luottamusta toistetaan yksilöiden sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Sosiaalinen pääoman liittyy Bourdieun mukaan parhaimmiston sisäpiireihin. Portes nostaa esille sosiaalisen pääoman vaikutuksia niin sosiaalisen tuen pohjalta kuin yhteiskunnallisen marginaalisuuden vahvistajana. Riippuen tulokulmasta sosiaalinen pääoma voi kuvautua myös menestysresursseina, selviytymisresursseina tai mahdollisesti välineenä syrjäytymiseen. (Ruuskanen 2002.)

3.2 Osallisuus, yhteisöllisyys ja voimaantuminen

Osallisuus tarkoittaa yksilön tunnetta ollessaan yhteisössä, kuten opiskelu, työ, harrastus- tai järjestötoiminnassa. Yhteisössä osallisuus kuvautuu luottamuksena, arvostuksena, tasavertaisuutena sekä mahdollisuutena saada aikaan siinä omassa yhteisössään. Yhteiskunnallisella tasolla osallisuus tarkoittaa jokaisen yksilön edellytystä terveyteen, koulutukseen, työhön sekä toimeentuloon, asuntoon sekä sosiaalisiin suhteisiin. Osallisuuden merkitys kansallisella tasolla tarkoittaa yksilön oikeutta osallistua tasavertaisena ja vaikuttaa yhteiskunnan kehitykseen sekä itseään koskeviin asioihin. (THL 2017a.) Raivio ja Karjalainen (2013) ovat määritelleet osallisuuden kolme ulottuvuutta, joita ovat riittävä toimeentulo ja hyvinvointi, toiminnallinen osallisuus sekä yhteisöihin kuuluminen ja jäsenyys.

Yleiskäsitteenä yhteisöllisyyttä käytetään kuvaamaan ihmisten välistä yhteistyötä ja monenlaisia yhteistyön muotoja. (Paasivara & Nikkilä 2010, 55.) Edellä mainitut tekijät muodostavat myös voimaannuttavan ympäristön. Sosiaalityön tavoitteena on vahvistaa yksilön siteitä ympäröivään yhteiskuntaan. Yhteisöllisyys kuvautuu sosiaalityön yhtenä kulmakivenä, joka perustuu yksilöiden kykyyn integroitua yhteiskuntaamme. (Raunio 2006, 74.)

Vangin näkökulmasta yhteisössä saatu arvostus sekä kunnioitus lisäävät yhteisöön kasvamista. On hyvin todennäköistä, ettei vanki ole koskaan saanut kokea arvostuksen tunnetta, joka on muutosprosessin isoimpia haasteita. Vertaistukea tarjoavat ryhmät muodostuvat tässä yhteydessä huomionarvoisiksi, joissa jäsenet ymmärtävät, mitä alakulttuurista luopuminen tarkoittaa. Myönteisen minäkuvan rakentuminen yhteisön avulla auttaa uuden identiteetin luomista. (Kurki ym. 2010, 126-130.) Monesti rikos- ja päihdetaustaisilla itsetunto kuvautuu heikkona ja minäkäsitys negatiivisena. Tällöin yhteisöllisyys ja muun ryhmän vuorovaikutus on äärimmäisen tärkeää, koska se vaikuttaa itsetuntoon ja minäkuvaan sekä yksilön sosiaalisen identiteetin kehitykseen. (Karsikas 2005, 109.) Yhteenkuuluvuuden tunne kuvautuu yksilön toiminnan edellytyksenä sekä voimakkaana sisäisenä motivaattorina ja koossa pitävänä voimana. Yhteisöön kuuluva jäsen kuvautuu ihmiselämää tutkaillessa välttämättömyytenä, koska pelkästään porukassa yksilö voi olla vahva ja tuottava, yhteiskunnan mielekäs jäsen. (Paasivaara & Nikkilä 2010, 21.) Porttiteatteri tavoittelee toiminnallaan luomaan juurikin sellaisen ympäristön, jossa edellä kuvatut tekijät tulevat toteutetuiksi. Toiminta edesauttaa rikos ja päihdetaustaisia irrottautumaan rikollisuudesta ja voimaantumaan.

Asiakkaan osallisuuden kokemukseen kuuluvat tarvittava tuki, yhteinen päätöksenteko, asiakkaan tilaisuus valita sekä asiakkaan omien kantojen arvostaminen (Hickey ja Kipping 1998). Palvelujen suunnittelussa se tarkoittaa asiakkaan osallisuutta tämän tarpeiden pohjalta, asiakkaan mielipiteiden arvostamista sekä tarvittavan tiedon luovuttamista asiakkaalle päätöksen teon pohjaksi (Anthony & Crawford 2000). Kaikilla asiakkaille ei välttämättä ole voimavaroja, kykyjä ja taitoja osallistua omaan hoitoonsa ja sen suunnitteluun (Hallamaa 2008). Erilaiset joustavat osallistumisen muodot sekä tukirakenteet mahdollistavat kunkin löytämään omat voimavaransa ja kehittämään niitä, jolloin asiakkaat kykenevät osallistumaan ja kokemaan osallisuutta (Truman & Raine 2002). Osallisuus ja asiakaslähtöisyys kuvautuu rinnakkaiskäsitteinä. Asiakaslähtöisyys tarkoittaa hoidon tai palvelun tavoiteulottuvuutta, osallisuus asiakkaan kokemusulottuvuutta. (Kujala 2003.) Kujalan (1996) mukaan itsemääräämisoikeus, omahoito ja vaikuttaminen omaan hoitoonsa on osallisuutta. Oikea asiakaslähtöisyys voi toteutua silloin, kun asiakas kokee osallisuutta.

Sosiaalinen osallisuus kuvautuu moniulotteisena ja ulottuvuudet voivat olla niin oikeuksia kuin toimintoja. Sosiaalinen osallisuus on monikerroksinen, ilmentyen eri tasoilla, esimerkiksi yksilö, perhe, yhteisölliset suhteet tai globaalit suhteet. Se jakautuu eri tavoin eri yksilöillä, sillä siihen vaikuttaa monet eri tekijät, kuten sosiaaliset suhteet ja niiden osa-alueet, sosiaalinen toimintakyky sekä kokemus osallisuudesta. (Leemann ym. 2015, 4.) Sosiaalisesta osallisuudesta määrittäessä vahvistuu luottamuksen merkitys. Jotta yhteys muihin ihmisiin on, tulee olla vuorovaikutusta. Ihmisten luottaessa toisiinsa, syntyy kunnioitusta, jolloin heillä on uskallusta tun-

nustaa oma riippuvuutensa muista. Kokemus osallisuudesta riippuu kovasti siitä, millaisen osuuden ihminen pystyy mahdollisesta toimintakyvyn kapasiteetistaan ottamaan käyttöönsä. (THL 2017b.)

Sosiaalisen osallisuuden moniulotteisuus eri näkökulmineen tiivistettynä: muuttuva, dynaaminen prosessi, köyhyyden ja syrjäytymisen torjuminen, tilaisuus osallistua yhteiskuntaan, mahdollisuudet ja voimavarat, edistää taitoja ja kykyjä, ihmisarvoisen elämän takaaminen. (Leemann ym. 2015, 5.) Se kuvautuu syrjäytymisen vastakohtana. Kun osallisuutta kuvataan jatkumona, voidaan asiakas kuvata janalla, jossa on vaativa ja aktiivinen kansalaisuus, kun toisessa päässä asiakas joka ajautunut palvelujärjestelmien ulkopuolelle tai niistä kokonaan irtisanoutunut. Porttiteatteri tavoitteena on lisätä toimintaan osallistuvien osallisuutta.

Empowerment tarkoittaa mahdollisuuksien antamista jollekulle, vaikutusmahdollisuuksien lisäämistä, aseman parantamista ja täysivaltaiseksi tekemistä. Ihmisen voimaantuminen näkyy parantuneena itsetuntona ja kykynä asettaa ja saavuttaa päämääriä. Se näkyy myös oman elämän ja muutosprosessin hallinnan tunteena, samoin kuin toiveikkuutena tulevaisuutta kohtaan. (Rodwell 1996, 310.) Itsetunto ei tarkoita "voiman" saavuttamista, vaan se on itseymmärrystä, minän eri puolien tunnistamista (Hyväri 2001, 119).

Kaikki kokemukset joita vanki saa, valmistaa häntä vapauteen. Vankien itseilmaisu ja vuorovaiikutustaidot kehittyvät vankilateatterin myötä. Teatterin tekeminen antaa vangille rohkeutta ja samalla tuo vastuuta niin vangin omasta kuin koko muun ryhmän panoksesta. (Hämäläinen.) Vankilan muurien sisäpuolella teatteritoimintaan osallistuneiden vankien yhteinen piirre on ollut toiminnan myötä syntynyt onnistumisen kokemus (Heinonen 2015). Yksilön tarpeiden mukainen toiminta on huomionarvoinen asia voimaantumisenäkökulman kannalta. Siihen kuuluu niin tarpeenmukaiset toimintaohjelmat kuin päihdekuntoutus, mutta myös sosiaalinen ja ammatillinen kuntoutus sekä yksilökohtainen tuki. Usein vangit tarvitsevat erilaisten taitojen opettelua arkielämässä ja työelämässä. Sosiaalisen verkoston kannalta ihmissuhteiden huomioonottaminen on tärkeää. Muita voimaantumisen kannalta merkityksellisiä asioita ovat luova toiminta, arvokeskustelu ja hengellinen toiminta. (Karsikas 2005, 28.)

Teatteritaiteen tohtori ja näyttelijä Jussi Lehtosen mukaan vankilateatterista on hyviä kokemuksia ympäri maailman. Suomessa se on melko uutta, mutta nyt teatteri halutaan pysyväksi osaksi vankien kuntoutusta. "Teatteri voimaannuttaa. Se on erityisen hyvä keino käsitellä itseä ja tunteita paikoissa, joissa laitostuu", Lehtonen sanoo. (Yle.) Monista esiintymispaikoista on vankila varmasti suljetuin, kontrolloiduin sekä hierarkkinen. Vankilaosaston ja muun maailman välinen etäisyys on korostetun suuri. Vankila on ympäristö jossa vanki ei useinkaan näytä todellisia tunteitaan. Sisimmässään olevaan, omaa itseään ei voi näyttää toisille vangeille eikä vartijoille. Vieraileva teatteriesitys voi tehdä pinnanalaisia tunteita näkyviksi, myös saada aikaan

varsin voimakkaitakin yksilöllisiä sekä kollektiivisiäkin reaktioita. Katsojan rooli tarjoaa mahdollisuuden luopua hetkeksi vangin roolista. Teatteriesityksen aikana ollaan hetki poissa siitä omasta sellistä, suljetusta tilasta, suljetusta yhteisöstä ja monesti myös sulkeutuneesta mielestä. (Lehtonen 2010, 124-126.)

3.3 Sosiaalinen kuntoutus toimintakyvyn ja toimijuuden vahvistajana

Jotta vangilla olisi keinoja irrottautua rikollisuudesta sekä parantaa edellytyksiään sopeutukseen yhteiskuntaan, sisältää kuntouttava toiminta kaikkia niitä toimintoja, joilla edellä oleviin toimintoihin pystyttäisiin vaikuttamaan. (Laine 2007, 263-264.) Tavoitteita kuntouttavalle toiminnalle on parantaa ja edesauttaa elämänhallintaa sekä toimintakykyä, että sosiaalista osallisuutta. Vankien kuntoutustarpeiden kuvataan olevan keskimääräistä väestöä suuremmat, joten myös kuntoutustarpeet ovat usein erilaisia. (Karsikas 2005, 21-22.) Keskeisimpiin kuntoutuksen alueisiin kuuluu ne asiakkaat jotka ovat syrjäytymisvaarassa, heidän tavoittaminen sekä kuntouttaminen. Väliinputoaminen palvelu- ja kuntoutusjatkumossa lisää syrjäytymisen uhkaa. (Kokko 2010, 163.)

Sosiaalihuoltolaissa sosiaalinen kuntoutus 17§ määritellään seuraavanlaisesti. Sosiaalisella kuntoutuksella tarkoitetaan sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen keinoin annettavaa tehostettua tukea sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamiseksi, syrjäytymisen torjumiseksi ja osallisuuden edistämiseksi. Sosiaaliseen kuntoutukseen kuuluu: sosiaalisen toimintakyvyn ja kuntoutustarpeen selvittäminen; kuntoutusneuvonta ja -ohjaus sekä tarvittaessa kuntoutuspalvelujen yhteensovittaminen; valmennus arkipäivän toiminnoista suoriutumiseen ja elämänhallintaan; ryhmätoiminta ja tuki sosiaalisiin vuorovaikutussuhteisiin muut tarvittavat sosiaalista kuntoutumista edistävät toimenpiteet. (L1301/2014.)

Sosiaalisen kuntoutuksen kokonaisuuteen yhdistetään päihde- ja/tai mielenterveyshoito tarvittaessa ja muut tarvittavat palvelut sekä tukitoimet yli sektorirajojen. Kunnat voivat toteuttaa Sosiaalihuoltolain puitteissa sosiaalisen kuntoutuksen palveluja tarvelähtöisesti. Palveluihin kuuluu muun muassa yksilöllinen psykososiaalinen tuki ja lähityö, sisältäen kotikäyntejä, mukana kulkemista, kasvatuksellista tukea omien asioiden hoitamiseen. Sosiaalisesti kuntoutukseksi luetaan myös erilaiset toiminnalliset ryhmät, vertaistuki, osallistuminen vapaaehtois-toimintaan, työtoiminta sekä kaikki asiakkaalle tarjottavat palvelut ja tukitoimet osana henkilön kuntoutussuunnitelmaa. (THL 2015a.)

Toimintakyky pitää sisällään ihmisen fyysiset, psyykkiset ja sosiaaliset edellytykset selviytyäkseen hänelle itselleen tärkeistä ja välttämättömistä jokapäiväisen elämän toiminnoista, kuten: työstä ja opiskelusta, vapaa-ajasta sekä harrastuksista, itsestään ja toisista huolehtimisesta omassa elinympäristössään. Ihmisen toimintakyky riippuu lisäksi ympäristön myönteisistä sekä kielteisistä vaikutuksista. Ihmisen toimintakykyä ja selviytymistä arjessa voidaan tukea monin

eri keinoin, muun muassa asuin- ja elinympäristöön liittyvillä tekijöillä, toisten ihmisten tuella tai erilaisilla palveluilla. Ihmisen toimintakyky kuvautuu kykyjen, elin- ja toimintaympäristön sekä omien tavoitteiden välisenä tasapainotilana. (THL 2016a.) Terveyden ja hyvinvoinninlaitoksen mukaan toimintakyky jaetaan seuraaviin osa-alueisiin: fyysinen toimintakyky, psyykinen toimintakyky, kognitiivinen toimintakyky (usein luetaan kuuluvaksi psyykkiseen ulottuvuuteen), sosiaalinen toimintakyky. Nämä eri osa-alueet kietoutuvat toisiinsa monin tavoin, niin kuin myös ympäristön tarjoamiin edellytyksiin sekä vaatimuksiin, että yksilön terveyteen ja muihin henkilökohtaisiin ominaisuuksiin. (THL 2015b.)

Toimintakyky vaikuttaa suuresti myös yksilön työllisyyteen. Terveyden ja hyvinvoinninlaitoksen mukaan työkäinen väestö voidaan jakaa kahteen osaan: työlliseen työvoimaan ja työttömään työvoimaan ja työvoiman ulkopuolella oleviin. Työttömyyteen niin ikään Terveyden ja hyvinvoinninlaitoksen mukaan vaikuttaa koulutustaustaisuus, vähemmän opiskelleilla työttömyys on yleisempää kuin pidempään opiskelleilla. Lisäksi muissa väestöryhmissä nousi esille se, että vaikka ulkomaalaistaustainen henkilö hakisi aktiivisesti työtä, on silti työttömyysaste 2-3-kertainen Suomen kansalaisiin verrattuna. (THL 2016b.) Terveyden ja hyvinvoinnin artikkelissa nostettiin esille myös työttömyyden yhteyttä vaikuttaen haitallisesti terveyteen ja hyvinvointiin. Pitkittynyt työttömyys vaikuttaa toimeentuloon ja pitkittyessään lisää riskiä köyhyyteen. Lisäksi työttömien kuvataan voivan keskimääräistä huonommin ollen sairaampia kuin työlliset. Toisaalta huono terveys ja varsinkin mielenterveysongelmat ovat yhteydessä korkeampaan työttömyysriskiin ja pidempään työttömyyden kestoon. Useat erilaiset tekijät sekä yksilölliset ominaisuudet voivat lieventää työttömyyden vaikutuksia, kuten: vahva sosiaalinen tuki, hyvä itsetunto ja hyvät selviytymiskeinot tai pahentaa toistuvat työttömyysjaksot, pitkäaikainen työttömyys, korkea ikä, häpeä, taloudelliset vaikeudet, alkoholin käyttö ja mielenterveysongelmat. (THL 2016b.)

Suomessa sosiaalisen kuntoutuksen käsite on pirstaleinen eikä sillä ole pitkää historiaa. 1800-luvulla on jo ollut toimintaa, joka on rinnastettavissa kuntoutukseen. Tuohon aikaan toiminta on ollut suurimmaksi osaksi hyväntekeväisyyden varassa. Erityisopetuksessa, sairaanhoidon sekä fysikaalisen hoidon että sosiaalihuollon aloilla on ollut havaittavissa pyrkimyksiä, joiden katsotaan kuuluvan kuntoutuksen esivaiheisiin. (Haimi & Hurme 2007, 26-27.) Suomessa käytiin sotia vuosina 1939-1945, joiden vuoksi kuntoutustoiminnan tarve kasvoi, joka taas nopeutti hyväntekeväisyys-työn muuttumista julkiseksi palveluiksi (Haimi & Hurme 2007, 27). Sotien päätyttyä kuntoutus oli 1940- ja 1950 - luvuilla ennen kaikkea sodassa tai tapaturmissa syntyneiden vaurioiden ja niiden haittojen korjaamista (Järvikoski & Härkäpää 2011, 8). Ensimmäiset lakisääteiset kuntoutustoimenpiteet tulivat voimaan vuonna 1918. Invalidinhuoltolaki (IHL) tuli voimaan vuonna 1946 ja se edisti keskeisesti kuntoutustoimenpiteitä. Keskeisenä periaatteena suomalaisessa kuntoutustoiminnassa 1960-luvulta 1990-luvulle saakka oli kuntoutuksen integrointi yleisiin palvelujärjestelmiin. (Haimi & Hurme 2007, 28-29.)

Kuntoutus on kehittynyt ja sitä myötä myös kuntoutuksen kohderyhmät ovat lisääntyneet sekä muuttuneet. Viime vuosina on painotettu, ettei kuntoutuksen tarpeen aiheuttajana välttämättä joka kerta ole yksilön vajavuus, vaan monenlaiset syrjäytymisen rakenteelliset esteet. (Haimi & Hurme 2007, 28-29.) Kuntoutus koostuu neljästä eri osa-alueesta: lääkinnällinen, kasvatuksellinen, ammatillinen ja sosiaalinen kuntoutus. Kuntoutuksen jaottelu ei ole aina ollut näin, vaan se on tapahtunut historian myötä. Sosiaaliset ja lääkinnälliset palvelut luetaan kuuluvaksi kaikille ikäryhmille. Sen sijaan kasvatuksellinen kuntoutus on suunnattu lapsille ja nuorille. Työikäisille on suunnattu ammatillinen kuntoutus. Kuntoutuksen toteutus kaikkiaan tapahtuu kuntien sosiaali- ja terveystaluuina, työhallinnon palveluina, Kansaneläkelaitoksen, vakuutusyhtiöiden- ja eläkelaitosten kuntoutuksena sekä työterveyshuoltona. (Haimi & Hurme 2007, 36-38.)

3.4 Kuntouttavan toiminnan muotoja vankilassa

Vankiloiden vankitoiminnoilla nähdään olevan vankeja kuntouttava ja yhteiskuntaan sijoittumista parantava tavoite. Lisäksi vankitoiminnot vahvistavat rikoksettoman elämän valmiuksia, parantavat tai ylläpitävät ammattitaitoa ja työkykyä sekä tukevat päihdeettömässä elämäntavassa. Vankitoiminnoilla on myös laitosturvallisuuden näkökulmasta merkitystä. Vankitoimintoja on myös viety kehittämisen kautta yksilöllisemmiksi sekä kuntouttavimmiksi. Tiettyihin toimintoihin ja ohjelmiin valitaan vain niitä vankeja, joilla on korkea tai keskikorkea uusimisriski ja riskitasoon pyritään vaikuttamaan. Lisäksi toimintojen ja ohjelmien tavoitteena on herättää kiinnostusta oman elämänsä parantamiseen. Yleisohjelmilla pyritään vaikuttamaan rikolliseen käyttäytymiseen, rikosperustaisten ohjelmien kohderyhmänä ovat tiettyihin rikoksiin, kuten väkivalta- ja seksuaalirikoksiin, syylistyneet sekä päihdekuntoutusohjelmat kuuluvat päihdekuntoutukseen. Kaikkien vankitoimintojen tarkoituksena on rikolliseen käyttäytymiseen vaikuttaminen sekä uusintarikon madaltaminen. (Valle 2014, 11-12.)

Päihderiippuvuus nousee usein vankeihin liittyvässä keskustelussa ja kirjallisuudessa esille, sillä erittäin suurella osalla vangeista on problemaattista päihdeiden käyttöä. Päihderiippuvuuden hoito on täten erityisen tärkeää puhuttaessa kuntoutumisesta ja rikos- ja päihdekierteestä irrottautumisesta. Rikoskierteeseen joudutaan monesti päihdeiden hallitsemattoman käytön seurauksena. Kun päihderiippuvuutta hoidetaan, merkitystä on sekä vankeuden aikaisella että sen jälkeisellä hoidolla. Vankilassa päihderiippuvuuden hoitoa tukevat päihdetyön ohjaajat ja erityisohjaajat, sosiaalityöntekijät, psykologit sekä pastorit. Päihdetyön eri työntekijöiden tekemä työ on psykososiaalista, jonka tavoitteena on edistää elämäntaluuja ja tukea kuntoutumisessa. (Valle 2014, 11, 16.) Koska rikoksien uusijat sekä vankilakierteessä olevat ovat haaste koko yhteiskunnalle, on uusintarikollisuuden ehkäisy ja pysäyttämisen näkökulmasta oleellista kiinnittää huomiota päihderiippuvuuden hoitoon sekä päihdeistä irti pysymiseen. Monet vankeustuomiot vaikuttavat vankien huono-osaistumiseen ja ne tuottavat myös epäonnistumisen

kokemuksia yksilölle. Suunnitelmista on helppo luopua tai niitä ei välttämättä tehdä enää ollenkaan, jos vankilakertaisuuksia on takana monia. (Valle 2014, 18.)

Ohjelmat perustuvat useimmiten kognitiiviseen viitekehykseen, jossa ohjaajat kokoavat esimerkki-tilanteet senkaltaisiksi, että vanki pystyy asettamaan ne kyseenalaisiksi ja tekemään päätelmiä itse. Päämääränä on, että vankien ajattelussa ilmenevä muutos saavutetaan kokemuksellisen oppimisen kautta. Ohjelmien aikana tavoitellaan yhdessä eritellä näkemyksiä siitä, mikä on vangille tavanomainen tapa ymmärtää sekä tulkita elämäänsä. Edellä mainitun jäsenyyksen tuella selvitetään, miten ajatusvääristymät pitävät yllä esimerkiksi päihderiippuvuutta ja ovat esteenä muutokselle. (Granfelt 2007, 40.)

Päihdekuntoutus tarkoittaa kuntouttavaa toimintaa, jota toteutetaan yksilötyön lisäksi myös erilaisina päihdeohjelmina. Vankiloiden päihdevalvontaan kuuluvat muun muassa päihdeettömyyden valvonta ja tarkastustoiminta. (Rikosseuraamuslaitos 2013b.) Päihdekuntoutusta on tarjolla melkein kaikissa vankiloissa. Vankiloissa käytetään lyhyitä informointi- ja motiivointiohjelmiä. Näiden tavoitteena on jakaa infoa päihdekuntoutuksesta sekä motivoida päihdeettömään elämäntapaan. (Knuuti 2011a.)

Rikosseuraamusalalla sosiaalisella kuntoutuksella on keskeinen sija. Kuitenkin, sosiaalinen näkökulma on mahdollista ymmärtää monin eri tavoin. Kun puhutaan sanasta sosiaalinen, ajatellaan sen suuntautuvan ilmiöihin, jotka kytkeytyvät ihmisten välisiin suhteisiin. Taloudellinen vastapuoli on taas yhteiskuntapoliittinen näkökulma sanalle sosiaalinen. Edellisen vuoksi se liittyy hyvinvoinnin jakamiseen, lisäksi siihen liittyy myös arvolutaus. Yhteiskunnalliseen oikeudenmukaisuuteen että syrjäytymisen ehkäisyyn liittyy sosiaalinen näkökulma. (Rantanen 2009, 110.)

Sosiaalinen kuntoutus vai kuntouttava sosiaalityö. Kuntouttava sosiaalityö luetaan keskeisimmäksi sosiaalityön työorientaatioksi yhteistyön, rakenteellisen sosiaalityön sekä niihin liittyvien ehkäisevän työn sekä varhaisen puuttumisen ohella. Rikosseuraamusalalla on viime aikoina korostunut kuntouttavalle sosiaalityölle ominainen näkökulma. Rikosseuraamusalalla laaditaan kaikille asiakkaille rangaistusajansuunnitelma ja riski- ja tarvearvio. Alalle on pyritty tuomaan myös palveluohjauksen periaatetta. (Rantanen 2009, 111.) Sosiaalisen kuntoutuksen termiä tarkastellessa keskeisimmät tarpeet liittyvät syrjäytymisen uhkiin, työttömyyteen sekä toimeentulo-ongelmiin, lapsiperheiden sosiaaliin ongelmiin sekä mielenterveys- ja päihdeongelmiin. Sosiaalista kuntoutusta tukevat palvelut yleisesti ottaen tukevat eri-ikäisiä kuntoutujia sosiaalisen, että yhteiskunnallisen elämän eri osa-alueilla. (Ihalainen & Kettunen 2016, 226.)

Rikosseuraamusalalla toteutetaan sosiaalista kuntoutusta joka on vähemmän strukturoitua. Sen ensisijaisena tavoitteena on ylläpitää tai lisätä rikosseuraamusasiakkaan arkielämän taitoja ja

sosiaalisia valmiuksia. Tavoitteena on myös auttaa henkilöä ohjautumaan opintoihin tai työelämään tai muuten valmistautumaan vapautumista varten. (Rikosseuraamuslaitos 2013a.) Opiskelu tai työllistyminen saattaa parhaimmassa tapauksessa tukea rikostaustaista ihmistä muutoksen tekemisessä (Valle 2014,16). Sosiaalinen kuntoutus voi sisältää työpaja- ja askartelutoimintaa, pienimuotoista metalli- ja puutyötä. Lisäksi vankien sosiaalisten suhteiden ylläpito ja säilyttäminen vankilan ulkopuolelle on myös tärkeä, sekä olennainen osa kuntoutumista. Yhteydenpito läheisiin onnistuu sääntöjen mukaisesti puhelimitse, tapaamisten kautta ja poistumisluvalla. Perheleirit tukevat vanhemmuutta tai kehittävät vuorovaikutusta yhdessäolon kautta. Yleensä leirejä pidetään avolaitoksista käsin tai esimerkiksi vankilan muurien ulkopuolella olevissa leirikeskuksissa. (Knuuti, 2011b.) Ne vangit joiden sosiaalinen selviytyminen on heikkoa ja joilla on vaikeuksia sijoittua muuhun toimintaan vankilassa, kuten työhön, tavoitteelliseen opiskeluun tai uusintarikollisuuteen vaikuttavaan työhön, hyötyvät sosiaalisesta kuntoutuksesta. Vangeista usealla on päihdeiden käytön suhteen ongelmia ja monesti sosiaalista kuntoutusta järjestetään päihdekuntoutukseen liittyen tai päihdekuntoutuksen jälkeen. (Knuuti, 2011b.)

Kuntouttavan toiminnan piirteet korostuvat sosiaalisessa kuntoutuksessa. Suunnitelmallisuus on keskeinen osa kuntouttavaa toimintaa. Suunnitelmallisuus tuli vankeinhoitoon uuden vankeuslain myötä. Uusintarikollisuuden ehkäisyn olennainen ja tärkein muoto on rangaistusajan ja siviiliin siirtymisen suunnitelmallisuus. (Rantanen 2009, 111-112.) Kuntoutusjatkumon turvaaminen on keskeisin asia kuntoutuksen vaikuttavuutta mitattaessa. Mikäli jatkokuntoutusta ei pystytä järjestämään, katoaa vankeinhoidossa tehdyn kuntouttavan työn hyöty. Yhteistyösuhteet, jotka on luotu vankeuden aikana vankilaviranomaisten ja sosiaali- ja terveystalviranomaisten, mutta myös laajemmin muiden viranomaisten sekä kolmannen sektorin toimijoiden kanssa, on erityisen tärkeää. Palveluprosessin toimivuus tukee uusintarikollisuuden ehkäisemistä ja vankien vapauteen sopeutumista. Yhtä aikaa se parantaa hoitojatkumoiden toimivuutta vapaudesta vankilaan ja toisin päin, vankilasta siviiliin siirryttäessä. (Kaurala & Kylämarttila 2010, 45.)

Järjestettäessä jatkokuntoutusta tulee turvata vapautuvan vangin asuminen, toimeentulo, päivittäinen toiminta sekä sosiaaliset suhteet. Vapautuva vanki voi jäädä vaille tahoja, joka ottaisi kokonaisvaltaisesti vastuun tämän asioissa. Tämä voi johtua kuntien resurssien niukkuudesta, mutta myös valitettavan usein myös asenteet vapautuvia vankeja kohtaan vaikeuttavat asioiden hoitamista. Merkittävään rooliin nousee myös päihde- ja sosiaalista kuntoutusta järjestävät järjestöt vapautuvan vangin tarpeenmukaisessa kuntoutuksen järjestämisessä. (Kaurala & Kylämarttila 2010, 45.) Kolmannen sektorin toimijoita on kuitenkin tänä päivänä jo useita jotka linkitetään hyvissä ajoin ennen vangin vapautumista heidän jatkopolkuaan suunnittelemaan.

3.5 Rikollisuudesta irrottautumista tukevat kuntoutusorientaatiot

Isolla osalla rikosseuraamusasiakkaista, ennen kaikkea vangeilla on erilaisia hankaluuksia hallita arjen taitoja. Hankaluudet voivat johtua moninaisista syistä, kuten elämäntavasta jossa suurta osaa näyttelee päihteidenkäyttö sekä rikokset, myös rikkonainen asumishistoria kuuluu tähän samaan. Sen vuoksi joiltakin rikoksista tuomituilta puuttuu ne arjen perustaidot kuten ruoanlaittaminen sekä siivous, jotka yleensä ovat kuitenkin osa normaalia arkea. Rikosseuraamusasiakkailla voi olla haastavia ongelmia elämässään, kuten asunnottomuus, työttömyys, puutteellinen koulutustaso sekä erilaiset oppimisvaikeudet, päihderiippuvuudet, mielenterveysongelmat unohtamatta suuria velkoja. Edellä mainittujen yhtälö tekee elämönhallinnasta vaikeanlaista. Useilla rikosseuraamusasiakkailla on jonkintasoista motivaatiota sen hetkisestä elämäntavastansa irrottautumiseen, kuitenkin uuden elämäntavan aloittaminen sekä omaksuminen ja ennen kaikkea ylläpitäminen on hyvin haasteellista. Yhteiskunnassa selviämiseen normaalin arkielämän tavoin tarvitsee opetella uusia tottumuksia ja rutiineja, tehdä erilaisia sekä uusia asioita, luoda uusia sosiaalisia suhteita, mutta tärkeimpänä opetella uudenlaisia ajatusmalleja. Kehittämällä näitä valmiuksia rikosseuraamusasiakkuuden aikana, tukee rikoksista irrottautumisen prosessia. (Miikkulainen 2012, 3.) Vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon tavoitteina onkin edistää vangin valmiuksia rikoksettomaan elämään, lisätä elämönhallintaa sekä auttaa yhteiskuntaan sopeutumista (Vankeuslaki 767/ luku 2).

Useat tutkimukset osoittavat, että monen rikosseuraamuksesta vapautuvan henkilön on erittäin vaikeaa integroitua työmarkkinoille ja yhteiskuntaan ilman erityistä tukea. Mielekäs tekeminen ja työllistyminen tukevat arjen hallintaa ja asumisen onnistumista sekä vähentävät uusintarikollisuutta. Usealla rikosseuraamusasiakkaalla on alhainen koulutustaso ja työhistoriakin kuvautuu katkonaisena yhdistettynä yksilön rikosrekisteriin, tällöin mahdollisuudet työmarkkinoilla ovat varsin heikot. Edellä mainittujen lisäksi monen rikosseuraamusasiakkaan päihteiden käyttö hankaloittaa merkittävästi työssäkäyntiä. Myös erilaiset oppimisvaikeudet ovat yleisiä. (Miikkulainen 2012, 37.)

Rikollisuudesta irrottautumisen prosessissa työllistymisellä on kuitenkin suuri merkitys. Sen lisäksi, että yksilö saa laillista toimeentuloa, työ ohjailee ajankäyttöä uudella lailla ja samalla toimii myös rikoksettomuuteen pohjautuvan minäkuvan rakennusvälineenä. Mahdollisuuksia ja vaihtoehtoja olisi tarkoituksenmukaista kartoittaa jokaisen työttömän rikosseuraamusasiakkaan kanssa. Arjen taitojen opettelu ja kyseisten taitojen parantuminen voi tuoda itseluottamusta ja uskoa itseen, kun kyse on työnhausta. Tällöin yksilön on helpompi uskoa omiin kykyihinsä selvitä työssä käymisen tuomista haasteista, kun on ensin oppinut huolehtimaan itsestään sekä omista asioistaan. Työpaikkahaastattelussa suoriutumisessa on tärkeää, että asiointi- ja vuorovaikutustaidot ovat harjaantuneet, tällöin parantaen yksilö mahdollisuuksia työllistyä. (Miikkulainen 2012, 37.)

3.5.1 What Works- ajattelu

What Works- ajattelu on toiminut reilun kymmenen vuotta rikosseuraamusalalla työn ohjenuorana mitä rikollisten kuntouttamiseen tulee. Kuitenkin, viime vuosien aikana What works- ajattelu on saanut osakseen kritiikkiä muutamista eri syistä. Kriitikoiden mielestä What works nostaa liiaksi ohjelmatoimintaa esille: keskitytään monenlaisiin ohjelmatoimiin, ohjelmat akkreditoidaan ja arvioidaan. Keskitytään lisäksi myös yksilöiden uusimisriskin arviointiin sekä kriminogeenisiin tekijöihin että rikollisuutta ylläpitäviin tekijöihin. Vähälle huomiolle samaan aikaan jää itse prosessi eli desistanssi (rikollisuudesta irrottautuminen). Edellä oleva tiivistettynä What works- ajattelu voidaan lukea teoriaksi siitä, minkä takia ihmiset tekevät rikoksia, mutta ei siitä, minkä takia he irrottautuvat tästä elämäntavasta.

What Works- ajattelu perustuu RNR- periaatteeseen. RNR eli risk, need & responsivity - on riskin, tarpeen ja vastaavuuden periaate. What Works- suuntaukselle on määrittänyt McGuire ja Priestley kirjassaan kuusi keskeistä, vaikuttavaa periaatetta, jotka on asetettu rikosseuraamustyön lähtökohdaksi. Alle listatut lähtökohdat ovat vahvasti strukturoidun ohjelmatyön perusta. Nämä periaatteet ovat: Riskiperiaate jolloin toiminta kohdennetaan asiakkaisiin, joilla uusimisriski on arvioitu korkeaksi. Mitä korkeampi uusimisriski on, sitä enemmän ja intensiivisempiä keinoja käytetään. Tarveperiaatteen tarkoituksena on vaikuttaa niihin rikoksentekijän ominaisuuksiin, jotka lisäävät riskiä syyllistyä rikoksiin, eli kriminogeenisiin tekijöihin. Tällä tavoin lisätään valmiuksia kohti rikoksetonta elämään. Vastaavuusperiaate tarkoittaa, että käytetään menetelmiä, joiden on todettu vähentävän uusintarikollisuutta, huomioiden samalla rikoksentekijän valmiudet ja kyvyt. Painotetaan rikoksentekijän omaa motivaatiota ja otetaan huomioon esimerkiksi oppimisvaikeudet. Yhdyskuntaperusteisuus on ohjelmatyötä joka tapahtuu usein vankilassa, mutta se on vaikuttavampaa sen toteutuessa normaalissa elinympäristössä. Multimodaalisuus, eli ohjelmassa käytetään useita erilaisia oppimiseen liittyviä menetelmiä. Monet ohjelmat perustuvat behavioraalsiin, kognitiivisiin tai kognitiivisbehavioraalsiin menetelmiin. Integriteettiperiaate tukee asetettujen tavoitteiden saavuttamista ohjelmatyössä noudatettujen menetelmien kautta. Tarvitaan riittävät resurssit ja koulutettu henkilökunta sekä ohjelmatyön seuranta ja arviointia. (McGuire 1995, 14-15).

3.5.2 Rikollisuudesta irrottautuminen eli desistanssi

Desistanssista käytetään kriminologian tutkimuskirjallisuudessa monenlaisia, toisistaan vaihtelevia määritelmiä (Viikki-Ripatti 2011, 199). Yksittäisestä teoriasta ei ole kyse, koska desistanssinteorioita on useita, joten puhutaan enemmänkin teoriasuuntauksesta (Tyni 2015, 66). Desistanssista on käytetty seuraavanlaisia käsitteitä: rikollisuudesta irtaantuminen, rikollisuudesta irtautuminen sekä rikollisuudesta irrottautuminen. Ihminen on aktiivinen

toimija, jolla on oma osuutensa koko tapahtumasarjassa, sitä kuvaa rikoksista irrottautuminen. (Viikki-Ripatti 2011, 199.)

Kaiken kaikkiaan desistanssi on kokonaisuudessaan rikollisuuden lopettamista tai rikollisuusajanjakson loppumista. Desistanssin jaotellaan kahteen osaan: primaaridesistanssiin ja sekundaaridesistanssiin. Primaaridesistanssissa yksilö lopettaa rikollisuuden, muttei kuitenkaan tee itsessään varsinaista muutostyötä. Toisin sanoen puhutaan lyhyen aikavälin rikoksettoman kauden loppumisesta. Monesti se tarkoittaa sitä, että rikokseton kausi kestää jonkin aikaa, jonka jälkeen rikoksien tekeminen jatkuu. Sekundaaridesistanssista puhuttaessa, tarkoitetaan kokonaisvaltaista rikollisuuden lopettamista. Yksilö siis omaksuu ”uudenlaisen tai uudistuneen” roolin jossa toimia, puhutaan myös ei-rikollisesta roolista. (Farral & Calverley 2006,2.)

Yllä mainitun mukaan, desistanssi voi tapahtua yhtä äkkiä tai prosessinomaisena ketjuna, joka on tavoista yleisempi. Mitkä asiat vaikuttavat henkilön irrottautumiseen rikollisuudesta? Subjektiiivisten että sosiaalisten asioiden muuttuminen yksilön elämässä vaikuttaa. Subjektiiivisiin muutoksiin kuuluu muun muassa muutokset yksilön identiteetissä tai motivaatiossa. Sosiaalisiin muutoksiin kuuluu muutokset yksilön asemassa yhteiskuntaan katsoen, esimerkiksi muutokset parisuhteessa tai työpaikan suhteen. Koko prosessiin kuuluu monenlaiset desistanssiin vaikuttavien tekijöiden summa, myöskin se, että molemmat yhdessä, subjektiiviset että sosiaaliset tekijät voivat vaikuttaa rikoksista irrottautumiseen. (LeBel, Burnett, Maruna & Bushway 2008, 132-136.)

3.5.3 Good Lives Model (GLM) eli hyvän elämän malli

Good Lives Model (GLM) eli hyvän elämän malli on noussut viime vuosien aikana riskejä korostavan What Works - lähestymistavan rinnalle. GLM pitää sisällään yleisperiaatteet, etiologiset eli syytä koskevat seuraukset, että käytännön toimet. Hyvän elämän mallin lähtökohtana on, että samat perustarpeet ja elämäntavoitteet on myös rikoksetekijällä niin kuin muillakin. GLM:ssa nostetaan esiin inhimilliset perushyveet, esimerkiksi ihmissuhteet, luovuus, fyysinen terveys ja osaaminen. Hyvänelämän malli pohjautuu paineteoriaan, tarkoittaen sitä, että rikostaustaisille henkilöille tulee luoda laillisin keinoin tapahtuvia mahdollisuuksia menestymiseen sekä onnistumisen kokemuksiin. Identiteetin rakentuminen uudelleen korostuu kokonaisvaltaisessa kuntoutuksessa. Hyvän elämän mallissa tärkeäksi korostuu yksilön omat tavoitteet ja pyrkimykset omassa elämässään. Pääpaino suunnataan vahvuuksiin eikä vain riskeihin. (Ward & Maruna 2007, 105- 140.)

GLM:n oletuksena on, että interventioiden (väliintulojen) pitäisi kohdentua hyvän löytymiseen ja esiintuloon ihmisessä sekä tämän elämässä, eikä ainoastaan riskien hallintaan ja vähentämiseen. Kuntouttavan työn tavoitteeksi tulisi asettaa elämän suunnitelman laatimisen

mahdollistaminen. Inhimillisten tarpeiden tulisi turvautua suunnitelman kautta, niin ettei toiset vahingoitu. Tuki ja kunnioitus yksilön kyvyille tehdä valintoja. (McNeill, 2009, 26.)

Ward ja Willis (2014, 772) viittaavat Ward ja Gannon (2006), jotka mainitsevat ihmisen tavoittelevan yhdeksää tarvetta. Saavuttaakseen tavoitteet, keinot saattavat olla vahingollisia tai muutoin sosiaalisesti ei- hyväksyttäviä yksilölle itselleen tai muilla. GLM:ssä keinoista puhuttaessa ne mainitaan toissijaisina tarpeina. Teoriassa korostuu ensisijaisen tavoitteen eli toiminnan päämäärän olevan oikea, mutta sen saavuttamiseksi käytetyt keinot voivat olla vääriä taikka haitallisia. (Nurminen 2012, 51.) Ward ja Gannon (2006) ovat määritelleet ensisijaiset tarpeet seuraavanlaisesti: Fyysiseen, psyykkiseen ja seksuaaliseen hyvinvointiin liittyvät tarpeet, tietämykseen liittyvät tarpeet, pärjäämiseen ja osaamisen kokemuksiin liittyvät tarpeet työssä ja vapaa-ajalla, toimijuuteen liittyvät tarpeet, liittymiseen kuuluvat tarpeet, mielenrauhaan kuuluvat tarpeet, henkisyteen ja elämäntarkoituksen kokemiseen liittyvät tarpeet, onnellisuuteen liittyvät tarpeet sekä luovuuteen liittyvät tarpeet.

3.5.4 Dialoginen työtekijä - asiakassuhde

Dialoginen menetelmä tarkoittaa avointa ja suoraa keskustelua, jossa päämääränä on tavoitella yhteistä ymmärrystä. Dialogissa täytyy hyväksyä se, että kaikilla osanottajilla on erilaisia näkemyksiä, eikä kenenkään näkemys voi olla kokonainen totuus. (THL 2016c.) Vuorovaikutus ja kielen merkitys ovat erittäin tärkeitä asioita, kun puhutaan luottamuksessa sekä sen luomisesta, ylläpitämisestä ja rakentamisesta (Raatikainen 2015, 108).

Järvinen (2013, 51) on todennut Wihersaaren (2011, 171-172) viitaten, että dialogilla tarkoitetaan keskustelua, jossa henkilön puheen kautta yritetään päästä sanojen takana oleviin merkityksiin. Raatikainen (2015, 108-109) on pohtinut samaa mitä Mönkkönen (2007) viitaten dialogin kuvaavan sitä tasa-arvoa joka vallitsee kahden ihmisen välissä ja kunnioittaa toisen subjektiivutta, jossa kunnioittavalla vuorovaikutuksella tähdätään vastavuoroisuuteen. Asetelma kuvautuu tasavertaisena. On mahdollisuuksia uudenoppimiseen ja mielipiteen sekä asenteiden muutokseen. Työntekijä- asiakassuhteessa huomioon otetaan osapuolten vaatimukset sekä pyritään molemminpuoliseen ymmärrykseen sekä toisen osapuolen todellisuuden hahmottamiseen. Mikäli työntekijä jakaa vaan omia neuvojaan eikä huomaa asiakkaan tarpeita, asiakas saattaa kokea silloisen tilanteen turvattomaksi ja siinä korostuu, ettei luottamuksellista suhdetta ole syntynyt.

Raatikainen (2015, 109-110,112) on avannut Mönkkösen (2002) mukaan dialogin merkitykselliset asiat: avainlausumat sekä sanat, jotka poimitaan keskustelussa tarkempaan käsittelyyn, kuullun toistaminen omin sanoin, avoimet kysymykset, jotka ovat muotoa mitä, miten, miksi, empaat-

tinen läsnäolo sekä tilan antaminen kertojalle, kieli sekä kielenkäyttö, jossa myös nonverbaalinen viestintä korostuu tärkeänä. Lisäksi tärkeä tekijä asiakkaan kohtaamisessa on katsekontakti.

Rikoksenteijällä on mahdollisuus muutokseen. Tarkkaillessa rikoksenteijää matkalla muutokseen, voidaan puhua kuntoutujasta. On tärkeä luoda jokaisessa kohtaamistilanteessa sellainen ilmapiiri, ettei kuntoutujan tarvitse tuntea voimattomuutta tai epätoivoa muutoksen tiellä. Sen sijaan auttamistilanteessa työntekijän tulisi antaa kuntoutujalle mahdollisuuksia jossa tämä voi kokea positiivisia voiman ja toivon tunteita. Jokainen ihminen tulee kohdata arvostettuna. Sosiaali- ja rikosseuraamusalla se tarkoittaa sitä, että rikoksenteijä tulee kohdata siinä hetkessä niin, että hän kokee työntekijän paneutuvan juuri hänen tilanteeseensa. (Kettunen ym. 2009, 60.) Monesti rikos- ja päihdetaustaisilla itsetunto kuvautuu heikkona ja minäkäsitys negatiivisena. Tällöin yhteisöllisyys ja muun ryhmän vuorovaikutus on äärimmäisen tärkeää, koska se vaikuttaa itsetuntoon ja minäkuvaan sekä yksilön sosiaalisen identiteetin kehitykseen. (Karsikas 2005, 109.)

3.6 Teatterin kuntouttava vaikutus

Vankilateatteri on nimike jota käytetään erilaisista draamapohjaisista toimintamuodoista, jossa vaihtelevat moni asia, kuten lähestymistavat, vankien osallistumisen aste, esiintymispaikka ja monet muut seikat. (Pirttilä-Backman ym. 2015, 406.) Toimintana vankiteatterin ympäristö on usein ammattilaisten vetämissä työpajoissa työskentelyn ollessa tasa-arvoista ja vapaata. Osallistujat saavat rohkaisua ja tukea työskennellessään menetelmien avulla jotka pohjautuvat terapeuttisista yhteisöistä. Teatterin ja taiteen voimallisuus on nähdään luovuudessa, sen sallien osallistujilleen mahdollisuuden toimijuuden ja siinä, että sallii osallistujille mahdollisuuden löytää itsensä toimijuus ja korostaa sitä. (Linderborg 2017.)

Suomessa vankiteatteri nähdään toistaiseksi vielä suhteellisen marginaalisessa asemassa. Vankiloiden kuntouttaviin toimintoihin ei olla mietitty teatterin lisäksi muidenkaan taiteen muotojen merkitystä. Vankiteatterilla on ollut positiivisia vaikutuksia tutkimuksen mukaan uusintarikollisuuteen. (Linderborg 2017.) Kuntouttaviksi toimiksi luetaan erilaisia aktiviteetteja, joiden alkuunpanijana ovat monet toimijat kriminaalipolitiikassa tarkoituksenaan edistää vangin sijoittumista yhteiskuntaan nivelvaiheessa. (Laine, 2007; Lavikkala & Linderborg, 2011.)

Linderborg (2017) viittaa Brewsteriin (2014) avatessaan vankiteatterin hyötyvaikutuksia, joiden uskotaan jäävän saavuttamatta vankiloiden tavanomaisissa kuntoutustoiminnoissa. Näytelmät suunnitellaan yhdessä vankien kanssa ja toteutetaan vankien omaan elämään eli kokemukseen perustuen. Vertaisten kanssa tehdyt näytelmät antavat vangeille oppia tärkeistä asioista, kuten yhteistyötaidoista, joustavuudesta sekä muiden huomioimisesta. Sosiaaliset taidot karttuvat

samalla heidän kantaessaan vastuuta projektien viemisestä alusta loppuun. Samalla monipuolinen näytelmien suunnittelu ja tekeminen parantaa vankien kirjallisia sekä suullisia taitoja, opettaen lisäksi kehittyviä luonteenpiirteitä kuten pitkäjänteisyyttä, itsekuria kuin myös kärsivällisyyttä. Edellä mainitut luonteenpiirteet eivät ole itsestäänselvyyksiä monellekaan vangille.

Linderborgin (2017) jakaessa samaa ajatusta Brewsterin (2014) kanssa siitä, että vangit pystyvät teatterin kautta kertoa turvallisessa ympäristössä ohjatusti kokemuksistaan jotka saattavat olla hyvinkin traumaattisia. Tämä opettaa samalla heille kielteisten tunteiden sekä reaktioidensa hallitsemista ja antaa mahdollisuuden uusien toimintamallien kehittymiselle näytelmän kautta, joka parhaimmillaan johtaakin lainrikkojataustasta irrottautumiseen. Uusien roolien sekä myönteisempien luonteenpiirteiden omaksuminen helpottuu. Tutkimusten mukaan edellä mainitut asiat vaikuttavat siihen, että vangit ovat kykeneväisempiä oppimaan uusia ja myönteisiä rooleja oikeassakin elämässä kuin että palaisivat jatkamaan elämäänsä aiemmin opitun, negatiivisemmän toimintamallien mukaisesti.

Tässä opinnäytetyössä on tarkoitus kysyä Joulutarinoita- yleisöltä miten he näkevät Porttiteatterin yhteiskunnallisen merkityksen. Linderborg (2017) viittaaakin Brewsteriin (2014) tuodessaan esille teatteri toiminnan myönteistä vaikutusta, jossa vaikutukset näkyvät vankien sosiaaliseen sekä emotionaaliseen kontrolliin. Siihen ainakin uskotaan, että kansalaisten tietämys vankien ongelmista on lisääntynyt esitysten kautta ja samalla he ovat ymmärtäneet vankilasta vapautuneiden hankaluuksista kiinnittyä yhteiskunnassa odotettuihin rooleihin sekä identiteettiin. Näitä vapautumisen haasteita pystytään työstää teatteri toiminnan keinoin ja menetelmin, kun liitetään yhteen taiteen alan ammattilaiset sekä ns. kokemusasiantuntijoiden osaaminen tavalla, jolla vankilasta vapautuvien henkilöiden kertomukset saadaan näkyviksi eritoten todentuntuisesti sekä ammattimaisesti. (Linderborg 2017).

Vankiteatteri toimii näyttämönä, jossa osallistujat kokevat tullessa hyväksytyksi omana itsenään, ilman heihin lyötyä stigmaa sekä toiseuden tunnetta. Hierarkkiset roolit ja raja-aidat puuttuvat, jotka ovat taas muissa vankilatoiminnan kuntoutustoiminnoissa. Vangit nähdään tasavertaisina ja he pääsevätkin osallistumaan kaikkeen, kuten esityksen käsikirjoituksen tekemiseen, joihin sisältö pulppuaa heidän omien elämäkokemustensa sekä kulttuurin takaa. Vankiteatterilla on selvää potentiaalia puhuttaessa uusintarikollisuuden vähentämisestä, sitä tulisi kuitenkin hyödyntää vielä tehokkaammin. (Linderborg 2017.) Vankiteatterista puhuttaessa draama oppimisprosessin muoto. Draama kuvataan työnä, johon sisältyy näytelmätekstien kirjoittaminen ja esittäminen. (Heikkinen 2005, 23.)

3.7 Näkökulmia vankeihin kohdistuvasta leimasta

Stigmatisaatio on ilmiö kohdistuen useisiin valtaväestöstä poikkeaviin ihmisryhmiin. Rikoksenteelijät kuuluvat tähän marginaaliseen ryhmään joihin leimaamisilmiö

luonteenomaisesti kohdistuu. (Falk 2002.) Haapasalo (2006, 40) on maininnut vangin stigmatisaation hankaloittavan yhteiskunnassa tapahtuvaa sosiaalista selviytymistä vapautumisen jälkeen. Yksilön ja alakulttuurin mainitseminen samassa kontekstissa tarkoittaa usein leimaa jonka yhteiskunta on antanut ja siitä leimasta on hankala päästä eroon (Muhonen 2011, 18). Laine (2007, 115) avaa leimautumisteorian kautta ilmenevää yhteiskunnasta tulevaa ulkopuolista leimaa. Sosiaalinen kontrolli sen sijaan painostaa yksilöä tuntemaan ja kokemaan itsensä normien vastaisena sekä rikollisena. Siitä syntyy sisäinen leima, jolloin yksilön leimattua itsensä, alkaa käyttäytyä tämän leiman vaatimalla tavalla. Vanki-stigma joka on tullut ulkopäin, on hankala murtaa ja siksi stigmatisaation kokonaisvaltaiset haittavaikutukset saattavat seurata lopulta ylettömän pitkälle vankilasta vapautumisen jälkeen. (Ervasti 2010.)

Stigman kantajalle negatiiviset vaikutukset ovat lähes poikkeuksetta hyvin kokonaisvaltaisia. Marginalisaation ja poissulkeminen on pinnalla puhuttaessa rikollisuudesta. Rikoksenteijät ja vangit ovat yhteiskunnasta syrjäytyneitä, koska yhteiskunta ei ole hyväksynyt heidän elämäntapaansa. (Kurki ym. 2010, 60.) Häpeä ja leimautuminen voi johtaa sosiaalisten verkostojen kapeutumiseen. (Porttivapautteen.) Rikoksenteijät ovat usein syrjäytyneitä ja leimaantuneita. Yhteiskuntakriittisyys voi kasautua syrjäytyneen kokemuksesta syrjityn aseman tunnustamiseen asettaen haasteita myös sosiaalityölle, jonka tavoitteena suunnata asiakkaita kiinnittymään yhteiskunnan arvojen sekä normien pariin. (Jokinen & Suoninen 2000, 228.) Yhteiskunnalla on tietynlaisia asenteita rikoksenteijöitä kohtaan, vaikkakin jokainen rikoksenteijä ansaitsee tulla arvostavasti kohdatuksi sekä autetuksi, jos avuntarvetta on. (Toivo 2015.) Porttiteatterin pyrkimyksenä onkin lieventää toiminnallaan kyseistä leimaa sekä olla osallisena vaikuttamassa ihmisten ennakkoluuloihin ja käsityksiin rikos- ja päihdetaustaisista ja saattaa heidän historiansa sekä tarinansa esille. Taiteen keinoja hyödyntämällä on mahdollisuus käsitellä niitä aiheita, jotka ovat saattaneet ennen tuntua vaikeilta ja vaietuilta muun muassa juuri leimaavuutensa vuoksi.

Yksilö joutuu omaksumaan vanki-identiteetin selvitäkseen vankeusajasta. Siihen identiteettiin liittyy kuitenkin erityinen riski, jolloin vankin voi pahimmillaan tyytyä kohtaloonsa. Vankilasta tulee koti jonne yksilö palaa vaihtoehtojen puutteessa aina uudestaan ja uudestaan. Rangaistuksien toimeenpano yhteiskunnan tavoin on eristäminen. Jotta rangaistus ei ruokkisi rangaistusta aiheuttavaa käytöstä, tulisi eristyksen sisälle luoda myös eristystä vastustavia elementtejä. Teatteriesitys voi toimia sellaisena. (Lehtonen 2010, 127.)

Vangin identiteetti on haasteellinen käsiteltävä, sen ollessa vahvasti yhteydessä yhteiskunnan ääri-ilmiöihin kuten rikollisuuteen, vankeuteen ja eristykseen (Abney 2016, 9). Alakulttuuri on mahdollisesti auttava tekijä identiteettiä koossapitävissä tilanteissa. Ilman identiteettiä erilaiset tilanteet voivat eskaloitua vieläkin suurempiin ongelmiin, mainittavina esimerkkeinä psyykkiset sairaudet tai itsemurha. (Laine 1998, 18.) Suuri osa vangeista on jo lapsuudessaan tai

moninkertaisten vankilakertojen myötä saaneet niin vakavia luonnevammoja, että heidän on hyvin vaikea muuttaa käyttäytymistään. Monia vaivaa alitajunnassa ehkä syyllisyydentunto, jolloin saattaa olla pelkoa siitä, että ei kerkeä tehdä elämällään mitään sen valuessa hukkaan. (Veli-Matti 2015.) Valheellisuudessa elävä yksilö on menettänyt omat lähtökohtansa, eikä tiedä missä on ja minne menossa. Uudet voimavarat, uuden itsetunnon omaava vanki voi kokea tulleensa uudeksi ihmiseksi. Ensin on tunnustettava oma menneisyytensä ja se, että on aivan itse vastuussa menneisyydestään. (Matsson 1998.)

Dunderfelt (1998) on nostanut muutosprosessissa tärkeäksi oman todellisuuden kokemisen. Omien ajatusten ja tunteiden ymmärtäminen on pohja omaan todellisuuteen. Ihmisiä on vaikea, ellei mahdoton muuttaa, tällöin muutosprosessi on alkaa ihmisestä itsestään. Sisäisten asenteiden ja ajatuksenkulun muuttaminen on tärkeää.

4 Tutkimusasetelma

Tässä osiossa kuvaan opinnäytetyöni tarkoituksen ja tavoitteet sekä prosessin ja tutkimuksen toteutuksen kokonaisuudessaan. Aloitan kuvaamalla opinnäytetyön tarkoituksen ja tavoitteet sekä esittelen tutkimuskysymyksen. Edellä mainitun jälkeen käyn lävitse opinnäytetyöprosessini aikataulun. Prosessin kuvattuani avaan sekä perustelen tutkimusmenetelmän valinnan, aineiston keruutavan ja esittelen opinnäytetyöni kohderyhmät. Tämän jälkeen kuvaan aineiston analyysin toteutuksen, jonka kuvattuani tarkastelen vielä tutkimuksen luotettavuutta sekä eettisyyttä. Tarkoituksena on selvittää tässä osiossa opinnäytetyössä käyttämiäni tutkimusmenetelmiä ja esitellä keinot, joilla tuloksiin pääsin.

4.1 Opinnäytetyö tarkoitus ja tavoitteet

Opinnäytetyön tavoitteena oli tutkia Porttiteatterin toimintaan osallistuneiden henkilöiden kokemuksia toimintakykyyn sekä osallisuuden kokemuksiin liittyen. Tutkimuksen keskiössä oli myös vahvasti Porttiteatterin merkitys teatteritoimintaan osallistuneiden rikollisuudesta irrottautumisessa. Opinnäytetyön tutkimuskysymyksiä ovat;

Millainen merkitys Porttiteatteri toimintaan osallistumisella on toimintakyvyn muuttumisen, voimaantumisen sekä vertaistuen näkökulmasta? Toisena tutkimuskysymyksenä ”Minkälainen merkitys Porttiteatteri toiminnalla on ollut toimintaan osallistuneiden desistanssi prosessissa ja stigmatisaation kokemisessa?”

Tarkastelen opinnäytetyössäni myös porttiteatterilaisten kokemusta stigmatisaatiosta, eli leimatuksi joutumisesta. Opinnäytetyöni tutkii myös leimautumista yhteiskunnan asenteiden kautta. Tutkimuksen kohteena on myös teatteritoimintaan osallistumisen vaikutus henkilön kokemukseen yhteisöllisyydestä sekä vertaistuen voimasta. Tutkimuksessa sivutaan myös sitä,

millaisia valmiuksia Porttiteatteri toiminta on antanut teatterilaisille tulevaisuuden urapolkuja ajatellen. Porttiteatterin toiminta näyttäytyy opinnäytetyössäni kokonaisuutena, jossa kuuluu niin rikos- ja päihdetaustaisen ääni kuin myös teatterialan ammattilaisten näkökulma. Opinnäytetyössä kerätty tieto nojautuu Porttiteatteriin osallistuneiden kokemuksiin.

4.2 Opinnäytetyöprosessin aikataulu

Opinnäytetyöprosessi alkoi opinnäytetyöstartilla 6.3.2017. Aiheen valinnan jälkeen tein alustavan aiheanalyysin. Opinnäytetyön suunnitelmavaiheen työstämisen aloitin kesäkuussa jolloin alustava aikataulu olisi se, että syksyllä opinnäytetyön suunnitelmavaihe olisi valmis. Työpajoihin sekä seminaareihin osallistuminen oli tuolloin vielä edessä. Lisäksi suoritin yhden opponoinnin myöhemmin. Oma suunnitelmaseminaari oli 8.11.2017. Opinnäytetyönsuunnitelman esittämisen ja hyväksymisen jälkeen hain tarvittavat tutkimusluvut Rikosseuraamuslaitoksen Keskushallinnolta ja Porttiteatteri ry:lta. Kun kaikki luvat oli saatu, saatoin aloittaa aineistonkeruun. Haastattelut suoritin marras-joulukuun aikana 2017. Aineistonkeruun jälkeen litteroin, analysoin sekä raportoin saadun aineiston. Arvioiva seminaari venyi myöhemmäksi alkuperäisestä suunnitelmasta opinnäytetyöprosessin viivästyttyä osaltani noin kolmella kuukaudella.

4.3 Tutkimusmenetelmä ja aineistonkeruu

Opinnäytetyöni toteutin kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena. Vilkan (2015, 118) lainatessa (Varto 1992, 23-24, 58-59) Laadullisen tutkimusmenetelmän tavoitteena on päästä lähemmäksi henkilön omaa kuvaustaan hänen kokemastaan todellisuudesta, oletuksena että henkilön kertoma pitää sisällään sellaisia asioita joita pitää mielessään sekä elämässään arvossaan sekä tärkeänä. Aineistonkeruu menetelmänä on haastattelututkimus. Laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on kuvata todellista elämää, jolloin tavanomaista on, että aineiston kokoaminen tapahtuu luonnollisissa tilanteissa ja ympäristöissä (Kananen 2014, 18-19). Tutkimusmenetelminä käytän rikos- ja päihdetaustaisille porttiteatterilaisille sekä teatterialan ammattilaisille puolistrukturoitua teemahaastattelua. Teemahaastattelu kysymykset on kohdennettu teemoihin ja ne ovat laadittu etukäteen teoreettista viitekehystä hyödyntäen. Teatteriyleisölle käytän tutkimusmenetelmänä lomakehaastattelua. Haastattelujen ajankohdat sekä haastattelupaikat selvitän työelämänedustajan kanssa, jotta ympäristö olisi mahdollisimman mielekäs haastatetuille.

Puolistrukturoidussa haastattelussa haastattelurungolle on kerätty kysymyksiä jotka ovat välttämätön käsitellä vastauksen saamiseksi tutkimusongelmaan (Vilka 2015, 124). Esitettävät kysymykset ovat haastateltaville samat kuitenkin ilman vastausvaihtoehtoja joista valita. Puolistrukturoidussa haastattelussa on valmis haastattelurunko ja esitettävät kysymykset, jotka

ovat kaikille haastateltaville samat, mutta ei valmiita vastausvaihtoehtoja. Haastattelussa edetään keskiössä olevien teemojen sekä teemoihin liittyvien tarkentavien kysymysten nojassa (Hirsjärvi & Hurme 2009, 48). Opinnäytetyöni aineistonkeruussa on tärkeää, että kaikkien haastateltavien oma ääni ja kerätyt kokemukset saadaan kuuluviin aihepiireittäin strukturoidusti.

Lomakehaastattelusta käytetään myös nimitystä postikysely ja on enemmänkin määrällisen tutkimuksen aineistonkeruumenetelmä. Lomakehaastattelu on erittäin jäsennelty kysymysten kuin myös tutkimuksen toteutuksen osalta. Lomakehaastattelun avulla on tarkoitus saada teatterisityksen yleisöltä vastaus ennalta määriteltyihin kysymyksiin olemassa olevien vaihtoehtojen sisällä ja haastattelijan määräämässä järjestyksessä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 74.) Lomakehaastattelu on toimiva aineiston keräämistapa, silloin kun tutkimusongelmaa ei kuvata kovin laajana ja kun tavoitteena on rajattua esimerkiksi mielipiteen, näkemysten, käsitysten tai kokemusten kuvaaminen (Vilka 2015, 123).

4.4 Tutkimuksen kohderyhmät

Opinnäytetyöni keskiössä olivat Porttiteatterilaiset ja kohderyhmänä Joulutarinoita- projektiin osallistuneet henkilöt. Haastattelin seitsemää Porttiteatterin toiminnassa mukana ollutta: vankeja ja vankilasta vapautuneita sekä päihdetaustaisia henkilöitä. Rikos- ja päihdetausta on haastateltavista suurimmalla osalla. Haastattelin teemahaastattelu menetelmää käyttäen teatterilaiset, kunkin yksilöhaastatteluna.

Saadakseni vastauksia tutkimuskysymyksiini haastattelin Porttiteatteri toiminnan ohjaajia saaden myös heidän kokemuksiaan toisesta näkökulmasta. Ammattilaisten näkemykset toimijuuden ja osallisuuden muutoksista sekä osallistujien desistanssi prosessista sekä stigmatisaation kokemuksissa antoivat myös tärkeää katsantokantaa tutkittavaan ilmiöön. Taiteenalan ammattilaiset tässä opinnäytetyössä ovat Porttiteatterista Tuija Minkkinen, teatteripedagogi sekä Sanna Salmenkallio, muusikko. Toteutin heidän haastattelunsa myös yksilöhaastatteluina, käyttäen teemahaastattelu menetelmää.

Lisäksi tein Porttiteatteri ry:n pyynnöstä kyselyn myös yleisölle, käyttäen lomakehaastattelua.

4.5 Aineiston analyysi

Informaation hankin haastatteleamalla. Haastattelujen jälkeen litteroin nauhoitetun haastattelun, eli puran nauhoitetun haastattelun kirjoitetuksi tekstiksi (Syrjälä ym. 1994, 163). Haastatteluaineiston muuttaminen tekstiksi helpottaa lisäksi aineiston analysointia, eli tutkimusaineiston tarkkaa läpikäyntiä, aineiston ryhmittelyä sekä luokittelua (Vilka 2015, 137). Kaikki saatu aineisto litteroidaan. Kerätyn materiaalin analysoin aineistolähteisesti, jolloin tutkijana teen

aineiston pohjalta kaikki päätelmät (Hirsjärvi & Hurme 2009, 136). Litteroinnissa tulee huomioida tekstiä kirjoittaessa myös se, mikäli puheilmmaisussa esiintyy merkittäviä tulkintaan vaikuttavia asioita, kuten ironian esiintyminen. Tämä takaa laadukkuuden. Aineiston hahmottamista sekä tulkintaa tukemalla saa jäseneltyyn tekstiin rakennetta sekä sisältöä. (Syrjälä ym. 1995, 163.)

Sisällönerittelyn teen teemoitellen, luokitellen ja käyttäen värikoodeja. Aineiston teemat syntyvät teemahaastattelurunkoon jossa on teemojen mukaisia kysymyksiä, jolloin aineistosta on etsittävä tekstikokonaisuuksista niin yhdistäviä kuin erottaviakin seikkoja. Tutkittavan ilmiön ja tutkimusongelman kannalta oleelliset tekstikokonaisuudet löytyvät aineiston pilkkomisen avulla. (Kananen 2014, 105-107.) Teemoittelun avulla kasatut tekstikokonaisuudet tiivistetään, jolloin koodaus on helpompi suorittaa. Koodauksen tarkoituksena on tiivistämisen myötä selkeyttää aineistoa, jotta esille nousee oleellimmat asiat tutkimusongelman kannalta. (Syrjälä ym. 1995, 163-164.) Sain litteroitua kaikki haastattelut, eikä haastateltavien kertomassa ollut epäselvyyksiä joita olisi pitänyt jättää pois. Litteroinnin tehtyäni jäsentelin aineistoa teemoitellen ja luokitellen sekä käyttäen värikoodeja.

Teemoittelun avulla voidaan havaita aineistoissa esiintyviä toistuvia teemoja jolloin, niitä voi vertailla helpommin ja sen avulla löydetäänkin esille nousseet tärkeät asiat, jotka liittyvät tutkimusongelmaan. (Eskola & Suoranta 2001, 154, 174.) Luokittelun avulla voidaan yhdistää samaa tarkoittavia asioita, eli löytämään koodatusta tekstistä yhdistäviä tekijöitä sekä asioita ja sijoittaa ne siten isompien käsitteiden alle (Kananen 2014, 113).

Käytin värikoodeja, käyttäen kolme eri pääväriä jotka ilmaisivat haastateltavien vastauksista tultuja asioita ollen myönteisiä, neutraaleita tai negatiivisia. (Liite 7.) Kokosin useampia esiintulleita asioita ja käsitteitä alaluokkiin jolloin värikoodeja saattoi olla monta. Yläluokat jaoin yksinkertaisempaan muotoon, eli oliko jollain asialla merkitystä tai vaikutusta osallistujaan vai ei. Alaluokissa käsitteelin sitä, millainen asia oli merkitykseltään tai miksi se ei ollut. Litterointi materiaalia ollessa paljon, oli aineistoa helpompi käsitellä ja analysoida ylä- ja alaluokkien avulla. Jokaisella haastateltavalla ei aina ollut jokaiseen kysymykseen yksinkertaista ja helposti tulkittavaa vastausta, vaan seassa saattoi olla paljon yksittäisiä vastauksia, jotka antoivat informaatiota vastaajan kokemuksista. Tällöin pystyin hyödyntämään niitä vastauksia jonkin verran yksityiskohtaisempien alaluokkien avulla.

4.6 Luotettavuus ja eettisyys

Opinnäytetyöllä on tarkoitus tuottaa uskottavaa sekä luotettavaa tietoa ilmiöstä jota tutkitaan. Se edellyttää objektiivisuutta, joka tarkoittaa, että tutkimus tieteen sääntöjä tulee noudattaa niin oikeanlaisella tiedonkeruulla kuin tulkinnallakin. (Kananen 2014, 62.) Reliabiliteetti ja va-

liditeetti ovat opinnäytetyön laatua ja luotettavuutta arvioidessa oleellisia. Laadulliselle tutkimukselle yleisiä luotettavuuskriteereitä ovat mm. vahvistettavuus, arvioitavuus ja dokumentaatio, ristiriidattomuus tulkinnassa, luotettavuus tutkitun kannalta sekä aineistossa toistuvat tutkimustulokset. (Kananen 2014, 151-153.) Opinnäytetyöt ja tutkimukset on suunniteltava niin, että lopuksi saatavat tutkimustulokset ovat luotettavia. (Kananen 2015, 90.)

Luotettavuus edellyttää objektiivisuutta, joka varmistetaan toteuttamalla tutkimus kaikkia tieteen sääntöjä noudattaen. Oikeanlainen tiedonkeruu ja tulkinta nojaa myös luotettavuuteen. Omat mielipiteet eivät saa vaikuttaa tuloksiin jota tutkimuksella saavutetaan, tämän vuoksi opinnäytetyö perustuu aina aineistoon sekä siitä tehtyihin päätelmiin. Opinnäytetyötä tehdessä on käytössä tieteelliset menetelmät, joista on kyettävä valita kyseiseen tutkimukseen oivallisin menetelmä sekä tiedonkeruutapa, joten tutkimusprosessin aikaiset valinnat sekä saadut tulokset tulee kyetä perustelemaan. Aineiston dokumentointi sekä raportointi tulee tehdä huolellisesti ja kattavasti jotta koko opinnäytetyöprosessi on luotettava. (Kananen 2014, 62-63.) Tutkijana minun on otettava huomioon se, että olen ollut yhteydessä sekä tekemisissä tutkimukseen osallistuvan teatterialan ammattilaisen kanssa. Oma kokemukseni vaikuttaa kuitenkin joihenkin tutkimusta tehdessä, mutta vahvat oletukset tulee jättää taakse eikä mahdolliset ennako-oletukset saa vaikuttaa tutkimuksen tuloksia analysoidessa.

Luotettavat ja laadukkaat lähdemateriaalit takaavat opinnäytetyöni luotettavuuden. Opinnäytetyöstäni saatavat tulokset sekä johtopäätökset pohjautuvat ainoastaan haastateltavien tuottamaan aineistoon, joten aikaisemmat tiedot tai teoriat eivät johdata analyysini tekemistä mitenkään.

Eettisyyttä pohtiessa täytyy tutkijan itse tunnistaa tutkimukseen liittyviä ongelmakohtia sitä tehdessään. Eettisiä kysymyksiä voidaan tarkastella tiedon hankinnan ja tiedon käytön näkökulmista. (Eskola & Suoranta 2001, 52.) Hyvästä tieteellisestä käytännöstä puhuttaessa tutkija kykenee osoittamaan tutkimuksellaan johdonmukaista hallintaa niin tutkimusmenetelmien sekä tiedonhankinnan, että tutkimustulosten valossa. Hyvän tieteellisen käytännön on edellytyksenä, että kaikista pieninkin suunnitelma täytyy suunnitella sekä toteuttaa että raportoida laadukkaasti (Vilkkä 2015, 42,45). Hyvää tutkimusta eteenpäin luotsaa eettinen sitoutuneisuus. Jotta tutkimus olisi uskottava, tulee myös tutkijan eettiset ratkaisut kulkea mukana. Tutkijat noudattavat hyvää tieteellistä käytäntöä ("good scientific practice") johon uskottavuus pohjautuu. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 127, 132.)

Erilaisista tutkimustavoista huolimatta täytyy tutkittaville antaa tietoa tutkimusaineiston käytöstä. Riippuu miten tutkimuksesta informoi, voi vaikuttaa siihen, haluaako tutkittava osallistua tutkimukseen. Informaation tulee sisältää seuraavat asiat: tutkimuksen tekijöiden yhteystiedot, tutkimuksen tavoite, aineistonkeruumenetelmän ja haastateltavien tuottaman aineiston

käyttötarkoitus. Tärkeää on myös painottaa tutkittavien vapaaehtoisuutta osallistua tutkimukseen ja heidän tietojensa pohjalta saatavan aineiston keräämiseen on olemassa monia tapoja. Tutkimustavasta huolimatta tutkittavia tulee informoida tutkimusaineiston käytöstä. Tämä on hyvin tärkeää monestakin näkökulmasta; informoinnin laatu voi vaikuttaa esimerkiksi siihen, halutaanko tutkimukseen osallistua. Tutkimuksesta annettava informaatio sisältää tutkijoiden yhteystiedot, tutkimuksen tavoitteen, aineistonkeruumenetelmän ja informanttien tuottaman aineiston käyttötarkoituksen. Lisäksi informoitaessa tuodaan esille tutkittavien vapaaehtoisuus ja heidän tietojensa sekä tuottamansa aineiston suojaaminen luottamuksellisuuden säilyttämiseksi. Luottamuksellisuudelle tärkeintä on käyttää tutkimusaineistoa niin, kuin ennalta on sovittu. (Kuula 2011, 88-90, 101-102.)

Anonymiteetti mahdollisesti rohkaisee henkilöitä rehellisyyteen sekä siihen, että he pystyvät puhumaan suoraan, joka näin ollen helpottaa oleellisen informaation keräämistä tutkimuksen kannalta ajateltuna. (Mäkinen 2006, 115.) Tunnisteellinen aineisto tulee suojata huolellisesti ja luotettavasti ja aina hävittää asianmukaisesti. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2017.) Yhdeksi haasteeksi muodostuneen Porttiteatterilaisten mahdollisuus sataprosenttiseen anonymiteettiin. Määrällisesti Porttiteatterilaisia on niin vähän, että he voivat tulla tunnistetuiksi aineiston pohjalta, mutta pyrin anonymiteettiin aineiston litterointivaiheessa, jolloin tunnistettavuutta on mahdollista poistaa.

Opinnäytetyössäni keskiössä ovat Porttiteatterilaiset ja teatterialan ammattilaiset. Lisäksi tein lomakekyselyn yleisölle, esityksiä ollessa seitsemän. Varsinainen kohderyhmä oli Joulutarinoita- projektiin osallistuneet teatterilaiset.

5 Opinnäytetyön tulokset

Esittelen opinnäytetyöstäni saanut tulokset. Haastattelin seitsemää henkilöä, jotka olivat osallistuneet Porttiteatteri toimintaan ja esiintyneet Joulutarinoita esityksissä ja kahta teatteritoimintaa ohjannutta ammattilaista taiteen alalla. Tarkoituksena oli kuulla haastateltavien kokemuksista mahdollisimman luontevalla tavalla. Käytin puolistrukturoitua teemahaastattelua vastausten saamiseksi ennalta määriteltyihin teemoihin. Haastattelut toteutin teatterilaisten kuin ammattilaistenkin kanssa yksilöhaastatteluina. Haastattelurungot teemoineen sisälsivät samoja teemoja. Koko opinnäytetyön keskiössä näyttäytyy Porttiteatterilaisten omat kokemukset toiminnasta, jonka lisäksi tuon näkyväksi myös taidealan ammattilaisten näkökulman valittuihin teemoihin.

5.1 Porttiteatterilaisten haastattelut

Haastattelemillani Porttiteatterilaisilla kaikilla oli omakohtainen rikos- ja/tai päihdetausta. Haastateltavia oli yhteensä seitsemän, viisi miestä ja kaksi naista ja iältään he olivat 26-55-

vuotiaita. Jokaisella heistä oli vankilatausta ja vankilakertalaisuudet vaihtelivat yhdestä kerasta yhteentoista kertalaisuuteen. Tuomioihin johtaneiden rikosten laatu ulottui talousrikoksista henkirikokseen. Yksi haastateltavista oli ollut reilu 25 vuotta siviilissä, kolme oli istumassa tuomiotaan vankilassa ja kolme muuta olivat olleet siviilissä alle vuoden ajasta useampaan vuoteen. Viidellä teatterilaisista oli jonkinlainen päihdetausta, käyttöä oli ollut satunnaisesta viihdekäytöstä monta vuotta kestävään runsaaseen ongelmakäyttöön. Kaksi haastateltavista kertoi olevansa täysin päihteettömiä, eikä maininneet päihdetaustastaan mitään. Haastattelujen aikaan suurin osa teatterilaisista oli päihteettömiä.

Vastaajat olivat tulleet toimintaan mukaan lähes kaikki eri kautta. Kahta mukaan oli rekrytoinut aiemmissa esityksissä esiintyneet Porttiteatterilaiset, kaksi oli huomannut ilmoituksen vankilan seinällä, yksi oli nähnyt näytöksen jonka jälkeen esityksessä mukana ollut Porttiteatterilainen oli puhunut mukaan. Porttiteatteri käy myös monissa paikoissa, kuten järjestöissä, esim. KRIS-Etelä- Suomi ry ja Stop Huumeille ry kertomassa toiminnastaan jolloin mukaan on helppo tulla, näiden kautta oli kaksi teatterilaista mukaan toimintaan päätynt.

Haastattelujen kaikki teatterilaiset olivat halukkaita jatkamaan toiminnassa jossain muotoa. Haastateltavista kaksi on ollut alusta alkaen Porttiteatterin toiminnassa mukana, eli yli 3 vuotta, kaksi noin puolitoista vuotta ja kolme on ollut mukana viimeisimmän, Joulutarinoita-projektin ajan. Haastattelujen aikana jokainen toimintaan osallistunut osoitti kiitollisuuttaan mahdollisuudesta työskennellä produktiossa, jota ohjasivat teatterialan ammattilaiset. Osa vastaajista oli kokenut teatteritoimintaan osallistumisen alussa, ettei osaaminen riittäisi ja sopeutuminen ryhmään olisi hankalaa, mutta kaikki pääsivät edellä mainituista epäilyistään ja nauttivat osallistumisestaan Porttiteatteri toimintaan täysillä. Moni vastaajista kertoi rohkean heittäytymisensä auttaneen oman taustan ja tunteiden käsittelyssä.

5.1.1 Osallisuuden ja vertaisuuden kokemuksia teatteritoiminnasta

Yhteisöllisyys, vertaistuki, osallisuus sekä voimaantuminen olivat teemoina osana teemahaastattelun runkoa. Ensimmäinen kysymys haastattelussa käsitteli yhteisöllisyyttä sekä vertaistuen merkitystä Porttiteatteri toimintaan osallistuneiden näkökulmasta. Seuraavissa kysymyksissä Porttiteatterilaiset pohtivat osallisuuden merkitystä ja punnitsivat omia voimavarojaan. Porttiteatterilaiset pohdiskelivat myös Porttiteatterin merkitystä oman elämänsä eri osa-alueisiin.

Kysyttäessä haastateltavilta yhteisöllisyyden näkyvyyttä Porttiteatterin toiminnassa, olivat kaikki haastateltavat samaa mieltä siitä, että yhteisöllisyys näkyy toiminnassa positiivisesti. Yhteisöllisyyttä kuvattiin tiiviiksi sekä ajan kanssa sen koettiin paranevan. Yhteisöllisyyden tunne nostettiin myös voimakkaana esille, johon vaikutti myös positiivisena seikkana ryhmän toimivuus yhteen sekä se, että ryhmässä oli helppo olla mukana.

Haastateltavat toivat esille yhteisöllisyyden näkymisen toistensa tukemisena ja kannustamisena. Yhteisöllisyyden kautta myös yhteishenki koettiin tärkeänä ja se ettei porukassa tarvinnut pitää roolia yllä, mitä ehkä vankilassa pidetään. Yhteisöllisyyttä kuvattiin seuraavanlaisesti:

”No me silleen tsempataan paljon toisiamme ja kaikki niinku tukee toisiaan jokaisessa asiassa mitä tapahtuu. Ja vaikka ois elämässä tai teatterin ulkopuolella asioita, niin me tuetaan. On tosi hyvä se yhteishenki.” H2

Esille nousi myös ryhmästä ja yhteisöllisyyden tunteesta johtuva avoimuus ja muiden kanssa vuorovaikuttamisen helppous. Taitavan ohjaajan todettiin myös parantavan yhteisöllisyyttä ja sitä kuvattiin seuraavasti:

”...Hirveen helppo on myös ollut keskustella niistä itseä haastavista asioista ja aiheista. (...) Yhteisöllisyys oli ja on sitä että ollaan tosi vuorovaikutuksellisia. (...) Ja siinä täytyy olla hyvä ohjaus, täytyy olla hyvä henkilöitten tuntija.” H5

”Se (yhteisöllisyys) on taitavasta ohjaajasta kiinni ja meil on oikeen taitava, oikeen hyvä. Saa sen hengen luotuu siihen aika nopeesti ja rentouttaa sen porukan niin kyl se sit rupee näkymään.” H4

Toiminnan myötä yhteisön jäsenistä on tullut merkittäviä toisilleen ja yhdessä tekeminen ja oleminen ulottuu osalla teatterilaisesta myös teatteritoiminnan ulkopuolelle. Kaikkiaan saadut vastaukset näkyivät yhtenäisiä kysyttäessä, miten yhteisöllisyys näkyy Porttiteatterin toiminnassa. Jokainen haastateltava koki yhteisöllisyyden näkyvän toiminnassa myönteisenä. Yhteisö kuvattiin tiiviiksi ja yhteishenki ilmentyi hyvänä. Myönteisenä asiana esille nousi myös porukan sallivuus ja avoimuus, niin että ryhmään oli helppo tulla mukaan ja puhua sekä käsitellä omia aiheitaan.

Kysyttäessä haastateltavilta vertaistuen merkitystä Porttiteatteri toiminnassa, koettiin se ristiriitaisena. Kolme haastateltavaa seitsemästä, ei kokenut saavansa toiminnasta vertaistuellista merkitystä, osa koki vertaistuen merkityksen suurena ja positiivisena asiana ja osa toi ilmi ymmärtävänsä vertaistuen merkityksen, mutta eivät kokeneet sitä niin merkityksellisenä. Vaikkakin vertaistuki koettiin myönteisenä asiana Porttiteatteri toimintaan osallistuessa, ei se kuitenkaan ollut ensisijaisesti toimintaan osallistumisen lähtökohtana. Vertaistuen merkityksen kokemuksia teatterilaiset kuvasivat alla olevin tavoin:

”Molemmiin puolista tukee ja se on semmosta mitä mä voin melkeen sanoo ihan rakkaudeks. (...) kyl se on mulle tärkeä koska mä aika helposti erakoidun, niin sit on sellasta vertaista tukee ja ystäviä siinä.” H7

”...Sillä lailla se on niinku vertaistukee että näkee niitä tyyppejä ketkä on mennyt eteenpäin siin hommas.” H1

Yksi haasteltavista pohti vertaistuen merkitystä yleisemmin ja korosti tuen tärkeyttä silloin kun henkilöllä on elämänhallinnan haasteita ja kuvasi sitä näin:

”Monille varmaan aika paljon.(...) Varsinkin niille jotka on pitkään ollut ongelmassa, niille jotka on yksinäisiä tai jos ei oo elämässä sisältöä, niin aika paljon.” H4

Lähes puolet haastateltavista jotka eivät kokeneet Porttiteatteritoimintaa vertaistuellisena, eivät perustelleet mielipidettään sen laajemmin. Kaikkiaan vertaistuki nähtiin toiminnan ohella kuitenkin myönteisenä tekijänä. Haastatteluissa nousi esille sen terapeuttinen vaikutus ja sosiaaliseksi kuntoutukseksi sitä verrattiin:

”Mullei oo hirveesti aiemmasta elämästä vertaistukiverkostoista kokemusta, mutta mitä tässä on tehty tätä sosiaalista kuntouttamista, mikskä tää luetaan niin kyllä se on avannu niitä jotain solmuja tai no, loputonta suota.” H5

Vertaistukea pidettiin pääasiassa myönteisenä Porttiteatterin toiminnassa. Kaikkien haastateltavien puheista nousi esille se, että muiden vertaisten kanssa on hyvä olla ja heiltä saa tukea sekä tsemppiä tarvittaessa. Lisäksi suurin osa teatterilaisista kokivat voivansa olla semmoisia kuin ovat muiden seurassa.

Osallisuuden merkitystä Porttiteatterin toiminnassa pidettiin positiivisena ja neutraalina. Sana osallisuus oli osalle vaikea ymmärtää ilman sen avaamista. Yksi ei ymmärtänyt osallisuuden tarkoitusta ja näin ollen kysymykseen jäi vastaus saamatta. Osallisuus nosti esille ylpeyden ja yhteenkuuluvuuden tunteita sekä ryhmään kuulumisen tärkeyden ja sitä teatterilaiset kuvailivat:

”Se yhteenkuuluvaisuuden tunne ja se tekemisen meininki, on se hienoo kuulua niinku johon ryhmään ja tehdä jotain ainutlaatuista mitä täällä ei oo kukaan oikeen aikasemmin tällä konseptilla tehny.” H3

”Onhan se tärkeetä, et sit jos varsinkin on vähän niinku sivuraiteella, niin et tota kuuluu johonkin ja saa jotakin aikaseks niin onhan se tärkeetä” H4

”...ja se osallisuus just se et mä oon ylpee siitä, et mä kuulun Porttiteatteriin, et mä niinku tosiaan oon ylpee siitä ja ilonen et mä saan kuuluu siihen.” H7

Ryhmään kuulumisen lisäksi positiivisen palautteen saaminen on myös tärkeä osa tunnetta, että on onnistunut jossain:

”...Tuntee kuuluvansa johonkin ryhmään ja saa jotain aikaan ja sit jos tulee palautetta, positiivista palautetta niin onhan se kiva.” H4

Yksi oli sitä mieltä, että alkuun oli vaikea sulautua joukkoon mukaan, kun tuntui, että muut teatterilaiset ovat olleet kauemmin Porttiteatterin toiminnassa mukana ja heillä olisi enemmän kokemusta. Epävarmuuden tunne muuttui kokemuksen myötä positiiviseksi ja muista Porttiteatterilaisista tuli läheisiä. Teatterilainen kuvasi osallisuuden merkitystä toiminnassa seuraavalla tavalla:

”Mun oli alkuun vähän vaikee päästä mukaan (...) mul tuli yhes vaihees niinkun sellanen et apua, mä en osaa näit juttui enkä mä pääse näiden vitseihin mukaan ja jengi on ollu paljon kauemmin linnassa mitä mä oon ollu. Mut sit vaan jotenkin näin, kaikki vaan lokahti paikoilleen ja tuli semmonen perhe olo siinä sitte.” H2

Osalle Porttiteatterilaisista osallisuus tarkoitti ennemminkin yhteistä tavoitetta, joka prosessin omaisesti viedään loppuun yhdessä. Osallisuuden merkitys koettiin myös omien kokemusten jakamisena ja purkamisen yhdessä toisten teatterilaisten kanssa.

”Onhan siitä yhtenäinen tavoite siinä ja ryhmänä toimitaan, niin toki sillä oli merkitystä, että on osallisena siinä prosessissa mitä siinä tehtiin” H6

”Ollaan jaettu toistemme kokemuksia ja tavallaan nähty sitä, että niitä elämän raisuuksia voi purkaa tavallaan altistamalla, esimerkiks näyttelymiseen. (...) se kuitenkin avas jotain..mm.. jotain itsestäni ja omasta taustasta.” H5

Kaikkiaan osallisuuden merkitys kuvautui positiivisena ja neutraalina. Vastauksissa esiintyi kokemukset ryhmään kuulumisesta, jota pidettiin hyvin tärkeänä, myös johonkin kuulumisen kannalta. Ylpeys ja yhteenkuuluvaisuuden tunne nousi myös tärkeänä sanomana esille. Teatteria tekemällä voi saada aikaan jotain sellaista mikä saa itselle ja muille hyvän mielen.

Teatterilaisilta kysyttiin myös millainen merkitys Porttiteatterilla on ollut elämän eri osa-alueisiin. Vastauksista oli nähtävissä toiminnan myönteinen merkitys. Yksi vastaajista nosti esille,

miten Porttiteatteri toiminnan myötä on oppinut tunnistamaan ja käsittelemään omia tunteitaan:

”No se on vaikuttanu mulla semmosena vähän niinku semmosen tunneterapiana tai semmosena (...) et oppinu niinku käsittelee tunteita tai näyttämään niitä (...) Oon oppinu puhumaan ja näyttämään tunteita ja olemaan semmonen kun on.”
H1

Kaksi vastaajista kertoi, että Porttiteatteri toiminta on kannustanut heitä päihteettömyyteen. Harjoitteluihin tullaan selvin päin joka osaltaan toiminut myös kannustimena päihteettömään elämään, koska toiminta koetaan tärkeänä henkisenä voimavarana.

” Teatteri on pitäny mut silleen, et mä tuun puhtaana teatteriin aina ja niinku se on saanut mun skarppaamaan ja yrittämään saada elämää kuntoon.” H2

”... se on vaikuttanu siihen et jos (...) mul on ollu vaikeeta (...) semmosii vaikeita henkilökohtasia asioita ja kävi monesti mielessä että ottaisinko jotain päihdettä. Mut sit kun ties, että okei, meil on treenit, on esitykset ja mä haluisin handlata ne kunnolla enkä halunnu pettää tietyllä tavalla muuta porukkaa. Ei-pähän tarvinnu ottaa mitään sitte.” H7

Kysymykseen kaksi vastasi kielteisesti. Vastaajat eivät kokeneet- tai tunnistaneet Porttiteatterin merkitystä elämän eri osa-alueisiin. Toisessa vastauksessa käy ilmi vastaajan pohtiva sävy siitä, että voisiko toiminnalla olla merkitystä kokonaiskuvaan katsoen, koska vastaajalla tuomi- onsa aikana eheyttävää toimintaa niin perhetyön kuin psykologin kanssa arvomaailmaansa poh- tien. Toinen kertoi kielteisen vastauksen syyksi sen, että ollut jo neljännes vuosisadan pois vankilamaailmasta ja näin ollen ei tunnista Porttiteatterin merkitystä elämän osa-alueisiin.

”En mä oikeen osaa löytää siihen miten Porttiteatteri–tai sit se liittyy siihen kokonaiskuvaan kun olen ollut myös tuolla (...) psykologien kanssa omia arvoja miettinyt (...) Niin mä en osaa yksilöidä sitä, miten se olisi vaikuttanut mun elä- män eri osa-alueisiin.” H6

”Mulla sinänsä mihinkään eri elämän osa-alueisiin oo sillein vaikuttanu. Et mä niinku Porttiteatterilaisena edustan sitä puolta Porttiteatterilaisista jotka ei oo pitkään aikaa ollu, mullon 27 vuotta siitä kun mä oon viimeks päässy siviiliin.”
H3

Osa vastaajista toi esille myönteisenä puolena parantuneet sosiaaliset suhteet ja ihmisten kohtaamisen tärkeyden yleensä. Verkostoitumisen tärkeys oli myös toisen vastaajan mielestä toiminnan kautta tärkeää.

*”No mä oon hyvin ihmiskeskeinen et siis mulle on tärkeitä uudet ihmiskontaktit, tuttavuudet, ne on tärkeitä et tapaa uusia ihmisiä (...)
Se on vaan oikeestaan niin, ihmisten kohtaaminen. ” H4*

”Mulla se on vaikuttanu, okei, siihen sosiaalisen kanssakäymiseen ja lisänny sitä verkostoitumista joka on tehostunu, parantunu..” H5

Kaikkiaan Porttiteatterin merkitys vastauksissa esiintyi eri elämän osa-alueisiin nähden sosiaalisten suhteiden parantumisena, toiminta tuki päihteettömyyteen ja myös tunteiden tunnistaminen sekä niistä puhuminen helpottui.

Haastateltavien tuli myös tunnistaa itsessään olevia hyviä puolia sekä ominaisuuksia. Jokainen vastaajista naurahti kysymykselle ja aluksi hyvien puolien etsiminen ja nimeäminen oli hankalan oloista. Vastauksissa pohdittiin niin positiivisia adjektiiveja, kuin työkykyä sekä vuorovaikutustaitoja, että luotettavuuden tärkeyttä suhteessa muihin ihmisiin. Muiden ihmisten auttaminen ja vertaisena heille oleminen nousi yhdessä vastauksessa myös tärkeänä pohdittaessa missä on hyvä.

”... Mä tykkään auttaa ihmisiä, joskus se onnistuu hyvin ja joskus oikein hyvin kun saa kontaktia ihmisiin ja ujut ja arat ja traumatisoituneet vähän avautumaan niin se on aika parasta. Se on itseasiassa tosi hienoo.(...) ja ne ihmiset kokee et ne voi samaistuu ja saamaan vertaistukee. (...) Sitte tietenkkin oon työkykyinen, fyysinen kunto on hyvä ja henkinen kuntokin tuntuu pelaavan niin tota siitä voi olla ylpee. ” H4

*”... No nytten vuoden aikana oon oppinu et oon aika hyvä täs duunissa mitä teen”
H1*

Eräs teatterilainen nosti esille vahvuutenaan sosiaaliset kyvyt sekä tilannetajun:

*”... mulla noi sosiaaliset kyvyt on aika hyvät ja tilannetaju ja sitten toi itsensä sivistäminen kun ollaan ikuisen oppimisen tiellä. Semmonen terve uteliaisuus.”
H4*

Kuuntelijan rooli oli kahden teatterilaisen mielestä tärkein ominaisuus itsessään. Toisten ihmisten uskoutuminen asioidensa kanssa olivat tärkeitä osoittamaan luottamusta.

”... mä oon hyvä kuuntelee ihmisii ja mulle voi kertoo paljon asioista ja mä otan vastaan paljon ihan mielelläni. Ja tuen niin paljon kuin vaan voin.” H2

”Mä oon luotettava ja jos mulle aika moni ihminen uskaltaa puhuu asioistaan, asioista jota ne ei halua et olis kauheen julkisia, ne tietää etten mä niitä puhu eteenpäin.” H7

Vaikka haastateltavat kokivat kysymyksen ehkä jopa vaivaannuttavan oloisena, niin löysivät he kuitenkin haastattelijan kannustamisen jälkeen itsestään hyviä ja positiivisia puolia.

Teatterilaisilta kysyttiin myös, minkälaisia voimavaroja heillä itsellään on, sekä ovatko he saaneet Porttiteatterin kautta uusia voimavaroja. Voimavaroiksi ilmaistiin avuksi olemisen tunne, ymmärtäväisyys myös toisten ongelmia kohtaan, onnistumisten ja hyvän palautteen kautta saatu hyvinolontunne, verbaalinen lahjakkuus sekä hyvä stressinsietokyky ja kyky tehdä päätöksiä. Yksi haastateltavista kuvasi ryhmän toimimista ja ristiriitojen käsittelyä ryhmässä seuraavanlaisesti:

”... kaikki ryhmäs toimiminen, vaikeeta porukkaahan siinä ympärillä on. Et siitä kun selvi ilman isompia ristiriitoja niin se on oikeestaan aika palkitsevaa. Tai pystytään ratkaisemaan niitä ristiriitoja niin, ollaan me lopulta niin erilaisia ihmisiä niin on se hyvä että pärjätään, seuraavana päivänä jo moikataan ja tullaan toimeen niin se on erittäin palkitsevaa.” H4

Yksi haastateltavista kuvasti oman päihdeongelmansa olevan niin vaikea, että ei osannut tunnistaa omia voimavarojaan addiktion seasta. Haastateltava kuitenkin koki, että on saanut paljon tukea ja toivoa selviytymiseensä muilta teatterilaisilta. Haastateltava kuvasi tilannettaan seuraavanlaisesti:

”No tällä hetkellä aika vähän tän päihdeongelman takia niinni se vie niinku voimat tosi paljon. Mut kyl mä sit oon saanu taas teatterista tosi paljon energiaa ja voimaa että taas jaksaa taistella tätä päihdeongelmaa vastaan, teatteri on jeesannu siinä tosi paljon. Ne (porttiteatterilaiset) on tsempannu mua pysyy puhtaana ja sitte niinku me ollaan tosi rehellisiä.” H2

Kolme haastateltavista ilmaisi Porttiteatteri toiminnan tukeneen heitä luomalla uskoa itseensä ja siihen, että on täysin sallittua olla oma itsensä. Teatterilaiset kuvasivat näitä Porttiteatterin kautta saatuja oivalluksiaan ja voimavarojaan seuraavasti:

”Porttiteatterin avulla mä oon just päässy pois semmosesta kipsitilasta. Semmonen et se on niinku opettanu et ei tarvi olla se semmonen tyyppi, se semmonen äijä. Et voi just olla semmonen mitä on.” H1

”Lähinnä uskoa itseeni ja omaan tekemiseeni kaikessa suhteessa.” H3

”On se (Porttiteatteri) tuonu just semmosta et mä uskallan olla oma itteni. Ja ehkä tavallaan oon oppinu hyväksymään itselleni semmosia, mä voin tuntee hyvää oloa, mul on oikeus tuntee hyvää oloa ja mul on oikeus olla olemassa yleensä. Ja tota, niin mullon oikeus olemassaoloon ja et mä saan nauttii elämästä. Ei mun tarvi olla mitenkään syyllinen koko aikaa, tuntea itseäni sellaseks pahaks ihmiseks. Saan olla ihminen ja nauttii siitä ja olla tasavertainen muitten kanssa.” H7

Eräs teatterilainen nosti esille Porttiteatterin tuoman hyvän tunteen, vaikka harjoituksiin mennessä olisikin ollut huono päivä. Teatterilainen kuvasi sitä seuraavanlaisesti:

”Ja Porttiteatterissa on se, että jos on huonolla fiiliksellä kun sinne menee niin koskaan sieltä ei lähe huonolla fiiliksellä. Sielt kyl tulee se hyvä fiilis aina.” H7

Omien voimavarojen tunnistaminen oli osalla hankalaa, mutta Porttiteatteri toiminnan kautta tulleet voimavarat oli helpompi tunnistaa suurimmalla osalla teatterilaisista, itsessä ja omassa ajattelussaan tapahtuneen muutoksen vuoksi.

5.1.2 Porttiteatteri toimintakyvyn ja voimaantumisen vahvistajana

Kysyttäessä haastateltavilta, millainen merkitys Porttiteatteritoiminnalla on heihin ja mitä se on tuonut heidän elämäänsä ja arkeensa. Porttiteatterin merkitys teatterilaisiin on ollut suuri, varsinkin henkisen hyvinvoinnin kannalta. Sisällön saaminen elämään ja säännöllisyys arjessa nousivat teatteri toiminnan kautta esille haastatteluissa. Myös sosiaalisten kontaktien vahvistuminen ja toiminnan tuki päihteettömyyteen koettiin positiivisena. Kaksi haastateltavista kuvasi Porttiteatteri toiminnan kautta tullutta sisältöä elämäänsä seuraavanlaisesti:

”Tuohan se nyt elämään sisältöä, vastapainoa vankilalle ja rikoksentraumoille ja auttaa päihteettömyyteen.” H4

”Porttiteatteri on tuonu mulle sen mun elämänsisällön tavallaan, tota just semmosen, et mä uskallan elää, uskallan olla se oma itteni.” H7

Eräs haastateltavista koki Porttiteatteri merkityksen taiteen tekemisenä ja nosti esille toiminnan tärkeyden sen mahdollistaessa pääsyn pois vankilakierteestä, mikäli henkilö niin haluaa. Vastaja oli myös sitä mieltä, ettei Porttiteatterin tarkoitus ole hoitaa tai parantaa ketään, vaan mahdollisuus ohjautua toiminnan kautta yhteistyökumppaneiden palvelujen piiriin.

”...pääsen taiteilemaan ja hyvien tyyppien kanssa niinku teatterilaiset ja ohjaajat. (...) ja mä suuresti arvostan sitä aspektia mikä on Porttiteatterin luonu että tavallaan et jos sais tuolt vankila skeneltä ees yhen pois Porttiteatterin johdosta. (...) Porttiteatterin funktio ei mun mielest oo parantaa ketään, et siel vaan pääsee messiin mut ei siel sillä lailla hoideta mun mielest ketään. On tietty kaikkii yhteistyökumppaneita ja tällasii joihin pystytään ohjaamaan...” H3

Toiminnan merkitys kuvautui yhden haastateltavan vastauksessa uuden elämän kulmakivenä ja kuvasi sitä vastauksessaan seuraavasti:

”No sillä lailla semmonen suuri merkitys et se oli ensimmäisiä asioita mitä tuli tehtyä kun oli pääsemäs vankilast pois. Mikä on suuresti auttanut saamaan kiinni täst uudesta elämästä. Semmonen yks kulmakivi oikeestaan mistä en meinaa luopua” H1

Porttiteatterin toiminnan merkitystä ja mitä se on teatterilaisten arkeen tuonut, pidettiin positiivisena ja neutraalina. Yksi haastatelluista koki, että esityksen myötä saatu positiivinen palaute on ollut mielekästä. Toinen oli sitä mieltä, että toiminta ja harjoitukset tuovat odotettua taukoa vankilan arkeen ja merkityksellistä oli myös uudet verkostot ja verkostoituminen. Tärkeää oli myös tunteiden käsittely ryhmässä.

Haastateltavilta kysyttiin myös, miten he ovat kokeneet toimintakyvyn muuttuneen Porttiteatteri toiminnan myötä ja miten mahdollinen muutos on tukenut tai aktivoinut vastaajan osallistumista arjen muihin asioihin. Haastattelutilanteissa huomasin, että kysymys oli monelle haastateltavalle hankala. Suoraa yhteyttä toimintakyvyn muutokseen ei tunnistettu Porttiteatterin myötä suurimman osan vastauksista. Osa oli haastatteluhetkellä työssä tai muissa toiminnoissa. Yksi haastateltavista kuvasi toimintakykynsä muutosta peilaten sitä muuttuneeseen minäänsä seuraavasti:

”Kyllä kai se on omaa toimintakykyä parantanu huomattavasti niinku aiemmin mainitsin niistä tunteista ja naamareista. Ja tänäkin päivänä kun oon (...) täs

kolmannel sektorilla niin eihän tästä työstä tulis mitään jos sä koitat auttaa jotain toista ihmistä joku naamari päällä. Et eihän siit yksinkertaisesti tulis mitään tai sä antaisit niinku vääriä neuvoja kärsiville.” H1

Yksi vastaajista pohti keskittymiskykynsä parantuneen toiminnan myötä. Asiat kuvautuivat haastateltavan vastauksessa seuraavasti:

”Ehkä tota toi asioihin keskittyminen on hyvin hyvin vähän parantunut. Mulla on aina ollut ton keskittymisen kans, oon aina ollu semmonen vilkasluontonen.” H3

Kaksi haastateltavaa oli sitä mieltä, että muihin ihmisiin suhtautuminen on Porttiteatteri toiminnan osallistumisen myötä muuttunut positiivisemmaksi. Toinen haastateltavista pohti toiminnan ylipäättään tuoneen hänet ihmisten ilmoille, kun ennen ollut vain kotona piilossa ihmisiltä. Vastaajat toivat mielipiteensä vastauksissa esille seuraavanlaisesti:

”Onhan se vaikuttanu paljon just se että mä en oo aina erakoituneena kotona tai vedä päihteitä siellä yksinäni. (...) Ja siis koko ajatusmaailma muista ihmisistä, tästä maailmasta, yleensäkin tästä elämästä on muuttunu. Ei oo semmosta niinku negatiivista ajattelua ennen oli, tai muista tai semmosta epäluulo. Tai on sitä epäluuloa eikä se varmaan koskaan lähe kokonaan pois, mutta paljon on helpottanu ettei kaikki ihmiset ole niinku vihollisia.” H7

”...mut ehkä vähemmän tuomitsen ihmisiä heidän erilaisuuden takia tai eivät ole samanlaisia kuin minä niin. Ehkä suhtautuminen ihmisiin ja kuunnella ihmisten tarinoita..” H6

Osa haasteltavista oli sitä mieltä, että toiminta on aktivoinut sekä tukenut arjen muita toimintoja ja samalla tuonut voimaa ja jaksamista tuomion loppuun suorittamiseen. Yksi haastateltavista pohti toimintakyvyssään parantuneen luonnepuolen asioita, kuten rehellisyyden. Kaikilla haastateltavilla oli tähän osioon hyvin erilaiset vastaukset, eikä pääluokkia vastausten perusteella syntynyt. Haastateltavilla on kaikilla erilaiset taustat ja elämäntilanteet haastatteluhetkellä ja lähes puolet ovat olleet toiminnassa mukana vajaan puoli vuotta, jolloin toimintakyvyn muutos Porttiteatteri toiminnan myötä ei välttämättä ole vielä itse tunnistettavissa.

Haastateltavilta kysyttiin myös, millaisia valmiuksia Porttiteatteri on antanut vastaajalle tulevaisuuden urapolkua, työllistymistä tai kouluttautumista ajatellen ja kysymyksessä kartoitettiin myös sitä, onko vastaaja työllistynyt tai päässyt opiskelemaan tai tehnyt työtä vapaaehtoistyön parissa. Yli puolella vastaajista oli jo takana pitkä työhistoria ja he eivät nähneet Port-

titeatterin tuoneen mitään uutta urapolkuja ajatellen. Sen sijaan Porttiteatteri nähtiin innostajana teatterialalle, jota kolme vastaajista jatkossa tavoittelikin jossain muodossa ja kaksi heistä kuvasi sitä seuraavasti:

”...haaveilen et pääsis vaikka teatteriin joksukuks avustajaks tai johkii tämmöseen, näitä lavasteita tai jotain tämmösiä että. Kyl mua niinku tän Portin kautta on tullu semmonen nälkä, tavallaan semmosiin samantapasiin hommiin.” H7

”...Porttiteatterihan on mulle semmonen luoja lykky et mä oon taas ruvennu tekemään taiteita ja sit mä oon yheltä ammatiltani semmonen taide- ja media-pajan ohjaaja, mut se jäi vähän yheskyt luvulle se homma. (...) On se vahvistanu sitä mitä mä haluun tehdä... ” H3

Vastaajista kolme nosti esille verkostoitumisen tärkeyden suhteessa tulevaisuuden työllistymiseen ja yksi vastaajista koki verkostoitumisen myös tärkeänä asiana sosiaalisia valmiuksia harjoitellessa. Verkostoitumisen tärkeyttä he kuvasivat seuraavasti:

”...Tää tuo sitä nostetta, kiinnostus kirjottamiseen, kiinnostus verkostoitumiseen, kiinnostus jatko-opiskeluun tai mahdollisesti jopa teatterialan juttuihin. No, omalta osalta tää ehkä antaa eniten sitä sosiaalisten valmiuksien parantamista, jos ne nyt koskaan niin huonot ovat olleet, mutta vahvistaa ainakin sitä osaamista.” H5

”Mut siis mä oon huomannu semmosen asian että ku verkostoitunu sen Porttiteatterin kautta ihmisiin... Niin ehkä se on sit sillä tavalla tässä järjestötoiminnassa vaikuttanu että, niin, ihmiset niinku tuntee vaikei ne tunnekkään. Eli auttanu verkostoitumaan.” H1

Toiminnassa mukana olon aikana yksi vastaajista oli hakenut opiskelemaan, kaksi oli saanut ammattitutkinnon suoritettua loppuun ja yhdellä oli opinnot meneillään. Yksi vastaajista oli haastattelujen aikaan vapaaehtoistöissä. Kaksi vastaajista ei tunnistanut toiminnan tuoneen heille mitään uutta. Kaksi haastateltavaa koki teatteritoiminnan tuoneen uskallusta ja avoimuutta omaan tekemiseen ja toisen mielestä Porttiteatteri toiminta tuki henkistä kasvua. Kaikkiaan Porttiteatteri toiminta nähtiin myönteisenä asiana tutkiessa sen merkitystä tulevaisuuden urapolkuihin liittyen.

5.1.3 Porttiteatterin tuki rikollisuudesta irrottautumisessa

Rikollisen identiteetistä irrottautumista sekä osallistujien henkilökohtaisten vahvuuksien löytämistä tuetaan Porttiteatteri toiminnan avulla yhteisöllisin menetelmin. Porttiteatteri toimii

vankilan ulkopuolella, siviiliyhteiskunnassa mutta on mukana myös vangin vapautumisen nivelvaiheessa. Haastateltavilta kysyttiin Porttiteatterin merkityksestä haastateltavan tai haastateltavan lähipiirin ajatuksista rikollisuudesta irrottautumiseen. Muiden Porttiteatterilaisten kautta saatu tuki ja esimerkki rikoksettomasta ja päihteettömästä elämästä oli myös kannustanut miettimään omaa elämänsuuntaansa:

”Just se kun siel Porttiteatterissa on ollut niitä vanhempia kavereita ketkä on lusinu vankilassa toistakymmentä vuotta. XXX muun muassa kuunnelleena, niin se et mikä tässä elämässä kannattaa ja mikä ei. Kyllähän se (Porttiteatteri) varmasti sitä rikoksetonta elämää on tukenu.” H1

Toiminta on myös opettanut itsestään uutta ja muiden ihmisten arvostus nousi myös erään haastatellun vastauksessa esille:

”On se ajatusmaailma muuttunut, ei oo heti niinku, tai jotenki sitä, no just se että kun on tavallaan Porttiteatterin kautta oppinu arvostaa itteensä ja arvostaa muita niin tota, ei oo enää semmonen että hällä väliä et ihan sama mitä mä teen.” H7

Yksi teatterilainen koki Porttiteatterista saadun tuen tärkeänä, myös vertaistuen kannalta. Tunnepuolen työskentely nousi esille tässäkin kohdassa. Omien vahvuuksien löytäminen ja niiden suuntaaminen kannattavampaan tekemiseen kuin rikoksien tehtäville jatkossa suurentanee riskiä uusintarikollisuuteen. Toinen haastateltava pohti myös Porttiteatterin tuomia uusia näkökulmia elämäänsä ja näki mahdollisuutena elää jatkossa tekemättä rikoksia. Porttiteatteri toiminnan tuoma tuki yhdessä muiden toimijoiden kanssa nousi myös tärkeänä esille. Haastateltavat avasivat ajatuksiaan vastauksissaan seuraavasti:

” Mä uskon että tää Porttiteatteri avaa niitä tiettyjä tunnepatoutumia jostain. Ehkä näin lyhyen terapiajakson jälkeen on ennen aikaista sanoa merkityksestä. Mut mä uskon että Porttiteatterin merkitys mulle henkilökohtaisesti tulee siinä, että sosiaalisen toimintaympäristön tunnustaminen ja tavallaan omien vahvuuksien löytäminen ja heikkouksien jollain tavalla kanavoituminen oikeaan suuntaan. Varmaan nostaa sitä uudelleen rikokseen syyllistymisen rajaa. Tää vertaistuki ryhmä on erinomainen osoitus siitä ettei tää ongelma ole pelkästään minun vaan myöskin jonkun muunkin.” H5

” Porttiteatteri kuuluu tähän mun prosessiin niin kuin tää XXX psykologi ja oma työntekijä, niin se nousee sieltä esille yhtenä tekijänä samanlaisena. Mutta tota, ehkä se on antanu mulle enemmän aikaa ja erinäistä näkökulmaa myös

katsoa omia tekemisiään. Ja toki vahvistanut sitä uskoa, että pärjäisin ilman rikollisuuttakin.” H6

Haastateltavista kaksi ei nähnyt Porttiteatterilla olevan juurikaan merkitystä rikollisuudesta irrottautumisessa, koska elämäntilanteet olivat sellaisia, että rikollinen elämä oli taakse jäänyttä eikä sitä koettu nyt akuutiksi ongelmaksi elämässä. Toisen vastaajan perhe ei tukenut eikä hyväksynyt vastaajan osallistumista toimintaan:

”No esimerkiksi mun isä ei hyväksynyt ollenkaan sitä et mä menin tohon teatteriin. Ei se muuten silleen oo vaikuttanu. Mä en oo tällä hetkellä vankilassa eikä oo mitään sellasta et joutuisinkaan.” H2

Vastauksista kävi ilmi, että Porttiteatteri koetaan merkittävänä tekijänä rikollisuudesta irrottautumisessa. Vastausten perusteella Porttiteatterin merkitys desistanssin kannalta näyttäytyi myönteisenä ja neutraalina.

Teatterilaisilta kysyttiin miten Porttiteatteri- toiminta on tukenut rikollisuudesta irrottautumisessa. Kysymyksessä kartoitettiin esimerkiksi motivaation syntymistä rikoksettomaan- ja /tai päihteettömään elämään. Vastauksista puolet olivat myönteisiä ja yksi negatiivinen, jossa vastaaja ei löytänyt yhteyttä rikollisuudesta irrottautumiseen Porttiteatteri toiminnan tuella. Kaksi teatterilaista koki toiminnan olevan niin tärkeä tekijä heidän elämässään, että toimintaan osallistumisen riskeeraaminen esimerkiksi päihkeitä käyttämällä kannusti olemaan ilman. Näin he vastauksissaan saamaansa tukea kuvasivat:

”Kyl se pitää jos meinaa et toi ajatus lähtee välillä vähän keulimaan niin kyl se sillain pitää niinku jalat maassa. (...) Et kyl se on ehkä antanu jotain varmuutta tohon omaan toimintaan.” H3

”No just silleenhän se on tukenu, kun mä tykkään siitä niin paljon ja mä saan siitä niin paljon, mä en haluu sössiä sitä millään lailla. En päihteillä, en rikoksilla, en millään lailla koska enhän mä sitte pääsiskään sinne.” H7

Vastaajista eräs koki toiminnan tukeneen omien traumojen käsittelyä ja samalla mielekkäänä tekemisenä ja harrastuksena teatteritoiminta kannusti selviämään elämässä eteenpäin. Porttiteatteri toiminnan myötä vastaaja koki hyvinvointinsa parantuneen ja toimintaan osallistumisen taustalla olikin pitää hyvää oloa yllä:

”...Mut sen (rikoksen) jälkeisissä traumoissa ja semmosissa niin se on se pointti. Et en varmaan enää uusi rikosta mut et selviytyminen tästä omasta elämästä,

niin sen (Porttiteatterin) merkitys siinä on ihan korvaamaton mulle ollu. (...) Nythän mä jo tiesin mihin mä lähden kun lähdin tähän kolmanteen mukaan. Lähin fiilistelemään, ylläpitämään tätä hyvää oloa, jonkinnäköistä tervepäisyyttä.” H4

Haastateltavista erään mielestä toimintaan osallistuminen on antanut aihetta miettiä elämänsä ja samalla kokemus voimakkaasta tunnelatauksesta on tuntunut merkittävältä:

”Tällähän on suurempi merkitys kuin se, että sillä käydään harjoittelemassa jotain itsekirjoitettua, ammattiohjaajan dramatisoimaa ja sitten se viedään sinne lavalle. Tää ei oo vaan yks keissi, vaan tavallaan se jää niinkun kytemään. (...) Se tunnelataus on kuitenkin niin voimakas että koin sen niin hyvänä että.” H5

Esille nousi myös erään vastauksesta se, että Porttiteatteri toiminta on ylipäätään toivottavaa ja mielekästä taukoa vankilassa ololle. Toinen koki Porttiteatterin tuen suhteessa rikollisuudesta irrottautumiseen sellaisena, että nähdessään muita porttiteatterilaisia panta jalassa tullessaan harjoituksiin muistuttaen, ettei itse enää halua joutua ikinä vankilaan. Vastaukset olivat yksilöllisiä eikä varsinaisia pääluokkia noussut esille. Vastaukset olivat kuitenkin suurimaksi osaksi myönteisiä ja neutraaleja lukuun ottamatta yhtä negatiivista poikkeusta.

Teatterilaisilta kysyttiin rikollisuudesta irrottautumiseen liittyen, minkälaiset keinot tai asiat auttoivat luopumaan rikollisesta elämäntavasta ja mikä oli heidän elämässään käännteentekevä tapahtuma tai asia. Vastauksista yhdellä oli kokemus muutoin normaalista elämästä eikä rikollinen elämäntyylillä näin ollen näyttäytynyt vastaajalle henkilökohtaisena. Haastateltavista kahden mielestä elämään astunut rakkaus on ollut apuna rikollisuudesta luopumiseen tai yritykseen luopua siitä. Toisella vastaajista yhtenä keinona jättää rikollisuus taakse, oli mennä töihin. Kun huomasi olleensa pidemmän ajanjakson siviilissä mitä aikaisemmin, alkoi elämä tuntua erilaiselta. Näin vastaajat kertoivat edellä mainituista:

”Mä rakastuin. Tuli vähän rauhallisempi meininki, sitä ties mitä teki ja jäi se kaikki perseily veke ja tommonen. Se lähti hyvin silleen, mul oli ollu aikasemmin silleen et oli ollu viistoist päivää siviilissä, tai vaikka kuukauden ja se oli jo pitkä aika ja sit takasin boseen. Tietsä, et sitku oli menny se eka yheksän kuukautta ja alko olee uus kesä ja kaikkea niin sitä yhtäkkii innostu siihen kevääseen ja kesään et jipii, nyt ei ollakkaan bosessa jossain.” H3

”Kyllä tää uusioperhe ja rakkaus. (...) Mä en voi olla poissa rakkaiden ihmisten elämästä, varsinkin kun he tuntuvat ajattelevan samoin. Kyllä se on ollu se isoin asia ja toinen merkittävä on se, että uskon ja tiedän että pärjään myös ilman

rikoksiakin ja oisin pärjännyt jo aiemmin mut nyt sen on vaan lisännyt sitä uskoa että työkykyä ja oppimiskykyä on vielä jäljellä.” H6

Rikollisuudesta irrottautumisessa erästä vastaajaa auttoi vertaistuesta saatu usko muutoksen mahdollisuuteen. Käänteentekevä asia oli tapahtunut rikos historiassa, joka säikäytti vastaajan jonka myötä hän ymmärsi, ettei ole aina tilanteen päällä, vaikka niin oli kuvitellutkin. Vastaaja koki olevansa tässä ja nyt, ilman rikollisuutta, kuitenkin lainrikkojahistoriansa kanssa yhtä:

”... Nää järjestöalan ihmiset, pääsääntöisesti vertaiset. Niin ilman niitä, niin en mä ois tässä tai en mä edes harkitsis olevani tässä. Niin ja tietysti Porttiteatteri, Stop Huumeille Ry, KRIS ja VVA ja mitä näitä nyt on. Niin en mä oikeestaan olis tässä. (...) Et ilman niitä ihmisii jotka on vähän pitemmällä ja kun mä oon nähny et tota, se muutos on niinku mahollista. Niitten kautta kai sit on uskoo tähän omaankin touhuun.” H1

Toinen haastateltava koki tärkeänä oivalluksena ja käänteentekevänä asiana sen, että myönsi itselleen olevansa päihderiippuvainen, minkä myötä muutos alkoi tapahtua:

”...suurin asia varmaan oli se, että mä tajusin että mulla on päihdeongelma, koska mä oon päihhteissä tehny kaikki rikokseni. (...) Se oli semmonen oivallus, koska mulle se elämä vaan oli, en mä oikeestaan tienny mistään muusta. En mä niinku ees ajatellu et mul ois ongelmaa tai mitään. (...) Se oli sitä elämää mitä mä olin oppinu olemaan ja elämään, turvallista. Tietyllä tavalla tuttua ja turvallista. Sitkun tajus sen et voi olla muutakin, et siitä elämästä voi ihan oikeasti nauttiakin ja iloita ihan pienistä asioista.” H7

Eräälle haastateltavalle vankila toimi pelotteena eikä hän enää koskaan halunnut kokea sitä uudelleen. Vastaajista eräällä oli ajatus siitä, että on päässyt alkuun käsittelyssään rikollista elämäntyyliään, mutta toi vastauksessaan esille, että työstettävää vielä on ennen kuin kokee todella elämässä olevan muutakin kuin vankilaan joutuminen yhä uudelleen lakia rikkomalla rikoksia tehden.

Rikollisuudesta irrottautumisen kannalta toimintaan osallistuneet kokivat Porttiteatterin positiivisena asiana elämässään. Kokemus mielekkästä tekemisestä rikollisuuden tilalla näkyi yhteisön sitoutuneisuutena päihhteettömyyteen sekä rikoksettomuuteen. Haastateltavien vastaukset tähänkin kysymykseen rikollisuudesta olivat yksilöllisiä, suurimman osan kokemukset välittyivät haastattelijalle vahvoina onnistumisina.

5.1.4 Kokemuksia lainrikkojan ja päihdetaustaisen leimasta

Porttiteatterin toiminta on julkista ja pyrkimyksenä on vähentää lainrikkojataustaisiin kohdistuvaa leimaa sekä ehkäistä uusintarikollisuutta. Esitykset tarjoavat yleisölle mahdollisuuden nähdä maailmaa erilaisesta näkökulmasta, vankilasta vapautuvien vankien silmin. Haastateltavilta kysyttiin yhteiskunnan asenteista heihin lainrikkojina ja / tai päihdeongelmaisina. Suurimman osan vastauksista selvisi, että yhteiskunnalla on negatiivisia asenteita niin vankilataustaisiin kuin päihdeongelmaankin. Päihdeongelmiin asennoidutaan negatiivisesti varsinkin terveyspalveluissa ja virastoissa asioidessa. Päihdeongelman kanssa kamppaillessa saattaa joutua myös jatkuvasti kaupassa käydessä markettivartijan tarkastuksen kohteeksi. Toinen haastateltavista pohti, onko yhteiskunnalla pelko siitä, että muutos ei ole mahdollista näistä taustoista tulevilla ihmisillä. Edellä mainitusta päihdeongelmaisen näkökulmasta katsoen vastasi kaksi haastateltavaa:

”Mun otsassa lukee nisti. Ihan mihin vaan mä meen niin mulla on aina vartijat perässä. (...) Tänään viimeks olin kaupassa kaverin kanssa ja vartijat tuli sit pysäyttää meidät kun me lähettiin siitä. En mä tiedä, tuntuu et se nistileima ei ikinä lähde susta pois ja se näkyy susta niinku kauas vaik sä oikeesti muuttuisit ihan täysin ulkoisesti ja kaikki muuttuis sun elämässä niin jotenkin se ei vaan lähe pois.” H2

”No kyllähän sitä on semmonen, sanotaan että terveyskeskukseen menee ja se kattoo tiedot sieltä koneelta niin ensin se on hyvin ystävällinen ja kaikkea, tutkitaan asiat kunnolla, mut sitkun se kattoo sieltä koneelta okei joo täs on sulle lääkeresepti ja näin pois. Siis virastoissa ja tämmösissä missä ne näkee joitakin tietoja koneelta niin kyl se aikalailla sataprosenttisesti käytös muuttuu siinä vaiheessa kun ne lukee ne tiedot. Et se vaan on et jos sä oot kerran tehnyt jotain, niin sä teet aina jatkossakin. Kai se sit on myös jonkinlaista pelkoo. Ei uskalleta ehkä ajatella et ihmiset voi muuttua tai et ihmisessä on monta eri puolta, yhdessä samassa ihmisessä ja elämänvaiheet muuttuu ja kaikki tilanteet muuttuu.” H7

Erään vastaajan kokemuksesta yhteiskunta asennoituu lainrikkojataustaiseen hyvin sekä huolesti. Omalla esimerkillä voi kuitenkin yrittää parantaa yhteiskunnan suhtautumista, esimerkiksi hoitamalla työnsä hyvin ja näyttää sitä kautta mallia muille:

”Kyllä niinku molemmista ääripäistä löytyy esimerkkejä. (...) Annan vaik molemmista ääripäistä esimerkin miten muhun on suhtauduttu. Et jos oikeuden tuomari sanoo mulle et mä oon yhteiskunnan syöpä tai sitten tänä päivänä kun mä oon täs järjestöpuolella ja autan toisii ihmisiä niin se mitä hyvää palautetta mä nyt saan kun mä teen tavallaan niinku jotakin hyvää sen oman kokemuksen kautta. Kyl se on niin et se jokaisen omissa arvoissa.” H1

Haastateltavista kahden mielestä yhteiskunta on suhtautunut heihin taustojensa kanssa pääasiallisesti hyvin eikä epäasiallista kohtelua ole ollut. Kuitenkin tausta näkyy joidenkin työtehtävien hoitamisessa liittyvänä estymisenä työnantajan puolelta, tai sitten työtä ei saa lainkaan taustansa vuoksi, vaikka tekojen sovittamisesta olisi kulunut pitkäkin aika. Positiivisen kokemuksensa he kuvasivat seuraavasti:

”Periaattees pääsääntöisesti ihan hyvin, mut välil se menee ihan turhuuksiin asti toi historialla mässäminen. (...) et niinku viidentoista vuoden jälkeen mä olin yhdessä firmassa, niin mä en päässy niinku xx- paikkaan laittaa, vaikka mä olin firman paras asentaja ja tollanen huoltokaveri. Koska se ei vaan käyny xx- paikalle mun historian takii. Niin noihin duunijuttuihin se on vaikuttanu ku pitää olla noi turvallisuusluokitukset tai jotain. (...) Et tiettyi duuneja on jääny vitusti saamatta sen takia.” H3

”En mä koe törmänneeni asenteisiin, päinvastoin niinku siellä missä mä olen esittänyt olevani vanki niin mä oon saanut asiallista palvelua ja tota.” H6

Omalla toiminnallaan ja osuudellaan rangaistusta sovittaessaan voi pehmentää yhteiskunnan kovia asenteita lainrikkojataustaisiin. Muiden kuin itsensä syyttäminen tehdystä rikoksesta on turhaa. Avun vastaanottaminen ja laajasti eri järjestöissä toimiminen on auttanut erästä teatterilaista eteenpäin:

”Yhteiskunta tuomitsee meidät tottakai, se on päivän selvä asia. Se täytyy vaan hyväksyä ja sitten unohtaa. Tai oikea asenne on ”ihan sama”, kun ei sille vaan voi mitään, on turha mennä mihinkään todistamaan että en mä oikeesti oo mitenkään paha ihminen. (...) Tai niinku monet meistä tekee, et sanoo oikeesti ääneen et ei se minun vika oo vaan se on yhteiskunnan vika et minusta tuli tällainen, on ainakin pahin lause mikä mua ärsyttää. Et ei voi syyttää muuta kun itseään. (...) Se on sitte eri asia hylätäänkö meidät vai autetaanko meitä. Ja vangeista ja vankilasta tottakai semmonen kuva että roskasakkia, yhteiskunnan pohjasakkia, yhteiskunnan mielestä. Se, että kannattaako sitä leimaa muuttaa tällä lailla pienissä piireissä, kuntouttaa ja ammatti-ihmisten kans toimii, niin KRITS on hyvä esimerkki ja tämä vankila on hyvä esimerkki, teatteri toimija on hyvä esimerkki ja monet muut.” H4

Saatujen vastauksien perusteella yhteiskunnan asennoituminen lainrikkoja ja päihdetaustaisiin suhtaudutaan huonosti. Niin kuin eräs haastateltava asiaa punnitsikin, voiko usko muutoksen mahdollisuuteen olla esteenä toisenlaiselle, positiivisemmalle suhtautumiselle vai onko historia aina läsnä. Tutkijalle muodostui kuva, että kaikilla haastateltavilla oli kyky ymmärtää ja ottaa

vastaan myös negatiivisia yhteiskunnan asenteita sekä suhtautumista heihin ja osalla oli myös halua muuttaa näitä asenteita paremmaksi omalla toiminnallaan.

Seuraavaksi haastateltavilta kysyttiin stigmaatiosta koituvia mahdollisia haasteita.

Eräs vastaajista ilmaisi haluavansa näyttää omalla esimerkillään järjestötoiminnassa mukana olleena, miten vähentää päihde- ja rikostaustaisiin kohdistuvaa stigmaa. Näyttämällä vielä vankilassa tuomiotaan suorittaville, millainen vaikutus omalla toiminnallaan sekä uskomisella itseensä voi olla. Haasteena tällä teatterilaisella se, että rikosseuraamuslaitos näkee kuitenkin muutoksen olevan lyhyen tähtäimellä liian lähihistoriassa ja näin ollen luento vankilan puitteissa vertaisena ei vielä ole ollut mahdollista:

”Haasteesta mulla tulee mieleen et mä oon kauheesti toivonut et esimerkiks suljettuun vankilaan alkais pikku hiljaa päästää mua puhumaan niille ihmisille. Se on vaan semmost et ne vaatii aika monta vuotta ennenku sinne ketään päästetään. Mut mun mielest sekin on vähän järjetöntä että vieläkun se ois aika tuoreessa muistissa. Niin se et kävis niille jätkille tuol linnassa kertomassa niinku et tää polutus on ihan mahdollista, kun uskoo vaa siihen omaan toimintaan ja löytyy vähääkään mielenkiintoo auttaa toisii ihmisiä.” H1

Eräs haastateltava nosti esille haasteeksi jo poistumisen vankilan ulkopuolelle, jossa selviää vanki- sekä rikostyyppi tausta. Oman taustan voi kuitenkin kääntää omaksi voimavarakseen ja oman selviytymisen ja esimerkin kautta päästä näistä haasteista yli. Vastauksessa käy ilmi rehellisyyden ja luottamuksen rakentamisen tärkeys. Haastateltava toimii tällä hetkellä usean järjestön alla kokemusasiantuntijana ja vertaisena kiertäen luennoimassa erilaisissa paikoissa kertoen taustoistaan sekä tämänhetkisestä, muuttuneesta tilanteestaan:

”Jos menee ulkopuolelle sanoo et mä oon vankilasta ja tehny viel henkirikoksen. Mut mä yritän kääntää nää toistepäin koska kun mä käyn luennoilla niin mä aloitan sen niin, että mä kerron et mä oon tehny henkirikoksen ja mä sain kymmenen vuoden tuomion. Tulee aika hiljasta salissa sillon. Sit kun mä seuraavan kymmenen minuutin aikana rakennan sen luottamuksen ihmisiin niin sit ne uskaltaa kysyä jotakin.” H4

Yli puolet koki vanki- stigman tuomana haasteena työpaikkoihin pääsyn ja työpaikoissa suhtautumisen lainrikkojataustaiseen henkilöön. Muutkin velvoitteet kuten asunnon hakeminen ja saaminen voi olla haaste, jossa verkostoitumisen tärkeys korostuu:

”No esimerkiksi ei o omahollista päästä johonkin tiettyyn työpaikkaan. Ja kyl se aina tulee jossain esille ja pitää nöyrtyä sanomaan et näin on tapahtunu mut mä olin tosi nuori ja tyhmä.” H2

”Tavallaan et nykypäivänäkin nää työpaikan kaikki.. aika monessa paikassa katotaan ne rikosrekisterit ja nää, että tota. On mulla yks työpaikka ollut, mä olin putkifirmassa töissä niin en päässy esim. pankin pääkonttorille töihin. Siis firman puolesta oisin päässyt mut pankin puolesta en päässy koska rikostausta. Et kyl se vaikuttaa.” H7

”...Totta kai, haasteet on ne et jos haluaa tonne mennä siviilistä hakemaan normaalin työpaikan, normaalin asunnon niin eihän se tuu olemaan helppoo. Et sen takia tää verkostoituminen etukäteen, et kaikki tietää mistä mä tuun ja sillein, se on mun tyyli.” H4

Teatterilaisista eräs ei ole kokenut suuria haasteita taustansa vuoksi. Vastaaaja tuo esille ymmärtävänsä yhteiskunnan pelisäännöt esimerkiksi jossain rikostyyppinsä vuoksi nousevaa epäilystä ulkopuolisilta virastotahoilta:

”Ei, en mä oo kokenut mitään. Siis joskus sillon aikaisemmin tuomion jälkeen, niin kyllähän tietysti, mut se ei johtunut siitä et mä oon vanki vaan, jos joku verottaja suhtautuu, ennakkoperintä rekisteriotetta et saa niin.. mut en mä nää että se on mitenkään leimaantumista vaan ne on yhteiskunnan pelisäännöt että.” H6

Yhteiskunnan suhtautuminen siinä vaiheessa, kun rikostaustainen haluaa itse muutosta ja muutoksen jatkuvuutta myös tuomion päätyttyä koettiin myös erään vastaajan näkökulmasta haasteena. Palvelut mielenterveystyön puolella tulisi olla jatkumona vankilasta vapautuessa. Koulutusmahdollisuudet kuntoutuksen ohella nähtiin tärkeänä, eikä niitä tulisikaan evätä kenenkään taustoihin katsomalla. Samassa vastauksessa nousi esille haasteena myös median ylläpitämä stigma:

”Tämä on vaikeata erityisesti siinä tilanteessa, kun henkilölle tulee itselleen todellinen halu tehdä parannus. Yhteiskunnan keinot pitäisi mahdollistaa henkilön perustarpeet mikä halutaan henkilön jatkossa saavan yhteisön hyväksynnän. Leimaantuminen tapahtuu myöskin virallisten organisaatioiden ulkopuolella esim.nettikirjoittelun taikka median toimesta. (...) Yhteiskunnan tulisi huo-

lehtia myöskin vankeustuomion jälkeenkin henkilöiden sosiaalisesta kuntoutumisesta myöskin mielenterveys palveluiden sekä taloudellisten ja koulutuksen keinoin.” H5.

Haastatelluista suurin osa koki kokeneensa haasteita stigman vuoksi. Haasteisiin lukeutui työllistymiseen liittyvät ongelmat sekä jatkokuntoutuksen tärkeys ja sen takaaminen vankilasta vapautuneille taustoista huolimatta. Myönteisenä piirteenä vastauksista nousi esille puolen vastaajista positiivinen suhtautuminen elämäänsä ja jo tekemiinsä muutoksiin sekä niiden eteen työskentely jatkossakin, vaikka haasteita tielle sattuukin.

Haastateltavilta kysyttiin Porttiteatterin merkitystä leimaantumisen kannalta. Vastaajista jokainen ei kokenut leimaa negatiivisena vaan päinvastoin. Porttiteatteri toiminnassa mukana olleiden kokemukset ovat olleet pelkästään positiivista ja kokemusten perusteella vastauksissa on nähtävillä toiminnan merkitys negatiivista stigmaa alentavana. Eräs vastaaja koki oman rikoshistoriansa olevan jo niin kaukana koska siitä on reilu 20 vuotta, ettei koe leimaantuvan negatiivisessa valossa osallistuessaan toimintaan. Median kiinnostuminen toiminnasta nähtiin myös positiivisena asiana:

”No joo itseasias tos varmaan niinku jollain lailla, mut tästähän on mun mielestä kaksykt vuotta aikaa jo niinku tietyl lailla tosta stigmasta, ku sillon oon ollu linnassa joskus.(...) Porttihan on saanut nyt kuitenkin aikaseks jotain mediarumpu ja nyt tästä viimesestä varsinkin ihan kivasti. ” H3

Erään teatterilaisen vastauksessa näkyi myös realismi ja kokemus itse hankitusta leimasta jota toimintaan osallistuminen ei ole vahvistanut vaan toiminta kuvautui vähempiosaisten lainrikkojataustaisen sosiaalisena kuntouttajana:

”Porttiteatteri ei sitä leimaa ole tehnyt vaan Porttiteatterissa mukana olevat henkilöt ovat sen leiman itse jo hommanneet. En usko että Porttiteatterilla on jatkossakaan sitä leimaantumisen vaaraa vaan se tekee työtä vähempiosaisten, rikoksesta tuomittujen sosiaalisena kuntouttaja organisaationa.” H5

Jotta toiminta ja vangin kokemus tulisi vielä laajemmin yhteiskunnalle näkyväksi, toivoi eräs teatterilainen näytöksiin lisää ihmisiä ulkopuolelta jotka eivät vielä Porttiteatteri toimintaa tunne. Yhteiskunnassa vallitsevat asenteet rikostaustaisiin voisi näin ollen muuttua edelleen positiivisempaan suuntaan:

”Siis mä näkisin että se on poistamassa sitä leimaa eli nähdään niinku ihmisiä sen vankeuden takana. (...) Eli mä näen, että jos sinne yleisöön tulee vankien

omaisia niin heille hyvä asia, mutta myös vankeusviranomaisia niin ne on tietenki nähny näitä paljon ja ne tietää tän arjen. Ehkä se, että siellä kävisi enemmän ihan ulkopuolisia jotka eivät ole millään tavalla tekemisissä, niin sitä kautta varmaan ne ennakoasenteet vankeja kohtaan, stereotyyppiä niinku mahdollisesti poistuis.” H6

Vastauksissa kävi ilmi myös vankilan suopea suhtautuminen päihdehistorian omaavan vangin osallistumiseen Porttiteatteri toimintaan, korostuen kuntoutus- ja sosiaalipuolen positiivinen suhtautuminen suhteessa turvallisuuspuolen negatiivisempaan suhtautumiseen lähinnä poistumislupia myönnettäessä. Eräs haastateltava kertoi toiminnan julkisuuden ja osallisuutensa toimintaan helpottavan myös omaa taakkaa, ettei osallistumistaan vankilateatterin toimintaan tarvitse salailla keneltäkään, jos siitä on ollut aiemmin vaikea kenellekään kertoa. Porttiteatteri toiminta koettiin kiistatta stigmaa lieventävänä tekijänä.

Viimeisenä kysymyksenä vankeihin kohdistuvasta leimasta haastateltavilta kysyttiin, millainen kuva heillä on toiminnassa mukana olleena siitä, miten toiminta on muuttanut asenteita ja kuvaa rikostaustaisista ja päihdekuntoutujista. Teatterilaisten vastaukset muuttuneista asenteista näyttäytyivät myönteisinä. Vastaaajista kaksi teatterilaista koki julkisen Porttiteatteri toiminnan tuoneen ihmisille näkyväksi sen, että vankitaustankin omaavat ovat ihmisiä ja tehdyt tuomioon johtaneet teot vääriä valintoja. Esityksiä nähneiden henkilöiden ennakkokäsitykset vankilateatteriin osallistuneista rikostaustaisista ovat muuttuneet myönteisemmiksi:

”... onhan noi pari vikaa (Porttiteatterin näytöstä) ollu silleen aika pysäyttäviä juttuja. Me ollaan niinku saatu jengi niin tunteisiin noil tarinoilla ja jutuilla niin se on varmaan omalla tavallaan muistuttanu ihmisille siitä et vaik siel on tehty rikoksia niin, esimerkiks niit käsityksiä kun paatunut rikollinen, niin se voi olla vähän vanhanaikanen. Me ollaan kuitenkin ihan samanlaisii ihmisiä, me tunnetaan samanlailla ja noi kaikki perustarpeet on samanlaisia ja tollasta, et tota joskus vaan on muutama huono valinta. Mut ei se keltään oo sitä ihmisyyttä vieny pois. Kai noi on niinku sillä omalla osuudellaan tollasta näkökulmaa palauttanu ihmisten mieliin, ketkä se nyt on päässy kokemaan.” H3

”No mä haluan uskoa et se on muuttanu. Et ihmiset on heränny ehkä tajuamaan ja ajattelemaan sitä, et mekin ollaan ihmisiä. Tosiaan et ihmiset voi muuttua. (...) Joillakin on ollu tosi isot ennakkokäsitykset kun ne on tullu katsoo meidän esitystä et mitä ne vangit siellä näpertää ja örveltää mut sit olleetkin ihan wau.” H7

Erään vastaajan kokemus Porttiteatterissa mukana olemisesta ja sitä kautta muuttuneista asenteista kuvaa se, kuinka kunta-alan toimijat kuin järjestöpuolenkin toimijat ovat hiljalleen huomanneet toiminnan merkityksen sosiaalisen kuntoutuksen muotona:

”Ne keitä tämä ohjelma on tavoittanut siellä esiintyjä puolella, yhteistyökumppaneita eli vankila ja vankeinhoito, kolmannen sektorin toimijat, kunnat valtio. Mä uskon että pikku hiljaa aletaan näkemään, että sillä on tällöinen sosiaalisen kuntoutuksen merkitys joka pitäisi ymmärtää osana kuntoutusta.” H5

Teatterilaisten tuottamat esitykset ovat tarinoita osallistujien omista elämistä ja erään haastateltavan mukaan tämä saattaaakin itsessään kiinnostaa yleisöä tulemaan katsomaan heitä, jonka jälkeen ajatukset rikos- ja päihdepuolelta henkilöistä saattaa muuttua myönteisimmiksi:

”No siihen teatteriin liittyen ehkä niin että tavallaan kun me esitetään jotain niin ne on meidän omia tekstejä, suoraan ehkä meidän omasta elämästäkin. Niin silloinhan se välittyy se tunne katsojiin eritavalla mikä on ihan itsestään selvääkin. Kun ei pelkästään näytellä jotain ihan mielikuvituksellista asiaa. Mut ehkä silleen et ne vangit tai päihdeongelmaiset, niin et nekin vois saada jotain aikaan mikä kiinnostaa joitain ihmisiä ja tulemaan kattoo meitä.” H1

Haastatteluissa nousi myös esille tuntemattomien positiivis- sävytteiset reaktiot kuullessaan vankilateatterin toiminnan olemassaolosta. Porttiteatterin esityksen nähtyään myös toiset vangit joilla oli ollut ennakkoluuloja toiminnasta, esityksen nähtyään olivat muuttaneet mielipiteensä esityksestä olleista teatterilaista ja olleet sitä mieltä, että osallisena esityksessä on erittäin rohkeaa ja muu palaute esityksistä ollut vain myönteistä ja ihailevaa. Vastausten perusteella Porttiteatteri toimintaan osallistuneet teatterilaiset ovat kokeneet Porttiteatterin merkityksen myönteisenä suhteessa yhteiskunnan muuttuneisiin asenteisiin rikos- ja päihdepuolelta henkilöistä.

5.1.5 Tulevaisuuden kuva ja muita ajatuksia

Haastateltavilta kysyttiin tulevaisuuden suunnitelmistaan, josta he saivat kertoa omin ja sen mukaan mitä heillä aiheeseen liittyen oli mielessä. Yli puolet olivat halukkaita jatkamaan Porttiteatterin toiminnassa myös jatkossa, niin kauan kun se on mahdollista.

”No kun mä ajattelin olla lopun elämäni Porttiteatterissa. (...) oon niin kauan kun vaan pidetään siellä. (...) Mutta en oo ajatellu elämäni ilman Porttiteatteria vielä ollenkaan.” H7.

”Minähän en tähän voi vastata, koska mä en tota noin niin pysty näkemään aikaa Porttiteatterin jälkeen koska minä jatkan Porttiteatterissa niin kauan kuin se on mahdollista, se on täs vaihees ihan selvää.” H3

Suunnitelmissa oli myös opiskelemaan hakeminen ja opiskelu tulevaisuudessa:

”Olis tarkoituksena lukea muuten itteni sosionomiksi. Mä en tiää, mulle ei oo mitään pohjakoulutusta tältä alalta että, on se ehkä vähän liian suuri harppaus, mut jonkunlainen sosiaalialan koulutus kun ne kuitenkin semmosen vaatii.” H1

”Teatterikorkee tai sitte kosmetologikoulu. (...) Pääsykokeisiin ja tommosiin vois ruveta menee ja ottaa selvää niistä asioista.” H2

Yksi haastateltavista suunnitteli yhdistelevänsä aikaisempaa osaamistaan ja harrastuksiaan suhteessa työhön. Toinen pohti toiminnan tukevan kaikkea tekemistä ja olevan jatkossakin hyvä harrastus:

” Mä oon nyt duunissa siellä XXX ja mä täs muokkaan tätä hommaa seuraavat kolme kuukautta ja katon et miten mä saan tehtyä itelleni semmosen jonkun homman jossa pääsisin käyttämään näitä.” H3

”Joo siis ei sitä kannata kyllä varmaan koskaan lopettaa jos tommosta pystyy touhuamaan tossa. Se on niinku huippu harrastus ja kaikkee muuta. Sit jos mä haen esimerkiksi XXX töihin niin kaikki tukee toinen toisiaan.” H4

Yksi haastateltavista pohti jatkavansa teatteritoiminnassa jatkossakin. Yksi uskoi jatkavansa myös seuraavassa Porttiteatterin projektissa ja pohti osaamistaan toisella alueella:

”Porttiteatterilla on sekä sosiaalisia valmiuksia lisääviä kuin henkilön toimintakyvyn kannalta toivottavia parantavia vaikutuksia. Itse uskon jatkavani tavalla taikka toisella myöskin tämän tyyppisessä toiminnassa.” H5

”...Uskoisin että menen mukaan, uudenlainen produktio käynnistyy. Olen myös miettinyt sitä että oisko mun vahvuus jossain muualla kuin siellä näyttämöllä: hallinnossa, markkinoinnissa tai jossain tämmösessä...” H6

Haastateltavien tulevaisuuden suunnitelmat olivat osakseen pitkälle Porttiteatterissa kiinni, mutta realismi näkyi myös muissa suunnitelmissa. Vastajaista kukaan ei ollut täysin ehdoton

tulevaisuuden suunnitelmien suhteen, vaan suunnitelmat olivat enemmänkin toiveita ja suuntaviivoja tulevaisuutta ajatellen.

Teatterilaisilla oli haastattelun lopussa mahdollista sanoa vielä vapaasti mitä mielenpäällä oli. Osalla ei ollut lisäämistä edellisiin vastauksiinsa, mutta lähes kaikki painottivat vielä Porttiteatteri toiminnan olevan pelkästään positiivinen asia heidän elämässään ja toiminta oli kovin arvostettua. Vastajat toivoivat Porttiteatteri toiminnalle varmaa rahoittajaa jatkoa ajatellen, toiminnan ollessa niin suuri tuki päihteettömyyttä ja rikoksettomuutta ajatellen:

”...kyllä todella toivoisin että Porttiteatteri sais joltain STEA:lta rahoituksen tai ehkä niinkun se et se joka näistä asioista päättää, niin pystyis ymmärtämään miten tärkeitä tämmönen esimerkiksi teatterin tekeminen on, just vangille, kuten ite sanoin et tunneterapia niinku hoitona. (...) Toivoisin että ymmärrettäisiin, kuinka tärkeitä se on semmoselle ihmiselle joka on ollu monta vuotta semmosessa kopissa. Se teatterin tekeminen tukee sitä päihteettömyyttä ja rikoksettomuutta.” H1

”Uskon että Porttiteatterilla on vahva tulevaisuus ja siihen löydetään rahoitus, jos vaan halutaan. Porttiteatterilla voidaan saavuttaa jotain sellaista mikä ei ole rahalla mitattavissa. Se on mahdollisuus vangille ja yhteiskunnalle myös, niin kuin vuoropuhelun väline. Sieltä voi tulla sellaista hiljaista tietoa jota kukaan ei ole vielä kirjoihin kirjottanu.” H5

Haastatteluista yksi nosti esille vankilan henkilökunnan suhtautumisen Porttiteatteri toimintaan, joka nousi esille poistumisluvulle lähdetessä kohti Porttiteatteria. Porttiteatteri toiminta on hyväksytty vankilan toimintoihin. Asia tuotiin esiin seuraavasti:

”... olen laatimassa omia ajatuksia siitä miten tää yhteistyö toimisi paremmin laitoksen, vangin ja teatterin välillä.(...) Hyvä että se oli hyväksytty toimintoihin. Joka antoi sitten selkänöjaa tossa toimistolla kun on lähdössä poistumisluvulle, kun henkilökuntakaan ei pitänyt tätä niinku— osa henkilökunnasta ei arvostanut tätä, kuitenkin laitoksen johdon hyväksymä toiminta, että näkemiin. Että se oli jännä ilmiö, en ajatellut että se olisi heitä kiinnostanut niinku tämmösenään.” H6

Kaikki haastateltavista toi esille arvostustaan saaduista kokemuksistaan Porttiteatteri toiminnasta. Mitään negatiivista sanottavaa vastaajilla ei ollut. Toiveissa oli toiminnan jatkuminen tulevaisuudessakin ja vastauksissa nousi myös esille rahoituksen jatkuvuus. Porttiteatteri toiminta koettiin tärkeänä keinona tunnemaailman käsittelyssä ja erinomaisena tuki toimintana

nivelvaiheessa, eli vankilasta siviiliin siirryttäessä. Kiitollisuus toiminnassa mukana olemisesta nousi lähes jokaisen vapaassa sanassa.

5.2 Taidealan ammattilaisten haastattelut

Haastattelin opinnäytetyöhöni lisäksi kahta, alusta asti Porttiteatterin toiminnassa mukana olevaa taidealan ammattilaista, jotta saisin näkökulmaa teatterin toiminnasta myös toisesta tulo- kulmasta. Puolistrukturoidun teemahaastattelun kysymysrunko piti sisällään samanlaiset teemat kuin teatterilaisillakin. Haastateltavina teatteritaiteen ammattilaisina olivat Tuija Minkkinen sekä Sanna Salmenkallio. Minkkinen on ammatiltaan teatteritaiteen maisteri ja toimii Porttiteatterissa teatteripedagogiohjaajana. Salmenkallio on muusikko, viulisti, musiikkipedagogi sekä äänisuunnittelun maisteri vastaten Porttiteatterin musiikki puolesta.

5.2.1 Porttiteatterin rooli osallisuuden ja vertaistuen kokemusten takana

Tässä luvussa esittelen Porttiteatterin toiminnassa mukana olevien taiteen ammattilaisten näkemyksiä Porttiteatteri-toiminnan roolista sosiaalisen pääoman, osallisuuden, yhteisöllisyyden sekä voimaantumisen mahdollistajana.

Kysyttäessä ammattilaisilta miten yhteisöllisyys näkyy Porttiteatterin toiminnassa. Yhteisöllisyys rakentuu ryhmän kautta ja kaikkia osallistujia yhdistää vankilatausta tai pian vankilasta vapautuminen. Yhteisöllisyys näkyy myös osallistujien kautta siinä, että monella ei välttämättä ole ollut paljoa elämässään, kuten työpaikkaa sitoutumisen vaikeuden vuoksi. Porttiteatteri toiminta on muodostunut tärkeäksi osallistujille, jonka avulla ovat päässeet kiinnittymään ja sitoutumaan aivan uudenlaiseen toimintaan jossa voivat nähdä itsensä uudenlaisessa valossa, eikä vain rikoksentekeijöinä. Teatterialan ammattilaiset vastasivat kysymykseen seuraavasti:

”...Tossahan on vähän keskeistä ja ratkaisevaa se, että siihen rakentuu yhteisö tai ryhmä ylipäänsä kai sitä voi yhteisöksi kutsua. Mutta yhdistää se asia, että ihmiset on joko vapautuneet vankilasta tai vapautumassa vankilasta. Se on ehkä se määrittelevä tekijä mikä sen yhteisön rakentaa ja toki ne kaikki lieveilmiöt jotka niihin liittyy.”

”No sehän on ihan hirveen tärkeä sellasille ihmisille joitten on ollut vaikeeta sitoutua ja joilla ei välttämättä oo hirveesti, siis monet on työttöminä tai niillä ei oo mitään sellasta paikkaa mis ne ainakaan kauheen pitkiä aikoja kävis. (...) Mutta monilla ei oo paljon mitään eikä ne tee paljoo muuta. (...) myös sellanen että voi nähdä itsessään niinku muunlaisia puolia kun sen rikostaustan.”

Ammattilaiset kokivat Porttiteatterin olevan vahva ja tärkeä yhteisöllisyyden kannalta ja toiminnan kautta moni osallistuja on saanut uudenlaista sisältöä omaan elämäänsä joka on minäkuvan muutoksenkin kannalta tärkeää.

Samaan teemaan liittyi kysymykset, miten yhteisöllisyyttä voidaan tukea Porttiteatteritoiminnan kautta sekä miten vertaistuki näkyy Porttiteatterin toiminnassa. Ammatilaiset kertoivat ryhmäytymiseen käytettävän ajan olevan tärkeää, sen luodessa pohjan turvallisuuden ja luottamuksen sekä toistensa ja itsensä kunnioitukselle. Ryhmäytymisen tarkoituksena on se, että teatterilaiset saisivat tunteen sekä kokemuksen vaikuttamisen mahdollisuudesta yhteisön sisällä. Osallistujien sitoutuneisuus tulee toiminnan säännöllisyyden sekä tavoitteiden kautta:

”Yhteisöllisyyttä varmaan niin, että sillä tavalla kun me aletaan, kun meillä on iso se alku siinä kun me ryhmäydytään. Rakennetaan semmosta turvallisuutta, että se ryhmä ois jollain tavalla turvallinen. Sit tehdään paljon niinkun harjoitteita luottamuksen, semmoisen niinkun kunnioituksen syntymisen eteen... että se pystyisi olemaan semmonen demokraattinen ja aika avoin ryhmä. (...) että jokaisella siinä ois sen verran turvallinen olo että kokisi että on vaikuttamismahdollisuuksia myös siinä yhteisön sisällä. ”

”...se että käytännössä, sen toiminnan pitää olla säännöllistä ja sillä säännöllisellä toiminnalla pitää olla säännöt ja tavoitteet. Etenkin et ihmiset sitoutuu siihen ja me myös pidetään huoli siitä että nää lunastuu nää meidän antamat lupaukset...”

Yhteisöllisyys toiminnassa näkyy tekemisen sekä teatterilaisten omien tavoitteiden kautta. Ammatilaisten korostaman turvallisen ja luottamuksellisen ilmapiirin myötä teatterilaisten on helpompi kertoa omista asioistaan jolloin myös taiteelliset sekä minäkuvaan liittyvät muutokset voivat edellä mainitussa ympäristössä kasvaa:

”sen yhteisen tekemisen kautta että ihmiset laittaa siihen tekemiseen erilaisia tavoitteita mut kyllä me pidetään myös huoli siitä että meil on fiiliskierrokset ja systeemit että ihmiset saa kertoa omat juttunsa et sinne rakentuu hyvin luottamuksellinen ilmapiiri jossa niinkun yksityiselämän asiat ja sitten myös tavaltaan sellaset taiteelliset ja minäkuvan muutoksiin liittyvät asiat niinku pystyy turvallisessa ympäristössä kasvamaan.”

Onnistuneen ryhmäytymisen myötä ryhmä pystyy toiminaan avoimesti ja ryhmässä roolit alkavat toimia, jolloin keskeisenä näkyikin vertaisuus:

”Ja sillen kun tää ryhmäytyminen onnistuu ja ryhmän roolit alkaa toimimaan niin se vertaisuus on siellä niinku hyvin keskeistä. (...) kyllähän se luo semmosta vertaisuutta siihen että mäkin voin pärjätä. ”

Ammattilaisten kokemuksen mukaan teatterilaisten vertaistuki toisiaan kohtaan kantaa myös Porttiteatteri toiminnan ulkopuolelle:

”Kyllä se näkyy, tottakai se vankihomma on se mitä siinä jaetaan sit on myös näitä päihdejuttuja ja muita, must tuntuu et siel tapahtuu paljon enemmän ja mekin jonkun verran siitä tiedetään, et kyl noi privaatistikin näkee aika paljon.”

Vastauksista kävi ilmi se, kuinka tärkeää on käyttää uuden projektin alkuvaiheessa aikaa ryhmäytymiseen. Luottamuksen ja turvallisen ympäristön luominen yhdessä osallistujien kanssa mahdollistaa avoimen vuorovaikutuksen ja kunkin osallistujan mahdollisuuden kertoa, käsitellä ja työstää omia asioitaan omassa tahdissaan taiteen keinojen kautta.

Ammattilaisilta kysyttiin miten osallisuus ja osallisuuden kokemukset näkyvät Porttiteatterilaisissa. Toimintaan osallistuminen tarkoituksena on mahdollistaa ryhmäläisille vaikuttamisen mahdollisuus ryhmässä ja ryhmää koskevissa asioissa. Esille nousi myös dialogisen ilmapiirin luominen, jotta vuorovaikutus ylipäättään mahdollistuu. Prosesseja tehdään yhdessä ja ihanteellista on se tilanne, kun osallistuja oivaltaa erinäisiä asioita mukana oltuaan:

”...niinku tavallaan dialogisen ilmapiirin luominen et siinä pystytään olemaan vuorovaikutuksessa. Me lähetään johonkin prosessiin yhdessä ja ei tietä mikä on lopputulema, niin ihmiset on siellä syystä tai toisesta ja jotenkin sen prosessin aikana ois niinkun ihanteellista et ihmiset niinkun näkee sen minkä takia he on, et mitkä on ne asiat mitä he tulevat kenties niinku oppimaan.”

Ohjaajan tehtävänä on kulkea vierellä ja tukea ohjauksen lisäksi. Tunteiden ja tapahtumien sanoittaminen teatterilaisille on tärkeä oppimisen väline:

”Mä sitten ohjaajapedagogina on siinä niinku kanssakulkija ja tuen ja näen ja ikään kuin sanotan sitä myös mitä tapahtuu, mutta tosi paljon sitä sanottamista ja oppimista tapahtuu ryhmän sisällä. Tavallaan pitää pystyä mahdollistamaan sille ryhmälle se ja sellaset olosuhteet ja se oppiminen. ”

Osallisuuden merkitys näkyy myös teatterilaisten omassa prosesseissa ja jokaisen vastuunottona koko ryhmän yhteisestä prosessista. Ryhmähengen sekä uuden oppimisen kannalta toiminnan peilaaminen osallistujan toiminnan kautta on tärkeää:

”Siinä ryhmän peilauksessa opitaan, tai siinä tapahtuu semmonen että ihmiselle palautetaan se mitä nähään ja kuullaan, että se on tota aika tiivis se ryhmähenki ja sitä kautta se osallisuus kyllä niinku toivottavasti tulee esille jokaisen kohalla tosi hyvin. Että he ovat myös niinkun toimijoita mutta että mitä he kokee ja näkee ja palauttaa sille toiselle ihmiselle niin on iso rooli. He ovat myös osallisia toisten ihmisten prosesseista ja koko ryhmän prosessissa.”

Haastattelun myötä kävi myös ilmi tärkeänä seikkana johonkin ryhmään kuuluminen. Porttiteatteri toiminta valmentaa osallistujiaan myös siviilielämässä toimimiseen:

”...se on monille niinkun se et harjottelee siviilisitoutumista. Ottaa sen niinku hyvinä ja huonoina hetkinä ja silti vaan niinku jatkaa. On se, on tärkeitä niinku koulutusta niinkun ihan mihin tahansa tilanteisiin.”

Ryhmään kuuluminen on tärkeää sellaisille henkilöille, joilla on saattanut olla vaikeaa sitoutua aiemmin elämässään mihinkään. Osallisuuden kokemukset näkyvät Porttiteatteri toimintaan osallistujien päästessä harjoittelemaan oman äänen esiin tuomista, jolloin heillä on myös mahdollisuus vaikuttaa ryhmässä tapahtuviin asioihin. Teatterialan ammattilaiset nostivat esille luottamuksen ja turvallisen ilmapiirin luomisen tärkeimpänä asiana, jotta dialoginen vuorovaikutus olisi mahdollisimman avointa. Porttiteatterilaiset ovat toimijoita ollen osallisia toisten teatterilaisten sekä koko ryhmän yhteisessä prosessissa.

Ammattilaisilta kysyttiin millaisia ominaisuuksia ja hyviä asioita he näkevät teatterilaisilla olevan. Kummatkin korostivat vastauksissaan sitä, etteivät katso teatterilaisia ex- rikoksentekejinä vaan heidät nähdään taiteilijoina teatteriporukassa. Ammattilaisten näkökulmasta on kiinnostavaa katsoa, millaisia puolia teatterilaisten taustojen takaa voi löytyä jotka voidaan pukea taiteeksi ja joiden kautta voi mahdollisesti aueta muitakin elämän solmukohtia:

”...hirveen monet kiinnostunut siitä rikoksesta. Mehän ei siitä olla kiinnostuneita. Me ollaan kiinnostuneita siitä et mitä, minkälaisia asioita niis vois avata, millasia puolia ne vois itestään löytää, semmosii jotka vois lähtee niinku aukeamaan ja avata muita juttuja.”

”... vaikka tää on tämmönen rikostaustaisten ihmisten teatteri niin eihän me ikään kuin ajatella että jaaha sieltä tulee rikostaustainen ihminen. Vaan me ajatellaan että me ollaan kaikki siinä niinku taiteilijoita ja me lähdetään katsomaan ihmistä tavallaan toisin silmin, uusin silmin et mitä potentiaalia sieltä löytyy ja sit vaan katsotaan toisin silmin ja uskotaan siihen vahvasti.”

Toinen ammattilaisista oli Porttiteatteri toiminnan alkuvaiheilla kysynyt henkilöltä, joka oli jo pitkään tehnyt työtä vankitaustaisten ihmisten kanssa, että mikä heidän kanssaan työskentelyssä on tärkeää:

”...hän sanoi, et jos pystyt edes ihan vähän kannustamaan niitä sen minäkuvan muutoksessa niin se on hirveen tärkeä asia. Ja se et ihmiset löytää itsestään muita puolia mitä niis on totuttu näkemään.”

Toiminnan ja tekemisen edetessä osallistujilta alkaa löytymään koko aika enemmän potentiaalia joka onkin pohjana kunnianhimoiselle taiteen tekemiselle:

” Sit ihmisiltä alkaa löytymään paljon vahvuuksia, paljon potentiaalia et se on kokoajan se suunta ja katse sellanen et mitä vahvuuksia ja potentiaalia löytyy. (...) me kohdataan niinku ihmisiä joittenka kanssa me tullaan tekemään niinku hienoja esityksiä ja pyritään tekemään mahdollisimman kunnianhimoisesti sitä taidetta kuitenkin.”

Vastausten perusteella on selvää, että vaikka Porttiteatteri toiminta on suunnattu vankilasta vapautuneille ja kohta vapautuville, ei osallistujia kohdata tai nähdä rikoksentekijöinä vaan taiteen tekijöinä. Ammattilaisilla on taito nähdä teatterilaisissa oleva ja alati kasvava potentiaali johon koko taiteen tekeminen perustuu. Usko yhteiseen tekemiseen ja sen kautta onnistuneeseen, kaikkia osapuolia miellyttävään lopputulokseen näkyy vastauksissa vahvana.

Porttiteatterin ammattilaisilta kysyttiin, miten Porttiteatteri toiminta on tuonut esiin teatterilaisten voimavaroja tai vahvistanut jo olemassa olevia. Esille nousi ryhmässä olemisen ja oppimisen tärkeys unohtamatta vertaisuuden tärkeää aspektia:

” Se jo ryhmässä toimiminen ja se jotenkin vertaisena oleminen, semmonen niinku ryhmässä oppiminen.”

” ... et kehtaa olla katseen kohteena, pystyy tukemaan muita ihmisiä et siin on tavallaan niinku molemmat puolet. Tavallaan sä kehität itseäs mut sä opit kannustaa ja tukemaan muita.”

Teatterilaisten voimavarioihin ammattilaisten silmissä lukeutuu on myös rohkeus, jonka kautta teatterilaiset ovat tuoneet vaikeita asioitaan esille esityksissä ja harjoituksissa, jotka ovat saattaneet olla piilossa jo pidemmän aikaa:

” ... pystyy ikään kuin käsittelemään jotakin semmosia kokemuksia ja käymään läpi sellaisia tunteita jota ei oo niinkun sallinu tai piilottanu, tai ne on ollu jotenkin pakottavan sisällä ettei niitä oo pystyny tuomaan esille eikä oo niinku kuollu siihen tilanteeseen vaan ne on tavallaan niinku sallittuja siinä.”

Ammattilaiset haastavat teatterilaisia ja tehdyille työlle asetetaan aina tavoitteet ja teatterialan ammattilaisten tehtävä on katsoa ja arvioida kunkin osallistujan oma tavoite realistiseksi, jotta tavoitteeseen voidaan yltää ja sitä kautta saada onnistumisia sekä uusia voimavaroja. Teatterilaisten kyky olla rohkeasti katseiden kohteena on vahvistanut monen voimavaroja huomattavasti, että pystyy olla lavalla yleisön edessä ja saamaan hyvää palautetta omasta panoksestaan. Ammattilaiset kertoivat näistä seuraavasti:

” Esimerkiks täs Joulutarinoita jutussa ihmisillä on itseasettamiaan tavoitteita ja me pidetään huoli et se tavoite on realistinen, et se on sen kokoinen vaik se ois miten pieni niinku muitten mielestä se voi olla kauheen iso niinku tavote, niin sit se kannustaa jatkamaan ja tulee semmonen olo et Wau, kun mä säännöllisesti jotain asiaa teen niin on mahdollista kehittyä ja löytää itsestään niitä voimavaroja.”

” sitten huomaamaan itessään jokin sellanen piirre et pystyy olemaan niinku siellä lavalla, tekemään sen oman juttunsa mikä on hänelle mitotettu ja saamaan siitä tosi hyvää palautetta.”

Porttiteatteri toiminta on selvästikin vaikuttanut myönteisesti osallistujien voimavaroihin tuoden niitä esille sekä vahvistaen niitä. Jokaisella osallistujalla on omat realistiset tavoitteet, joita kohden kuljetaan turvallisessa ympäristössä. Onnistumisten kautta syntyy uusia positiivisia voimavaroja joiden kautta teatterilaiset pystyvät tukemaan myös toinen toisiaan onnistumaan yhteisen prosessin tähden.

5.2.2 Teatteri toimintakyvyn ja voimaantumisen mahdollistajana

Teatterialan ammattilaisilta kysyttiin, miten Porttiteatteri toimintaan osallistuminen on vaikuttanut osallistujien toimintakykyyn sekä toimijuuteen. Ylipäätään yhteiskunnallisella tasolla, jotta henkilö voisi olla itsenäinen toimija, tulee peruspuitteet olla lähtökohtaisesti kunnossa:

” ... asuntoja ja kaikkee tämmöstä, ilman niitä mikään yhteiskunnan toimijuus voi olla aika mahdotonta jos ei oo ikään kuin mitään paikkaa tai mitään konkreettista kun palaa sieltä vankilasta.”

Porttiteatteri toimintaan osallistuminen vaatii jokaiselta teatteriin osallistuvalla sitoutumista, joka mittaa myös teatterilaisen toimintakykyä:

” ... sitoutuminen on tosi tärkeä. Et ihmiset sitoudu, että jos ei sitoudu niin eihän mistään tuu yhtään mitään. Pitää sitoutua ryhmään, pitää sitoutua aikatauluihin, pitää sitoutua päihitteettömyyteen.”

Ammattilaisilta puheenvuorosta kävi ilmi toimintakyvyn muutoksia pohtiessa se, miten joillekin henkilöille sopii luovuuden kautta vaikeiden asioiden työstäminen Porttiteatterin luodessa tälle taiteelliselle toiminnalle alustan:

” Tuntuu et se avaa niissä juttuja ja sit semmosii ihmisii jotka luovuuden kautta pystyy käsitellä omia elämäntilanteitaan ja muita. Joillakin tulee sellasia ihan euforisia kausia kun ne tajuu et taide on semmonen asia jonka kautta pystyy käsittelemään ja kun se on just niin tarpeeks abstraktia. (...) Et taiteel on niinku oma paikkansa, semmonen abstraktimpi paikka jota voi niinku soveltaa ja jatkaa ja ottaa ite siitä kopin, viedä pidemmälle. Me tarjotaan tavallaan semmonen alusta.”

Teatterialan ammattilaisten mukaan voidaan toimintakyvyssä nähdä muutoksia toimintaan sitoutumisen kautta. On tiettyjä sääntöjä ja aikatauluja, joihin kukin osallistuja velvoitetaan, jotta Porttiteatterin tekeminen on mahdollista. Porttiteatteri voi olla monelle osallistujalle kokemus terapeuttisesta toiminnasta, mutta ammattilaiset korostavat, ettei toiminta pohjaudu terapiaan, vaan taiteen tekemiselle. Taiteen tekemisellä on kuitenkin monelle teatterilaiselle ollut terapeuttinen vaikutus, jossa he ovat päässeet yhdessä käsittelemään menneitä elämänsä läpi avaten monille uusia polkuja vaikuttaen myönteisesti toimintakykyyn sekä toimijuuteen.

Seuraavaksi ammattilaisilta kysyttiin, miten osallistujien voimaantumista voidaan tukea Porttiteatteritoiminnan kautta sekä millaisia keinoja, menetelmiä ja lähestymistapoja heillä toiminnassaan on. Kumpikin teatterialan ammattilainen nosti tässäkin kohtaa esille tavoitteiden asettamisen ja niihin pääsemisen tärkeäksi, joiden kautta osallistuja kokee onnistumisen tunteita. Näin he asiaa kuvasivat:

” No voimaantuminen on se et ensinnäkin sä pistät ittelles jonkun tavoitteen ja sä todellakin teet sen.”

”... mä luulen et se on myös se, et pistetään tavoite ammattilaisten voimin ja autetaan saavuttamaan tavoite ja sit ihminen kykenee siihen ja se, et rupee luottamaan siihen et pystyn tekemään asioita, pystyn laittamaan tavoitteita, pystyn olemaan ihmisten katseen kohteena.”

Voimaantumisen kannalta tärkeää on myös tulla hyväksytyksi omana itsenään ja Porttiteatterissa ihminen nähdään toisin, eikä vain rikoksentehtäjänä tai päihteidenkäyttäjänä:

” Ja sitten todellakin tuut hyväksytyksi jossain ryhmässä, sellasena millainen sä oot.”

Ammattilaiset kertoivat monella toimintaan osallistuvalla olevan oma henkilökohtainen muutoksen tarve. Halu irtautua rikollisen identiteetistä on heillä itsellään ja uusien puolien löytymistä tuetaan vierellä kulkién:

”... usein ihmisillä on se oman muutoksen tarve vahvana sisällä et sehän ei oo tavallaan niinkun meidän vetäjien tehtävä se, et me määritellään miten sun pitää muuttua vaan se pitää olla siinä ihmisessä itessään sisällä se siemen. Sit me voidaan niinku yhdessä mennä eteenpäin, kulkee siinä sivussa ja todentaa sitä. Et usein Porttiteatteriin hakeutuvat ihmiset on sellasia et niil on vahva tarve jo itellään, et ne haluaa irtautua siitä rikollisen identiteetistä, muuttaa, löytää elämässä jotain tai saa ylipäättänsä elämän jollain tavalla takaisin itelle hallintaan tai löytää itestään uusia puolia.”

Statusharjoitteet nousevat vastauksessa esille harjoitellessa erilaisia tilanteita. Kun henkilö tulee tietoiseksi omasta kehostaan ja itsestään sekä miltä ulkopuoliselle näyttää, voi se vaikuttaa jo moneen asiaan, kuten vaikka työpaikkahaastatteluun. Teatterilaisilla voimaannuttavaa on tulla tietoiseksi omista tunteistaan ja tunteidensäätelykyvystään. Edellä mainittuja asioita kuvattiin seuraavasti:

” ... jotkut on sanonu et on menny hakemaan töitä ja muuta, kun me tehään kaikkii statusharjoituksia et tuleeksi niinku alastatuksella (hartiat lyyssä katse epävarmana) vai samassa tasossa vai onko ylimielinen (rinta rottingilla nenä pysytyssä) et tulee tietosemmiks tommosista asioista, niin se auttaa siis vaikka opiskelu tai työpaikkahaastatteluissa... Et tottakai se et käyttää omaa kehoaan, tulee tietoisemmaks niinku omista tunteista, omien tunteiden säätelystä sehän on ihan loputon, laaja.”

” ... on treenattu puhetekniikkaa, tunteita ja esilläoloa ja kyllä se varmaan selasissa auttaa.”

Ammattilaisten vastausten perusteella voimaantumisen voi teatterilaisissa nähdä onnistumisten ja itsetuntemuksen parantumisen kautta. Lähtökohtaisesti jokainen osallistuja nähdään taiteilijana ja heidät hyväksytään omana itsenään mukaan toimintaan. Teatterilaisilla itsellään on

halu muuttua ja muuttaa elämäänsä toisenlaiseen suuntaan jolloin ammattilaisten tehtävänä on kulkea teatterilaisen vierellä ja sanoittaa heissä tapahtuvaa muutosta sekä onnistumisia.

Teatterialan ammattilaisilta kysyttiin millaisia muutoksia he ovat nähneet Porttiteatterilaisissa tapahtuvan. Konkreettisenä esimerkkinä esille nousi se, että monen teatterilaisen välit läheisiin tai perheeseen oli parantunut sitä kautta, että he olivat olleet yleisössä katsomassa Porttiteatterin näytöstä:

” ... monella on käynyt niin että noihin läheisiin on parantunu välit just sen takia et he ovat kutsuneet heitä katsomaan niitä teatteriesityksiä ja sitä kautta taas tavata. Et jos on pitkän tuomion tehny niin saanu perheensä tai läheisensä takasin.”

Itsensä voittamisen kautta on näkynyt myös näkynyt usein ilon hetkiä ja voittaja fiiliksiä. Pelkkää positiivisia muutoksia matka Porttiteatterissa ei ole kaikille kuitenkaan ollut, mukaan on mahtunut myös toisenlaisia kohtaloita:

” Et onhan tuol myös kuopsahduksia ja repsahduksia ja surullisia stooreja matkan varrella, enimmäkseen positiivisia.”

Nähdyt muutokset ovat siis olleet suurimmaksi osaksi positiivisia, kuitenkin erinomaisena esimerkkinä nousi esille teatterilaisten parantuneet välit läheisiin joka taas kannustaa teatterilaisia elämässään eteenpäin, kaikkien tarvitessa oman läheisverkostonsa.

Teatterialan ammattilaisilta kysyttiin tämän teeman viimeisenä kysymyksenä, miten he näkevät työllistymisen, kouluttautumisen tai vapaaehtoistyön mahdollisuudet teatterilaisten matkalla. Kysymyksessä sivuttiin myös sitä, onko Porttiteatteri luonut jonkinlaisia urapolkuja teatterilaisille. Vastauksista nousi esille Porttiteatterin varmasti luoneen edellytyksiä teatterilaisten urapolkuja varten. Oma edistyminen muutoksen matkalla on antanut monelle teatterilaiselle kimmokkeen toimia vertaisena esim. järjestöpuolella:

” ... on siellä se vertaisuus. Kun ne on itte kokenu, että on niinku voimaantunu niin tai kokenu jonkun muutoksen tai on saanu sellasen mahdollisuuden siihen elämän muutokseen. (...)Tarve jatkaa sitä auttamista ja antaa sitä vertaistukea et sitä on niinku tapahtunu. Ihminen on hakeutunu sellasiin paikkoihin jossa hän toimii niin kuin vertaisena. ”

Urapolkuja ajatellen toisesta tulokulmasta, on ollut myös nähtävillä se, ettei teatterilaiset ole palanneet enää takaisin vankilaan ja Porttiteatterin harjoitukset ovat myös menneet elämässä huumeiden käyttämisen edelle, vaikka sekin on ollut vaihtoehtona toiminnalle:

”... mutta ehkä sellanen et ihmiset ei oo päätyne niin paljon takas vankilaan ja onhan se aika iso urapolku. Ainakin urapolkujen mahdollistaja. Ja sitten niinkun joillakin, siis on tullut joltain ihan suoraan semmosta että olin vetämässä sitä neulaa nahkaan mut sitten aattelin et haluan kuitenkin tulla Porttiteatterin treeneihin.”

Teatterilaisten tulevaisuuden urapolkuja pohtiessa, voidaan tähän viimeiseenkin tämän teeman kysymykseen vastausten perusteella todeta, että sitoutumisen tärkeys mihin vaan työhön tai koulutukseen katsoen on tärkeää ja Porttiteatteri toiminta antaa tälle tärkeälle ominaisuudelle harjoittelu alustan mielekkään tekemisen kautta:

” ... Ehkä ton tyypisiä et tarjoaa sellasen mielekkään tekemisen joka pitää poissa jostain et must tuntuu et on liian varhaistakin sanoo joittenkin kohdalla jotka on ollu vasta vähän aikaa. (...) Semmosta sitoutumista, kyllä mä luulen että sellasissa se auttaa urapolulla jos tottuu et laittaa tavoitteen ja tsemppaa loppuun asti.”

Konkreettisin esimerkki kysymyksen vastauksissa lienee se, että jokainen työssäkäyvä tai työtönkin henkilö tarvitsee pankkitilin ja verokortin. Se ei ole kuitenkaan itsestäänselvyys, että kaikilla Porttiteatterilaisilla olisi niitä alussa ollut:

” .. ne on hommannu itte verokortin. Sekään ei oo itsestäänselvyys, eikä se ettei oo pankkitiliä jokaisella. Me maksetaan sitten esityskorvaukset, niin jokaisen on täytyne opetella hommaamaan verokortti.”

Vastauksista näkyi myönteisenä puolena se, että Porttiteatteri toiminta antaa valmiuksia ja työkaluja teatterilaisille taiteen tekemisen kautta. Todennäköisesti on osakseen myös Porttiteatteri toiminnan ansiota, että moni teatterin tekemiseen osallistunut Porttiteatterilainen ei ole palannut takaisin vankilaan, kun ovat löytäneet vaihtoehtoisen ja mielekkään harrastuksen itselleen jossa on mahdollisuus kehittyä ja mennä eteenpäin.

5.2.3 Teatteritoiminnalla tukea rikollisuudesta irrottautumiseen

Porttiteatteri on vankilasta vapautuneiden teatteriporukka ja heidän yhtenä toiminnan tavoitteena on vähentää uusintarikollisuutta sekä tukea teatteriin osallistuvien desistanssiprosessia. Taiteen alan ammattilaisilta kysyttiin haastattelussa, miten he kokevat Porttiteatteritoiminnan

merkityksen rikollisuudesta irrottautumisen osalta. Ammatillaiset nostivat ensimmäiseksi aidon kohtaamisen ja tärkeänä tekijänä ammatillaiset pitivät myös rikollisuudessa irrottautumisessa Porttiteatteri toiminnan tarjoamaa kokemusta toiseuden kokemisesta, jota vahvasti tukee myös yhteisö ja vertaiset. Ammatillaiset kuvasivat vastauksissaan edellä mainittuja seuraavasti:

” Mä luulen että sillä on tosi merkittävä rooli koska se ei oo kohtaaminen ja se dialogi tai dialogisuus on siinä ihan erilaista kun monissa muissa yhteisöissä. (...) Että me nähdään se ihminen tosi erilailta et se jää tosi taka-alalle se (rikoksen tekijän rooli) et siellä on tosiaan kaikki tasa-arvoisia. Ihmiset kokee sellaista valtavaa vapauden huumaa.”

”Me niinku helposti jumitutaan näkemään itsemme jonkunlaisena tai tekemään tietynlaisia asioita niin sama on tietenkin nolla vangeilla, mitä on niin hirveen erilaista monille mitä ne on tehny niin se luovuus lähtee kukkimaan ja se ajatus siitä että mä voin olla erilainen, et musta löytyy monenlaista.”

Varsinaista tilastoa ei olla tehty siitä, onko teatteriin osallistuneet palanneet vankilaan toimintaan osallistumisen jälkeen, mutta taiteen ammatillisilla oli yhtenäinen näkemys siitä, miten toiminnalla on saattanut olla vaikutusta uusintarikollisuuden syntymiseen, kun vankilasta pa-laavilla on paikka mihin mennä sekä mielekästä tekemistä:

”... sit kyl se on ihan tosiasia et noista ei ihan kauheesti oo tilastojenkaa valossa päätyny takas sinne vankilaan. Et on selkeesti ollu sellasta mielekästä tekemistä ja paikka jossa tunteita voi käyttää...”

”... ehkä joku 50-60 ihmistä on kolmen vuoden aikana ollu Porttiteatterissa, käyny sen läpi ja heistä en tiedä kuin yhden joka on palannut vankilaan. En tiedä onko se niinkun Porttiteatterin ansiota vai onko nää henkilöt ollu sellasia mutta joka tapauksessa mä uskon että tota, se ettei tullukkaan ihan tyhjän päälle, sai sitä vertaisuutta ja sai siitä jonkunlaisen voimaantumisen kokemuksen on saat-tanu olla aika ratkaiseva asia ratkaisevassa kohdassa.”

Vankilassakin, kuten Suomenlinnassa on sisällytetty Porttiteatteri toiminta valvotun koevapau-den suunnitelman toimintoihin, koska toiminnan nähdään tukevan rikoksettomuutta:

” Nythän tuolla Suomenlinnassa tehdään sitä että se laitetaan koevapausajan suunnitelmaan tää Porttiteatterissa käyminen. Että on koettu että se (Porttite-atteri) vois tukea tätä rikoksettomuutta.”

Ammattilaisilta kysyttiin miten Porttiteatteri toiminta on tukenut teatterilaisia irrottautumaan rikollisuudesta. Ammattilaisten vastauksissa nousee esille uudenlainen toimintakulttuuri ja ympäristö, joka poikkeaa suuresti vankilan hierarkkisesta- sekä eritavalla roolitetusta ympäristöstä. Näistä vankilan rooleista irti päästäminen on tärkeä askel kohti rikoksettomuutta:

”... tietynlainen erilainen toimintakulttuuri, tulee vankilan hierarkkisesta järjestelmästä. (...) kun ihmiset on usein laitostunut ja tulee aika hierarkkisista- ja se vankilan sisäinen hierarkia missä on se oma valta, niin sen purkaminen, mikä on unohtunu sanoo niin sen purkaminen on yks iso osa tota.”

Esille vastauksissa nousee myös se, kuinka ammattilaiset valavat uskoaan ja antavat tietynlaista valtaa teatterilaisille, jotta he pystyisivät ohjautumaan toimintaan itse, joka onkin loppuvaiheessa ihanteellinen lopputulos:

”Ja se ihmiseen loputon luottaminen siinä et sä pystyt siihen, ja tää on nyt sun vastuulla. Ihmisen valtauttaminen ja voimaannuttaminen. (...) Pysin siihen et se on mahdollisimman dialoginen, tehdään yhdessä mahdollisimman paljon niitä päätöksiä. Se mitä siinä Porttiteatterissa paljon tuetaan on itseohjautuvuus ja se on usein se että nyt on menty maaliin. ”

Ammattilaisten vastauksista nousee esille vanhojen roolien murtamisen tärkeys. Kun vanhasta pystyy päästämään ja haluaa päästää irti, on mahdollisuuksia uuteen. Toiminnassa korostuu ammattilaisten loputon luottaminen teatterilaisiin ja heidän onnistumisiin, joka itsessään kantaa teatterilaisia eteenpäin koska heidät nähdään juuri sellaisena kuin ovat ja heihin luotetaan.

Teeman viimeisenä kysymyksenä taiteen alan ammattilaisille oli minkälaiset asiat/keinot ovat auttaneet rikos- ja / päihdetaustaisia luopumaan rikollisesta elämäntavasta. Ammattilaiset kertovat Porttiteatterissa heillä taiteellisen riman olevan korkealla jolloin teatterilaisilta vaaditaan parasta henkilökohtaista panosta taiteen tekemiseen. Ihmisellä tulee olla tiettyjä rajoja elämässään ja rikostaustaisilla ihmisillä niitä henkilökohtaisia rajoja ei välttämättä ole, tai ne ovat hyvin häilyvät. Teatterin tekeminen vaatii sitoutumista ja niistä sekä rajojen asettamisesta ammattilaiset kertovat seuraavasti:

” ... meillähän on taiteellinen rima hirveen korkeella. (...) Et se rima pitää aina olla sille tyypille korkeella et niiden sisältöjen pitää olla napakympejä. Se on kans sillä tavalla et kun noi tajuaa et meillä on rima korkeella, mä tarkotan niinkun taiteellisesti rima korkeella, (...) mut se ei tarkoita et ihmisten pitää olla täydellisiä mut sen pitää jotenkin olla täällä ajatuksen tasolla, et sen pitää olla korkeetasosta sen meiningin. Tavallaan myös sellanen rajojen laittaminen

et musta tuntuu et se tulee noille niinkun yllätyksenä et miten kovaa hommaa taiteen tekeminen on.”

Porttiteatterin ilmapiiri kuvautuu taiteen alan ammattilaisten vastauksissa kunnioittavana ja osallistujat nähdään omina itsenään eikä siinä roolissa, missä he mahdollisesti ovat tottuneet kulkemaan aiemmin. Ammatillaiset korostavat taiteen tekemisen monisäikeisyyttä joka eroaa täysin esimerkiksi rikoksesta tuomitun vankilaroolista:

”Se on ihan just toi toisinnäkeminen. Ei se mihin on ihminen tottunu, tai se rooli mitä se kauheen vahvasti kantaa niin jotenkin se että teatterissa ollaan kontaktissa, teatterissa on kosketus, kaikki katsominen, niinku erilaiset.”

Porttiteatterin tarkoitus sekä tavoitteet tähtäävät auttamaan toimintaan osallistuneiden rikollisuudesta irrottautumista. Ammattilaisten kokemusten pohjalta heidän näkemykset rikollisuudesta irrottautumisen tärkeimmiksi tukitekijöiksi ovat toiminnasta saatu tuki vertaisuuden merkeissä, teatterin mahdollistama itsensä toisin näkeminen sekä totutuista, rikolliseen elämäntapaan liittyvistä rooleista luopuminen luottamuksellisessa ja turvallisessa ympäristössä. Porttiteatteri toiminnan pyrkimyksenä on saada toisenlaista sisältöä teatteriin osallistuvien elämään kuin rikosten tekeminen ja päihteet sekä tarjoamaan heille toisenlaisia ja uusia keinoja sekä työkaluja uudenlaisen elämäntyylin ja minäkuvan rakentamiseen.

5.2.4 Porttiteatterin merkitys stigmatisaation kannalta

Porttiteatterin toiminta on julkista ja esiintymisten kautta on tarkoitus vähentää vankeihin, entisiin vankeihin ja päihdeikäyttäjiin kohdistuvaa stigmatisaatiota. Stigmatisaatio teeman kautta ammattilaisilta kysyttiin millaisia yhteiskunnan asenteita he ovat kohdanneet Porttiteatteri toiminnassa. Ammatillaiset näkivät tilanteen niin, että toiminta nähdään suurimmaksi osaksi muun yhteiskunnan silmin tärkeänä ja merkityksellisenä:

”... kaikki kenen kans me ollaan tehty yhteistyötä niin meidät on aika hyvin otettu sinne. (...) Enempi se tulee ulos niin että Porttiteatteri toimintaa pidetään jotenkin hyvänä ja yhteiskunnallisesti, jotenki ei me kuulla niitä pahoja ääniä.”

”... hirveen monilta tulee aika semmosta Wau- että nyt on kyllä semmonen duuni että sillä on merkitystä. Niin, saan aika paljon kyllä semmosta hyvää palautetta.”

Ammattilaiset kertovat, että toiminnan alkuvaiheessa oli hieman sora ääntä ja pelkoa ennakoajatuksineen siitä, mitä on Porttiteatteri. Näiden ennakkoasenteiden vuoksi, esimerkiksi tutut ja läheiset eivät uskaltaneet tulla katsomaan esityksiä:

”... on jotain sellasia tuttuja jotka ei halua tulla katsomaan esityksiä. Niistä se on jotenkin semmonen vastenmielinen ajatus, niitä ahdistaa ja pelottaa tää ajatus et siel on vankeja ja siel ei oo vartijoita.”

Yhteistyökumppanit ovat suhtautuneet aina myönteisesti toimintaan ja esimerkiksi harjoittelu- paikkojen vuokraukset ovat toimineet moitteetta mikä auttaa teatteria toimimaan:

”Vaikka ei oo semmosta vakituista tilaa... niin ollaan kyllä jostain syystä tai toisesta oltu aina aika tervetulleita, vaikka on ollut tiedossa tää että ollaan rikostaustaisia ja asiat vois olla ihan tosi paljon muutenkin.”

Vastausten perusteella on nähtävissä se, että Porttiteatteri koetaan suurimmaksi osaksi myönteisenä toimintana rikos- ja päihdetaustaisille henkilöille ja ulkopuolisetkin henkilöt näkevät toiminnalla olevan merkitystä.

Seuraavaksi ammattilaisilta kysyttiin stigmatisaatioon liittyen millaisia haasteita he näkevät teatterilaisilla olevan leimaantumisen kannalta. Heti aluksi esiin nousi kummankin kertomana kysely joka oli tehty aiemmin, missä suomalaisilta kysyttiin ketä he eivät haluaisi naapurikseen. Vastauksena ensimmäisenä oli ollut vanki, suomalaiset eivät haluaisi vankia naapurikseen, joka itsessään kova ennakkoluulo. Ammatilaiset olivat sitä mieltä, rikoksenteijät kohtaavat paljonkin haasteita elämässään lähtien asunnon saamisesta, työpaikan saamisesta, lastensuojelu toimineen on myös monen elämässä mukana ne keillä perhettä:

”No siis ihan varmasti tosi paljon. Kaikki työpaikan saamiset, asunnon saamiset, perheen takaisin saaminen ja lastensuojelu liittyy siihen. Sitten tota, kyllähän se on hirvittävän leimaavaa se, että ihmisestä paljastuu se että se on rikostaustainen.”

”...tämmönen kysely et kenet suomalainen haluaa kaikkein vähiten naapurikseen niin vangithan komeili siellä ykkösenä. (...) Et onhan se ihan valtava se ennakkoluulo.”

Negatiivisia asenteita entiset rikoksenteijät ja päihdeongelmaiset ovat kohdanneet myös terveydenhuollon palveluissa. Ennakkoluulot ja asenteet näkyvät jo kohtaamisvaiheessa:

”Onhan noi kertonut ihan mielettömiä juttuja kun noi menee johonkin hammaslääkäriin tai terveyskeskukseen, niin ne alkaa siel niinku hinaamaan sitä luukkaa kiinni.”

Porttiteatterin merkitystä katsastellaan stigmatisaation lieventämisessä taiteen alan ammattilaisten näkökulmasta. Ihmisten suhtautuminen on muuttunut jopa vankilassa, osa rikosseuraamusalan henkilökunnasta jotka ovat nähneet Porttiteatterin esityksen, ovat suhtautuneet vankeihin eri lailla, myönteisemmin:

”Mutta ne ihmiset jotka käy vankilasta käsin, ovat sanoneet että suhtautuminen heihin vankilan sisällä on muuttunut tosi paljon, kun he ovat nähneet heitä siellä esityksissä. Että varmaan he nähdään ihmisenä.”

Esitykset ovat tähän asti olleet onnistuneita jonka kautta myös yleisö on voinut nähdä teatterilaiset lavalla samastumisen kohteina, yksilöinä ja ihmisinä sekä toimijoina. Se on vaikuttanut stigmatisaatioon myönteisessä valossa:

”Yleisö ei näe vaan niitä vankeja, vaan ne näkee yksilöitä ja ihmisiä (...) se taide voi tavoittaa sellaisen tasa-arvoisuuden tilan. Että pystytään samaistumaan toisiin, että kyllä se vaikuttaa merkittävästi. Mutta myös ne esitykset on yleensä tosi onnistuneita, ainaki toistaseksi niin se on myös hyvin säväyttävää. (...) Mun mielestä se vaikuttaa tosi positiivisesti siihen stigmatisaatioon, että se on korjaava ele nähdä heidät tommosessa valossa ja toimijoina”

Porttiteatteri on juuri sitä, mitä se muun muassa sosiaalisessa mediassakin lupaa, olevansa rikostaustaisten henkilöiden teatteriseurue. Ammattilaisen näkökulmasta juuri se voi vähentää sitä vangin stigmaa, kun henkilöt näyttäytyvät omalla naamallaan:

”...mut enimmäkseen sitä stigmaa vähennetään just tekemällä julki sitä toimintaa omalla naamalla ja korkeella taiteellisella profiililla.”

Teeman viimeisenä kysymyksenä ammattilaisilta kysyttiin onko toiminta muuttanut kuvaa rikos- ja päihdetaustaisista henkilöistä. Ammattilaisten vastauksista nousi esille, että heidän on vaikea sanoa miten kuva on muuttunut. Toiminta on ollut aktiivisena vasta kolmen vuoden ajan, mutta kuitenkin he uskoivat jotain muutosta kuvaan tulleen:

”Kolme vuotta on aika lyhyt aika, et ei me nyt, pitäis mieltii et minkä ryhmän kohdalla mutta, kyllä mä uskon että se omalla pienellä sarallaan tekee.”

Ammattilaiset avasivat vähän myös haaveitaan ja suunnitelmiaan Joulutarinoita-esityksen jatko levityksen suhteen. Jotta voitaisiin puhua todella Porttiteatterin auttamasta asenteiden muutoksesta stigmatisaation kannalta myönteisempään suuntaan, tulisi esitysten levitä laajemmalle nähtäväksi. Elokuvaluottaja on ollut kiinnostunut ja pitänyt laajemmalla televisiossa tai internetissä näkyvää joulukalenteria hyvänä ideana. Ideasta kerrottiin seuraavasti:

”...mehän haaveillaan et nää kuvattais nää joulutarinat esimerkiks jonneki YLE:lle tai muualle jos ei muuta niin netissä julkastais niinku joulukalenteri. (...) meillähän on ihan oikee elokuvantuottaja joka pitää tätä tärkeenä ja hienona ideana. Niin se vois olla sitten semmonen aika iso juttu, et sen näkis niinku tuhannet ihmiset. Niin mä uskon et siin vois olla ton tyyppisii vaikutuksia.”

Ylipäättään ammattilaisten vastauksissa nousi esille se toive, että kaikki ihmiset nähtäisiin yksilönä ilman leimoja itsessään:

”... toivoisin että muutkin näkisi ihmiset yksilöinä. Se on niin ongelmallista kun nähdään aina jonain ryhmänä ihmiset ja sitten aletaan tekemään niitä yleistyksiä, leimoja mutta.”

Stigmatisaation kannalta Porttiteatterin merkitys nähtiin myönteisenä ammattilaisten keskuudessa. Porttiteatteri toimintaan suhtaudutaan yleisesti ottaen myönteisesti ja yhteistyö muiden kanssa on mutkatonta. Vastauksista päätellen on selvää, että Porttiteatterilaisiin suhtaudutaan rikos- ja päihdetuostojensa vuoksi varauksella monessa paikassa ja negatiivisestikin, mutta ammattilaiset toivat esille toiveistaan jossa voitaisiin kohdata henkilöitä enemmän ihmisinä ja yksilöinä ilman taustojensa kautta tulevaa stigmaa.

5.2.5 Taiteen alan ammattilaisten vapaa sana

Haastattelun viimeisessä osiossa oli mahdollisuus vielä lisätä jotain, tai kertoa jostain sellaisesta mitä mielessä oli. Esille nousi erityisesti rahoituksen saamisen vaikeus ja sen vakiinnuttaminen. Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus (STEA) ei lähtenyt rahoittamaan projektia, kokiessaan sen toiminnan markkinahäiriönä. Toimintaa itsessään ei pystytä suunnittelemaan paria kuukautta pidemmälle ja koko ajan eletään niin sanotusti tiukoilla, rahaa riittää teatteritilojen vuokraan sekä palkkojen että esityspalkkioiden maksuun. Toiminnan pyörittämiseksi täytyy pitää resurssit vähäisinä, vaikka innokkaita osallistujia riittäisi useamman ryhmän verran. Tärkeää olisi myös saada dokumentoitua toimintaa, sen tuottaessa runsaasti hiljaista tietoa ja kokemusta, jotta sitä olisi mahdollisuus jatkossa mallintaa. Näiden asioiden vuoksi vakituinen rahoitus olisi enemmän kuin toivottavaa toiminnan kehittymisen vuoksi.

5.3 Yleisön ajatuksia Porttiteatteritoiminnasta

Opinnäytetyön varsinaisen aiheen lisäksi tein työelämän pyynnöstä kyselyn Joulutarinoita-esityksien yleisölle. Näytöksiä oli ennakkoesitys mukaan lukien yhteensä seitsemän. Jokaiseen esitykseen oli sata lippua myynnissä. Esitystä kävi katsomassa 455 ihmistä. Kysely sisälsi neljä kysymystä: Mikä tarinoista jäi erityisesti mieleen ja miksi? Mitä ajatuksia tuli esityksen jälkeen? Millainen yhteiskunnallinen merkitys on Porttiteatteritoiminnalla? Millaista muuta toimintaa tarvitaan? Lisäksi liitin kyselyyn vapaan sanan mahdollisuuden. Kyselyn tarkoituksena oli saada informaatiota siitä, mitä ajatuksia vankilateatterin tuottamasta esityksestä tuli ja lisäksi kyselyllä haettiin myös mielipiteitä Porttiteatteritoiminnan yhteiskunnallisesta merkityksestä.

Tein infolappuja, joita oli tarkoitus sisällyttää käsiohjelman väliin josta jokainen yleisön jäsen saisi paperin jossa oli saatesanoin tiivistelmä opinnäytetyöstäni, liittyen Porttiteatteriin sekä linkki kyselyyn joka tuli täyttää internetissä. Lopulta kuitenkin paperit linkeineen olivat Koko-teatterin pöydillä yleisissä tiloissa joihin Minkkinen laittoi tekemäni huomio lapun, jotta vastauksia tulisi enemmän. Toteutuksena tämä ylimääräinen osuus jäi osaltani hyvin vajaaksi. En päässyt töittäni vuoksi näytöksiin, jossa olisin voinut kyselyä markkinoida ja saada enemmän vastauksia. Yleisökysely tulisi ehdottomasti tehdä omana opinnäytetyönään, jotta siitä saataisiin haluttu sekä tarvittava informaatio tuloksineen irti. Yleisökyselyn tuloksista mainittavana se, että vastauksia sain 19 vastaajalta. Vastaukset annettiin linkin kautta anonymisti.

Kyselyn kysymyksissä kysyttiin mikä joulutarinoista jäi erityisesti mieleen ja millaisia ajatuksia oli esityksen jälkeen. Vastauksissa nousi esille se, että esitys oli miellyttänyt jokaista vastaajaa ja erilaiset kokemukset joulusta sekä niiden ”raadollinen” esille tuominen teatterin kautta oli jääneet katsojien mieliin. Moni vastaajista pystyi jossain kohtaa samaistumaan tunteeseen erilaisista joulutarinoista. Eräskin kyselyyn vastanneista totesi esityksen jälkeen mieleen jääneistä asioista:

*”Perhe luo mahdollisuuksia tai määrää, ettei niitä ole. Kaikki eivät voi tosiasias-
assa valita, vaikka rikoksen tekijä onkin vastuussa teostaan.”*

*”On vaikea nostaa esiin yksittäistä tarinaa muiden joukosta. Kaikissa oli haus-
koja, koskettavia ja traagisia elementtejä. Jossain tarinoissa esiintyjän tapa
esittää tarina teki siitä erityisen.”*

Eräs vastaajista oli nähnyt aikaisempiakin esityksiä ja vastauksessaan korosti esitysten positiivia puolia mm. aitous, rehellisyys. Näin vastauksessa luki:

*”Kevään Armo(a)-esitys jätti itseeni niin vahvan jäljen, että oli vaikea odottaa tältä esitykseltä jotain erityistä tai ”parempaa”. Olen iloinen että ehdin katso-
maan tämänkin esityksen. Kaiken joulunlusaikaan liittyvän tingeltangelin ja
kiiltokuvajoulun markkinoinnin lomassa on hyvä muistaa, että joulu on ihmisillä
kaikilla omanlaisensa, ja kaikilla se ei suinkaan ole mainosten joulu. Tunnen
myös suurta kunnioitusta ja kiitollisuutta esiintyjä kohtaan, hiukan jopa ka-
teutta. Näistä esityksistä paistaa läpi aitous, koko yhdessä tehty matka ja tois-
ten tsemppaaminen. (...) Porttiteatterin esitysten ehdottomasti yksi vahvimpia
puolia on juuri koskettavuus, aitous, rehellisyys ja innostus, joka puuttuu joskus
ammattiteattereidenkin esityksistä.”*

Kiitosta vastauksissa sai myös esityksen dramaturgia ja koko esityksen kokonaisuus:

*”Esitys oli onnistunut kokonaisuus dramaturgisesti ja sisällöllisesti dokumentti-
teatterin genressä. Ihailin esiintyjien rohkeutta jakaa tarinansa ja seistä näyt-
tämällä tarinoidensa kanssa. Esityksessä oli erityinen tunnelma, tuntui että kat-
sojat myötäelivät esityksen mukana tavanomaisia teatteriesityksiä enemmän.”*

Kyselyssä toiseksi viimeisenä kysymyksenä oli onko Porttiteatterin toiminnalla mielestäsi yhteis-
kunnallinen merkitys sekä millaista muuta toimintaa tarvitaan. Porttiteatterin yhteiskunnallista
merkitystä kysyttäessä tuloksista kävi ilmi jokaisen 19 vastanneen myönteinen mielipide siitä,
että Porttiteatteri toiminnalla on selkeä ja vahvakin yhteiskunnallinen merkitys. Toiminnalla
koettiin olevan kaventavan kuilua rikoksentehtäjän ja ”normaali” kansalaisen välillä vähentäen
vangin stigmaa:

*”Kyllä. Sekä esiintyjille että näkijälle tämä tämä on tärkeä kokemus. Tämän
tyyppiset projektit kaventavat kuilua ihmisten välillä ja ovat jo itsessään lois-
tavaa asennetyötä. Vankilassa tarvitaan enemmän luovaa toimintaa.”*

*”Tietenkin on merkitystä koska mielestäni valtaosa kansalaisista leimaa vangit
ihmiskunnan pohjasakaksi tuntematta edes yhtäkään vankia. Porttiteatterilai-
set antaa aitoja tarinoita omista kokemuksistaan/ tunteistaan ja ne aidosti vä-
littyy katsojaan tai ainakin minuun. Ehdottomasti lisää teatteria!!”*

*”Yhteiskunnallisesti porttiteatteri mielestäni rikkoo ennakkoluuloja ja käsityk-
siä rikollistaustaisista ja heidän kuntoutumisestaan yhteiskuntaan.”*

Erään vastaajan mielestä olisi hyvä, jos teatterilaiset kävisivät myös kouluilla puhumassa elä-
mänvalinta kysymyksistä.

”On yhteiskunnallinen, suvaitsevaisuutta ja ymmärrystä lisäävä merkitys. Samoja tyyppisiä kouluihin yms kertomaan elämän valinnoista jne.”

Porttiteatteri toiminnan nähtiin olevan oiva apu itseilmaisun sekä tunteiden ja elämäntilanteiden käsittelyssä:

”Teatteriharrastus on varmasti hyvä apu vangeille ja vapautuville mm. tunteiden ja erilaisten elämäntilanteiden käsittelyyn ja itseilmaisuun.”

”Kaikki luova toiminta on terapeutista, vaikka se ei terapiaa olisikaan. Itsetuntemuksen lisääminen on myös tärkeää.”

”Uskoisin, että vankilasta vapautuville mahdollisuus saada jakaa, käsitellä ja kertoa tarinansa on tärkeä ja auttaa saamaan uudenlaista elämänsisältöä. Nähdäksesi tuleminen on tärkeä kokemus.”

Porttiteatteri toiminta nähdään tärkeänä vangin kuntoutumisen sekä vankilasta siviiliin vapautumisen eli nivelvaiheen kannalta. Muitakin arkielämän sisältöjä sekä sosiaalisten valmiuksien että ryhmässä toimimisen taitoja korostetaan:

”Porttiteatteri ja vankilateatteritoiminta ovat tärkeitä vankien kuntoutumisen ja yhteiskuntaan palaamisen kannalta. Tarvitaan myös muuta taidetoimintaa, arkielämäntaitojen opettelua, opiskelua ja työtoimintaa.”

”Oman työn myötä on vahvistunut entisestään käsitys, että hyvin monenlainen toiminta voi auttaa ja vahvistaa rikostaustaisten (samoin kuin kaikkien muidenkin) integroitumista yhteiskuntaan. Toiminta tuo elämään ja päiviin sisältöä ja rytmiä, kiinnittää osallistujat osaksi ryhmää, antaa mahdollisuuden niin henkilökohtaiseen kasvuun kuin lisää sosiaalisia valmiuksia ja ryhmässä toimimisen taitoja. Kaikki onnistumisen kokemukset tukevat arkea. Sen myötä voi parhaassa tapauksessa olla mahdollista löytää oma merkityksellinen paikkansa yhteiskunnan täysivaltaisena jäsenenä.”

Porttiteatterin nähtiin avaavan yleisölle myös rikollisuuden taustoja, jotka itsessään auttavat muuta yhteiskuntaa ymmärtämään muiden ihmisten erilaisia taustoja sekä elämänpolkuja:

”Katsojille esitykset (olen nähnyt myös Vapauden kauhun) avaavat rikoskierteen taustoja, kuten sukupolvissa periytyvä väkivalta, sekä rikoksista tuomittujen

elämäkokemuksia. Uskoisin, että ne kasvattavat myötätuntoa ja ymmärrystä erilaisia elämäkulkuja kohtaa.”

Vastauksissa kävi ilmi myös yhteisön tärkeys, mikä on kulkenut mukana niin teatterilaisten kuin ammattilaistenkin vastauksissa tärkeänä rikollisuudesta irrottautuesssa:

”Uskon teatteritoiminnan pitävän monen vapautuneen vangin kiinni siinä yhteisössä helpottamassa kaidalla tiellä pysymistä.”

Yleisökyselyssä oli mahdollista kertoa muista ajatuksistaan vapaan sanan muodossa. Esityksen nähneet ja kyselyyn vastanneet toivoivat Porttiteatterille taloudellista tukea toiminnan jatkon turvaamiseksi yhteiskunnalta menestyksen ja laajentumisen lisäksi, jotta jatkossakin saisi yhtä mielekkäitä teatterikokemuksia oikeasta, erilaisesta elämästä. Vastausten perusteella Porttiteatteri on arvostettua toimintaa ja sillä nähdään olevan myönteinen yhteiskunnallinen merkitys vangin leiman vähentämiseksi. Esitykset kaventavat muun yhteiskunnan ja rikoksentekijän välistä kuilua, tuoden laajempaa ymmärrystä erilaisille ihmiskohtaloille.

6 Johtopäätökset

Tässä luvussa haen vastauksia opinnäytetyöni tutkimusongelmaan: ”Millainen merkitys Porttiteatteri- toimintaan osallistumisella on vertaistuen sekä toimintakyvyn muuttumisen näkökulmasta?” ja ”Minkälainen merkitys Porttiteatteri toiminnalla on ollut toimintaan osallistuneiden desistanssiprosessissa ja stigmatisaation kokemisessa?” Tarkastelen opinnäytetyöstäni saatuja keskeisiä tuloksia kuvastamalla niitä työni teoreettiseen viitekehykseen koostuen, osallisuuden ja vertaistuen kokemuksista, voimaantumisen ja toimintakyvyn sekä yhteisöllisyyden että desistanssin ja stigmatisaation käsitteistä. Opinnäytetyöstäni saatujen tulosten perusteella saatan todeta Porttiteatteri toiminnan olevan merkityksellinen ja myönteinen tekijä rikos- ja päihdetaustaisten osallistujien elämässä niin osallisuuden ja vertaistuen osalta kuin myös rikoksettoman ja päihteettömän elämänpolun tukijana.

6.1 Osallistujan toimintakyvyn muutokset ja osallisuuden kokemukset

Porttiteatteri toiminnan tärkeä ja kunnioitettava näkökulma nousee esille puhuttaessa yksilön kohtaamisessa. Porttiteatterilla jokainen osallistuja nähdään omana itsenään eikä rikoksentekijänä. Niin kuin Laineikin (2011) nostaa tärkeänä esille kohtaamisen ja positiivisten tekijöiden huomioimisen negatiivisen leimaamisen sijaan tämän vaikuttaessa rikollisuudesta irrottautumiseen. Raatikainen (2015, 108) toteaaakin vuorovaikutuksen olevan erittäin tärkeässä asemassa luottamuksen syntymisessä, ylläpitämisessä sekä sen rakentamisessa. Tuloksien myötä ammattilaisetkin tuovat esille vaikuttamisen mahdollisuuden ryhmäläisille, jonka alku onkin dialogisen

ilmapiirin luominen, jotta vuorovaikutus olisi mahdollista. Tämän näkökulman tärkeyttä nostivat esille niin teatterilaiset kuin ammattilaisetkin. Paasivaaran ja Nikkilän (2010, 21) mukaan yhteenkuuluvuuden tunne on sisäinen motivaattori ja koossa pitävä voima jotka ovatkin kaiken yksilön toiminnan edellytyksenä. Tulososiossa yhteisöllisyys kuvautui tiiviinä ja ajan kuluessa sen koettiin paranevan. Ryhmästä kuvattiin myös sitä, että se on toimiva sekä siinä on kaikkien helppo olla mukana. Niin kuin Paasivaara ja Nikkilä (2010,55) toteavat yhteisöllisyydellä kuvataan henkilöiden välisenä yhteistyönä ollen samalla voimaannuttava ympäristö. Tulosten myötä yhteisö kuvautui tiiviinä ja ryhmähenki henki hyvänä, jossa esille nostettiin sallivuuden ja avoimuuden kulttuuri. Haastateltavista lähes jokaisen oli hankala ymmärtää sanaa osallisuus ilman sen avaamista. Tuloksiin peilaten osallisuuden kokemukset kuvautuivat teatterilaisten näkökulmasta tärkeänä ryhmään kuulumisen tunteena, jossa yhteenkuuluvaisuuden tunne korostui. Haastateltavat kertoivat muista yhteisön jäsenistä tulleen tärkeitä ja merkittäviä toisilleen yhteisen tekemisen ulottuessa myös teatteritoiminnan ulkopuolelle. Tuloksista oli nähtävissä osallisuuden merkitys sellaisena, jossa haastateltavat kokivat sen tarkoittavan yhteisen tavoitteen eteen annettavaa panostusta, joka viehdään loppuun asti yhdessä, ryhmänä. Osallisuuden merkitys nähtiin lisäksi kokemusten jakamisena sekä purkamisena yhdessä muiden teatterilaisten kanssa.

Teatterilaisten toimintakyvyn muutokset olivat tutkimusongelman keskiössä. Toimintakyvyn muutokset näkyivät tulosten mukaan vahvasti henkisen hyvinvoinnin puolella jossa merkityksellistä oli saatu mielekäs sisältö elämälle. Toiminnan säännöllisyys ja toiminnasta saatu tuki osallistujien tukemisessa päihitteettömyyteen nähtiin tärkeänä. Hyvän elämän mallin- eli GLM:n mukaan ihmisellä on perushyveitä, kuten sosiaaliset suhteet, fyysinen terveys ja osaaminen sekä luovuus. Paineteoriaan perustuen, voidaan Wardin ja Marunan (2007, 105-140) kanssa olla samaa mieltä siitä, että laillisten keinojen avulla tulee rikostaustaisille henkilöille antaa mahdollisuuksia kokea onnistumisia sekä menestyä. Teatteri toimintaan osallistuneet niin kuin taiteen alan ammattilaisetkin kokivat tulosten mukaan Porttiteatterin olevan tärkeä linkki osallistujien kokemuksessa erilaisesta ja mielekkästä sisällöstä elämään. Minäkuvan uudelleen rakentuminen on keskiössä kokonaisvaltaisessa kuntoutuksessa. (Ward & Maruna 2007, 105-140.) Mielekäs toiminta suhteessa uuden elämäntavan opettelussa on tärkeää nähdä myös minäkuvan muutoksen kannalta. Tulosten mukaan Porttiteatteri toiminta on muuttanut osallistujien kokemusta sekä käsitystä itsestään myönteisemmäksi, lisäten samalla henkistä hyvinvointia.

Opinnäytetyössä sivuttiin myös toimintakyvyn muutosten kautta osallistujien työllistymistä ja Porttiteatteri toiminnan merkityksen näkemyksiä työllisyyden tilanteeseen nyt ja tulevaisuudessa. Työ ohjailee yksilön ajankäyttöä samalla toimien rakennusvälineenä minäkuvan muutoksessa joka taas pohjautuu rikoksettomaan elämäntapaan. Työhaussa tärkeäksi nousee arjen taitojen opettelun lisäksi itseluottamuksen parantuminen kera uskon itseän. Jo itsessään vuorovaikutustaitojen parantuminen auttaa työpaikkahaastatteluissa, jolloin työllistymisenkin

mahdollisuudet paranevat. (Miikkulainen 2012, 37.) Tulosten mukaan moni teatterilainen koki vuorovaikutustaitojensa ja itseilmaisun parantuneen, joka varmasti auttaa tulevaisuudessa työn saannissa. Taiteenalan ammattilaisten keinoina tätä vahvistaakseen on käytössä muun muassa statusharjoitteet, joissa tarkoituksena harjoitella oman kehon käyttämistä erilaisissa tilanteissa. Samalla harjoitteet auttavat teatterilaisia tulemaan tietoisemmiksi omista tunteistaan sekä tunteiden säätelystä, joista on tulostenkin mukaan hyötyä. Toimintaan mukaan osallistuvat saavat ammattilaisilta tukea ja rohkaisua tehdessään harjoitteita menetelmien avulla. Teatteri niin kuin taide ylipäätään on voimallista luovuutensa vuoksi, joka taas sallii osallistujille mahdollisuuden löytää itsestään toimijuus. (Linderborg 2017.) Selvää on, että osallistujien rikosrekisteri on vaikeuttanut monien työsaantia, jopa estänyt sen. Alhainen koulutustaso työhistorian kanssa on usealla rikosseuraamusasiakkaalla vähintäänkin katkonainen ja ne yhdistettynä rikosrekisteriin hankaloittavat työmarkkinoita suuresti. (Miikkulainen 2012, 37.) Tähän Miikkulaisen näkemyksen mukaan voidaan opinnäytetyön tulosten mukaan nojata, monen haastateltavan kertoessa, siitä kuinka rikosrekisteri estää saamasta monenlaisia töitä. Samaa kokemusta toivat esille taiteenalan ammattilaiset haastatteluissaan. Osa haastatelluista oli kuitenkin Porttiteatteri toiminnan aikana työllistynyt vertaistoimintaan, jossa olivat mukana omasta halustaan. Kokemusasiantuntijatyössä painottuu yksilön oma kokemus ja tässä tapauksessa rikos- ja päihdetaustaisten onnistumiskokemusten sekä tuen jakaminen muille, vielä päihteiden kanssa ja rikollisen elämäntyylin kanssa kamppaileville on äärettömän tärkeää. Toisten, pidempään Porttiteatterissa olleidenkin tuki on ollut vastausten mukaan esimerkinomaista ja luonut uskoa muille teatterilaiselle, että suunnanmuutos todella on mahdollista.

Teatterilaisten voimaantuminen näkyy mahdollisuudesta vaikuttaa toiminnan sisältöön yhteisön sisällä. Linderborg (2017) korostaakin vankiteatterin myönteistä puolta, jossa osallistujilla on kokemus hyväksytyksi tulemisesta omana itsenään ja samalla he saavat vaikuttaa toiminnan sisältöön. Projekteissa korostuu tavoitteellisuus jokaisen osallistujan kohdalla, jossa realististen tavoitteiden kautta saadaan onnistumisia joiden kautta voimaantumisen kokemuksia. Karssikaan (2005, 28) mukaan voimaantumisenäkökulman kannalta tulee huomioida henkilön tarpeisiin mitoitettu toiminta. Jotta opittu asia tulee näkyväksi, nousee esille tärkeänä ammattilaisen vierellä kulkemisen rooli. Toiminnan peilaaminen osallistujan toiminnan kautta on tärkeää. Uudet voimavarat, uuden itsetunnon omaava vanki voi kokea tullessa uudeksi ihmiseksi. (Matsson, 1998.) Porttiteatteriin osallistuvilla yksilöillä on sisäinen halu muuttua ja muuttaa omaa elämäänsä uuteen suuntaan, jolloin ammattilaisen tehtävä vierellä kulkien ja tukien on äärimmäisen tärkeässä roolissa, jolloin osallistujalle itselleen tulee näkyväksi muutoksen ja onnistumisen kokemukset. Opinnäytetyön tulokset näyttävät toteen sen, että Porttiteatteriyhteisö sekä toiminta on lisännyt osallistujien voimaantumista ja kokemukset ovat olleet myönteisiä.

Haastatteluissa nousi monen teeman kohdalla esille vertaistuen ja vertaisuuden tärkeys. Rikoksentekijän ja vangin näkökulmasta yhteisöön kasvamisen takana on koettu arvostuksen tunne sekä kunnioitus, joiden puute usein onkin muutosprosessin näkökulmasta suurimmat haasteet. (Kurki ym. 126.) Toiminta kuvautuu yhteisöllisenä, yhteisön rakentuessa vankilasta vapautuneista tai vapautumassa olevista henkilöistä. Osallistujat kokivat Porttiteatterin tiiviinä yhteisönä sekä toimintana jossa vertaistuen tärkeys korostuu, vaikkakin suurin osa osallistuikin oman kuntoutumisensa tueksi erilaisiin itsehoitoryhmiin. Vertaisuus nousi tulosten mukaan tärkeänä elementtinä esille yhteisöllisyyden ohella. Yhteisöllisyys sekä ryhmän vuorovaikutus on tärkeää sen vaikuttaessa yksilön identiteettiin sekä itsetuntoon sekä sosiaalisen identiteetin muokkautumiseen. (Karsikas 2005, 109.) Tulosten myötä vertaistuki ja vertaisuus koettiin suurimmaksi osin myönteisenä Porttiteatterin toiminnassa. Suurin osa vastaajista kertoi saavansa tukea ja kannustusta muilta osallistujilta sekä sen, että heidän kanssaan on hyvä olla. Lisäksi suurin osa teatterilaisista kokivat voivansa olla semmoisia kuin ovat muiden seurassa. Opinnäytetyön tuloksiin nojaten on selvää, että Porttiteatterin tiivis ja yhteisöllinen ryhmähenki, jossa jokainen kohdataan kunnioittavasti sekä arvostavasti, joka on tärkeä elementti vertaisuuden sekä ryhmään kuulumisen että yhteisöllisyyden näkökulmasta. Linderborgin (2017) viitatessa Brewsteriin (2014) tuovat vertaisten kanssa yhdessä alusta loppuun tehdyt näytelmät vangeille uutta näkökulmaa tärkeistä luonteenpiirteistä, kuten yhteistyötaidoista, joustavuudesta sekä muiden huomioimisesta. Edellä mainituilla on suuri merkitys niin rikos- ja päihdetaustaisille henkilöille uuden rikoksettoman ja päihdeettömän elämän tavoittelussa ja ylläpitämisessä. Linderborg (2017) viittaa artikkelissaan tutkimuksiin, jossa vankien omaksuessa edellä mainitut uudet myönteiset luonteenpiirteet, on heillä mahdollisuudet omaksua ne myös oikeassa elämässä sen sijaan, että ottaisivat askelia taaksepäin palaten vanhojen toimintamallien pariin.

Porttiteatteri toiminnalla on tulosten perusteella ollut myönteisiä vaikutuksia henkilön osallisuuden kokemuksiin sekä toimintakyvyn muutoksiin, myös tulevaisuuden urapolkuihin pelaessa.

6.2 Porttiteatteri toiminta desistanssin tukijana

Opinnäytetyöni tulokset näyttävät toteen sen, että Porttiteatteri toiminta tukee osallistujien desistanssiprosessia. Desistanssi tarkoittaa rikollisuuden lopettamista tai ajanjakson joka on sisältänyt rikollisuutta, loppumista. (Farral & Calverley 2006,2.) Tuloksia raportoidessa voin todeta Porttiteatterin tukevan osallistujiaan kohti päihdeetöntä ja rikoksetonta elämää, vaikkakin kahdella haastateltavalla rikollinen elämäntapa oli kaukana takana, eikä he sen vuoksi kokeneet Porttiteatterin olleen syynä tai motivaattorina aikaisemmin rikollisuudesta irrottautumisessa. Tulokset osoittavat myös Porttiteatterin tuoneen osallistujilleen uusia näkökulmia ja keinoja, miten elää elämäänsä uudella tavalla. Haastateltavat kertoivat näkevänsä uusia mahdollisuuksia, miten elää jatkossa ilman rikoksia. Lisäksi Porttiteatteri toiminta kuvautui mielekkäänä elämäntapana ja sisältönä osallistujien arjessa, ettei osallistumista toimintaan

haluttu riskeerata päihteitä käyttämällä tai rikoksia tekemällä. Opinnäytetyön tuloksissa nousee esille kuinka myönteinen ja merkittävä Porttiteatterin rooli on tukijana osallistujien rikoksettomassa sekä päihteettömässä elämäntavassa.

Rikollisuudesta irrottautuminen on tapahtumasarja, jossa ihminen kuvautuu aktiivisena toimijana. (Viikki-Ripatti 2011, 199.) Opinnäytetyöni tulosten pohjalta toimintaan osallistuneet ovat kokeneet muutoksia itsessään ja omassa toiminnassaan. Porttiteatteri toimintaan osallistuminen on auttanut ymmärtämään ja hyväksymään oman päihderiippuvuuden, jonka kautta itsensä ja ongelmansa ymmärrettyä on pystynyt tekemään toisenlaisia valintoja elämässään. Päihteidenkäyttö saattaa jonkun yksilön kohdalla olla ratkaisevana tekijänä uusintarikollisuuden kulmasta katsoen. (Arola-Järvi 2012, 30.)

Myönteisenä asiana esille nousi myös toisilta saatu kannustus ja tuki, joka antoi osallistujille uskoa myös oman muutoksensa mahdollisuuteen. Yksilön saadessa tukea muilta vertaisilta, on elämänmuutoksen mahdollisuus rikollisesta elämäntavasta hieman helpompaa. Porttiteatteri on tiivis yhteisö ja ympäristön tuki onkin desistanssiprosessin kannalta erityisen tärkeää.

Ammattilaiset nostivat esille rikollisuudesta irrottautumisessa tärkeänä seikkana kohtaamisen tärkeyden sekä mahdollisuuden yksilölle kokea itsensä toisin. Ajattelun, asenteiden ja käyttäytymisen muutos liittyy myös kognitiivisella tasolla rikosten tekemiseen ja rikollisuuteen, jolloin ohjaajan on myös uskottava muutokseen ja kulkea yksilön rinnalla. (Maguire & Raynor 2006, 8.) Tärkeänä asiana rikollisuudesta luopumisessa oli luopua vankilassa saadusta roolista, tästä olivat samaa mieltä teatterilaiset yhdessä ammattilaisten kanssa. Arola-Järven (2012, 30) mukaan keskeisiä rikollisen käyttäytymisen riskitekijöihin lukeutuva rikosmyönteisen ajattelun lisäksi, rikosmyönteinen lähipiiri, aiempi rikollinen käyttäytyminen sekä piirteet joista on luettavissa antisosiaalista persoonallisuutta sekä temperamenttia. Uusi toimintakulttuuri ja ympäristö tukee desistanssiprosessia. Linderborg (2017) näkee vankiteatterin myönteiset vaikutukset uusintarikollisuuteen. Ympäristönä Porttiteatteri on ilmapiiriltään kunnioittava ja osallistujat nähdään omina itsenään, eikä rikosentekijän tai päihdeongelmaisen roolissa, sillä itsellään on iso merkitys desistanssiprosessissa.

Rikollisuudentiellä eläneet henkilöt ovat usein eläneet elämäänsä kunnioittamatta yhteiskunnassa olevia sääntöjä ja lakeja. Porttiteatteri toiminnassa osallistujille asetetaan tiettyjä rajoja, aikatauluja ja sääntöjä. Itsessään Porttiteatteri toiminta vaatii sitoutumista kaikilta osallistujiltaan ja ilman rajoja ja yhdessä sovittuja askelmerkkejä toiminta ei olisi niin menestynttä ja arvostettua. Opinnäytetyön tuloksiin nojatessa, olen sitä mieltä, että Porttiteatterin tarkoitus asetettujen tavoitteiden kera tähtäävät auttamaan toimintaan osallistuneiden rikollisuudesta irrottautumista. Vertaisuuden tärkeys toiminnassa nousee esille niin teatterilaisten kuin ammattilaistenkin kokemuksesta, joka onkin toiminnan tärkeä tukitekijä rikollisuudesta irrottautuessa. Itsensä toisin näkeminen ja vanhoista sekä totutuista rooleista irti päästäminen

turvallisessa ympäristössä tukee toimintaan osallistuvien desistanssiprosessia. Desistanssi tapahtuu monesti prosessinomaisena ketjuna, johon vaikuttaa muun muassa subjektiivisten asioiden muuttuminen yksilön elämässä kuten muutokset yksilön identiteetissä sekä motivaatiossa. (LeBel ym. 2008, 132-133.) Porttiteatterilla on keinoja osallistujien kuntouttamiseen, uudenlaisen elämäntyylin sekä minäkuvan rakentamiseen. Nämä elementit antavat tukevan pohjan yksilön desistanssiprosessia ajatellen.

6.3 Porttiteatterin merkitys stigmatisaation näkökulmasta

Rikos- ja päihdetaustaisiin henkilöihin usein asennoidutaan muun yhteiskunnan taholta epäilevän negatiivisesti. Yhteiskunnan asenteissa on muutettavaa rikoksenteelijän näkökulmasta ja jokainen tulisivat kohdata arvostavasti ja saada apua silloin kuin avuntarvetta on. (Toivo 2015.) Päihdeongelman omaavaan henkilöön suhtaudutaan usein terveysterveys- ja virastopalveluissa negatiivisesti. Tuloksista nousi esille jopa lainkouran, eli oikeudenkäynnin tuomarin alentavansävyinen suhtautuminen rikoksenteelijään. Haapasalon (2006, 40) mukaan vangin kantama stigma on hankaloittava tekijä muun yhteiskunnan seassa elämisessä ja sosiaalisessa selviytymisessä. Haastateltavat olivat kokeneet henkilökohtaisella tahollaan ongelmia lainrikkoja- ja päihdetaustansa vuoksi. Taiteenalan ammattilaiset sen sijaan ovat kokeneet, että toiminta on otettu hyvin vastaan laajemminkin, eikä suuria vastareaktioita ennakkokäsityksineen ole näkynyt. Porttiteatteri toiminta koetaan suurimmaksi osaksi myönteisenä toimintana rikos- ja päihdetaustaisille henkilöille.

Opinnäytetyön tuloksien mukaan on selvää, että negatiivinen suhtautuminen päihde- ja lainrikkojataustaisiin on yleisempää kuin suopeampi katsantokanta. Moni haasteltavista totesi sisäinen leiman olevan kuntoutumisen alkutaipaleella vahva. Sisäinen leima taas syntyy siinä vaiheessa, kun henkilö itse leimaa itsensä ja alkaa käyttäytyä leiman vaatimalla tavalla. (Ervasti 2010.) Haastateltavista osa oli sitä mieltä, että omalla käytöksellä ja esimerkillä on kuitenkin painoarvoa tätä stigmaa poistettaessa. Oma toiminta ja oma osuus rangaistusta sovittaessa saattaa muuttaa yhteiskunnan asenteita suopeampaan suuntaan suhteessa lainrikkojataustaisiin. Tulokset näyttävät myös sen, että yhteiskunnan asenteet voivat mahdollisesti johtua pelosta ja tietämättömyydestä, sekä siitä, että muutokselle ei anneta mahdollisuutta.

Tulokset kertovat myös teatterilaisten näkökulmasta sitä, että stigma hankaloittaa myös elämän peruspilareiden rakentamista. Töiden saanti voi olla vaikeaa, koska rikoksista saadut merkinnät kulkevat mukana pitkään. Taiteenalan ammattilaisten näkökulma oli samanlainen. Osa haastatelluista oli jo työllistynyt vertaistoimintaan ja projekteihin, jossa omasta kokemuksesta on pelkästään hyötyä.

Yleisökyselyn tulokset ovat samansuuntaisia verrattaessa teatterilaisten ja ammattilaisten vastauksiin, jossa kysyttiin Porttiteatterin merkitystä yhteiskunnallisella tasolla. Vastauksista

nousi selvästi esille se, että toiminta koettiin stigmaa vähentävänä tekijänä. Linderborgin (2017) kokemuksen mukaan kansalaisten tietämys ja ymmärrys on julkisten esitysten kautta lisääntynyt tuoden ymmärrystä siihen, millaisia ongelmia vankilasta vapautunut todella kokee pyrkiessään noudattaa yhteiskunnassa odotettavia rooleja sekä identiteettiä. Porttiteatterin toiminnan pyrkimys lieventää lainrikkojan leimaa sekä osaltaan olla vaikuttamassa muun yhteiskunnan ennakkoluuloihin rikos- ja päihdetaustaisista henkilöistä on selvästi onnistunut tavoitteessaan. Taiteen eri keinot tarjoavat mahdollisuuden toimintaan osallistuvalla käsitellä niitäkin aiheita elämästään, jotka ovat mahdollisesti tuntuneet vaikeilta sekä vaietuilta leimavuutensa takia.

7 Pohdinta

Tässä luvussa pohdin koko opinnäytetyön prosessia ja reflektoin omaa ammatillisuutta. Lisäksi pohdin opinnäytetyön eettisyyttä ja luotettavuutta, sekä tuon esille omaa näkökulmaa opinnäytetyöni hyödyllisyydestä. Lopuksi tuon esille kehittämissideoitani sekä jatkotutkimusehdotuksia opinnäytetyölleni.

7.1 Oman ammatillisen toiminnan reflektointi

Prosessina opinnäytetyön työstäminen vaati itseltäni paljon, se vei paljon aikaa ollen vaativa, mutta kuitenkin samaan aikaan opettavainen kokemus. Oman oppimisen kannalta opinnäytetyön työstäminen kasvatti omaa ammatillisuuttani uuden oppimisen lisäksi, vaikkakin prosessi venyi kymmenkuukautiseksi. Opinnäytetyöprosessin vaativin osa oli suoriutua suuresta työmäärästä yksin, vaikka oma valintani olikin tehdä opinnäytetyö yksin. Työmäärä yllätti itseni ja opinnäytetyön tekemiseen kului paljon aikaa ja ajoittain aikaa oli myös hankala löytää. Opinnäytetyöstäni tuli kuitenkin oman näköiseni eikä tarvinnut sovittaa tekstiä kenenkään muun tekstin kanssa yhteensopivaksi.

Koin teatterilaisten haastattelut hyvin mielenkiintoisina ja antoisina ja pystyin hyödyntämään niissä myös omaa ammatillista osaamistani. Vaikka minulta puuttui työkokemus vankien kanssa työskentelystä, koin että omalla työhistoriallani sekä kokemuksella työskentelystä erilaisten elämänhaasteiden parissa kamppailevien ihmisten kanssa auttoi minua kohtaamaan haastateltavat ammattimaisesti, omaa persoonaani hyödyntäen. Uskon, että ollessani samalla tasolla teatterilaisten kanssa sekä ollen rento ja helposti lähestyttävissä vaikutti osaltaan siihen, että haastattelutilanteet olivat onnistuneita ja miellyttäviä. Jokainen haastattelu sujui suunnitelman mukaisesti, vaikkakin jotkin kysymyksen olivat haastateltaville vaikeita epäselvän kysymyksenasettelun vuoksi. Olin kuitenkin itse tyytyväinen tekemääni teemahaastattelun runkoon. Analysoidessani aineistoa sekä työn tuloksia, huomasin että vastauksia nousi ajoittain esille jo teemaan seuraavaan kysymykseen viitaten. Tämän huomattuani oivalsin, että osa kysymyksistä

olivat hyvin lähellä toisiaan, jolloin samankaltaisia vastauksin tuli enemmän. Kaikkiaan haastattelut teatterilaisten kanssa sujui hyvin ja suunnitelman mukaan. Alun perin ajatuksena oli haastatella kahdeksaa toimintaan osallistunutta, mutta yhden haastateltavan peruminen ei lopuksi vaikuttanut aineiston hankkimiseen muiden onnistuessa moitteetta.

Lisäksi haastattelin kahta teatteritaiteen ammattilaista, joiden haastattelu pohja mukaili teemoiltaan teatterilaisten haastattelukysymyksiä. Ammattilaisten kanssa haastattelujen sopiminen ja tekeminen sujui ongelmitta. Jo haastatteluiden aikaan teemojen sisältöjen edetessä ensimmäisestä viimeiseen, huomasin haastatteluissa vastausten olevan melko yhteneväiset teatterilaisten haastatteluihin nähden, vaikka tulosten analysoiminen oli vielä edessä.

Teemahaastatteluiden lisäksi tein kyselyn Joulutarinoita-esityksen yleisölle. Kysymyksiin vastattiin anonymisti, joten tutkijanakaan en tiedä ketkä kyselyyn ovat vastanneet. Vastajien anonymiteetti pysyi tässäkin osiossa salassa. Kyselystä saatua aineistoa oli helppo käsitellä ja analysoida sen ollessa tiiviimpi rakenteeltaan jo kysymysten määrän vuoksi.

Opinnäyteyöni aihe oli työelämälähtöinen tilaustyö johon sain tukea Porttiteatteri ry:ltä. Kävin kerran neuvottelemassa opinnäytetyöhön liittyvistä odotuksista ja muokkasin aiheita palvelemaan työltä odotettavia tuloksia. Lisäksi kävimme useita sähköpostiviestittelyitä työelämän kanssa saadakseni työn varmasti oikeille raiteille alusta lähtien. Läpi opinnäytetyön prosessin sain tukea ohjaavalta opettajani ja tarvittaessa myös työelämäneustajalta. Sopivien teatterilaisten haastattelujen sopimiseksi sain apua työelämäneustajalta hänen tehdessään Facebookiin keskusteluryhmän johon lisäsi Porttiteatterilaiset, josta minun oli helppo jatkaa sopien haastatteluajat halukkaiden kanssa. Hänen ansiostaan minun ei tarvinnut pohtia, miten hankkisin tutkimuksen näkökulmasta riittävän luotettavan otannan haastateltavia. Suomenlinnan vankilaan sain myös sovittua haastatteluajat kolmelle moitteetta, joten yhteistyö vankilankin suuntaan toimi hyvin.

Mielestäni tämän opinnäytetyön tekeminen on ollut kaikkiaan ammattikorkeakouluopintojen vaativin projekti, ollen kuitenkin samaan aikaan hyvin antoisa. Työn tekeminen opetti minulle erittäin paljon tutkimustyöstä, koska aikaisempaa kokemusta tutkimustyöstä ei ollut. Kokemus tämän projektin alusta loppuun viemisestä on ollut merkittävää myös oman ammatillisuuden kasvua mitattaessa. Haastattelut tuntuivat itselleni mukavilta ja miellyttäviltä, enkä kokenut niiden mitenkään hämmentävän itseäni, vaikka ennen haastatteluja aluksi jännittikin se, miten kokemattomana tutkijana onnistun tässä. Opinnäytetyö prosessissa olennaisena on mukana kulkenut alusta loppuun eettinen pohdinta, jonka koen myös vahvistaneen omaa ammatillisuuttani. Luotettavuuden ja eettisyyden periaatteet nousivat tutkimustyössä voimakkaasti esille. Luotettavuuteen ja eettisyyteen tutustuminen, sekä niiden tarkka noudattaminen on lisännyt

huolellisuutta myös omassa työssäni ja varmasti myös tulevaisuuden rikosseuraamusalan ammattilaisena.

Olen tähän opinnäytetyö prosessiini kokonaisuudessaan melko tyytyväinen, vaikken onnistutkaan toteutuksessa alkuperäisen aikataulu suunnitelman mukaan. Kokemattomana tutkijana törmäsin kuitenkin työn loppuvaiheilla ylimääräiseen ongelmaan, johon olisi pitänyt tarttua jo aikaisemmassa vaiheessa opinnäytetyön tekoa. Nimittäin tutkimusongelma ja tutkimuskysymykset piti muotoilla vielä uudestaan tulokset raportoitua. Tämä vei taas lisää aikaa ennen kuin tutkimuskysymykset selkenivät ja pääsin niiden pohjalta tekemään johtopäätöksiä. Luulen, että tästä opinnäytetyöstä on hyötyä Porttiteatterin jatkoa ja tulevaisuutta ajatellen, jossa vakituinen rahoittaja on keskiössä mahdollistaen myös heidän työn suunnitelmallisen kehittämisen sekä dokumentoinnin toiminnan toistamista ajatellen.

7.2 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Kiinnitin opinnäytetyö prosessissani eettisyyteen ja luotettavuuteen huomiota koko prosessin ajan, koska tutkijana olin vallan kokematon. Sillä pystyin myös varmistamaan, että opinnäytetyöni antama tieto on luotettavaa ja eettisesti hyväksyttävää sekä laadukasta tutkimustietoa. Mietiskellessäni koko opinnäytetyötä prosessina, koin onnistuneeni noudattamaan koko tutkimusprosessin ajan hyvän tieteellisen käytännön periaatteita.

Asetuin opinnäytetyötä tehdessäni haastattelijan ja tutkijan rooliin, roolien pitäessä tarkastelllessani opinnäytetyön aineistoa. Opinnäytetyön tuloksiin tai analysoimiseen ei vaikuttanut millään lailla ennakkotiedot eikä -oletukset. Kysymykset haastateltaville esitin avoimina, enkä pyrkinyt johdattelemaan heitä mihinkään tiettyyn vastaukseen. Vaikkakin jouduin joitakin kysymyksiä avaamaan uudestaan, tein sen niin, ettei kysymyksen sisältö tai tarkoitus muuttunut, vain selventääkseni sitä. Opinnäytetyöni tulokset tulivat suoraan haastateltavien vastauksista, koska en tuntenut yhtäkään haastateltavaa entuudestaan joka olisi saattanut vaarantaa aineiston tulosten luotettavuuden ja eettisyyden.

Opinnäytetyön luotettavuutta pohtiessa tärkeäksi elementiksi nousi tutkijana kuin myös haastateltavieni sitoutuneisuus prosessiin, joka on tärkeää minimoidessa virheiden mahdollisuutta. Jo haastateltavia hakiessani Facebookin Porttiteatterin keskusteluryhmässä, kysyin kuka olisi vapaaehtoinen osallistumaan tähän haastatteluun ja vielä haastattelun alkaessa pyysin lukemaan ja allekirjoittamaan lomakkeen jossa vapaaehtoisuutta korostettiin. Pidin myös huolen siitä, että haastateltavani tiesivät voivansa keskeyttää haastattelun, milloin vain halutessaan ilman syytä. Olin kertonut heille opinnäytetyöstäni, sen aiheesta ja siitä, mitä osallistuminen opinnäytetyöhöni konkreettisesti tarkoittaa. Kaikki haastateltavat olivat sitoutuneita ja suosivat haastatteluun mielellään. Tämä korosti itselleni myös sitä, että haastateltavat kokivat oman osuutensa opinnäytetyössäni tärkeänä ja vastauksista analysoitu tulos osio näyttäytyikin

hyvin rikkaana. Kaikki haastateltavat kokivat haastattelutilanteen mielekkääksi pitäen opinnäytetyöstä saatavaa tietoa tärkeänä. Huolehdin siitä, että kaikki haastateltavani tiesivät anonymiteettinsä säilyvän läpi prosessin.

Opinnäytetyöntekijänä olen vastuussa tutkimukseen osallistuneiden haastateltavien henkilöiden anonymiteetistä sekä tietojen täydellisestä luottamuksellisuudesta. Se on edellyttänyt minua tutkijana kiinnittämään huomiota sekä tarkkuutta toteuttaessani aineiston keruuta ja sen säilyttämistä turvallisesti. Tärkeä seikka valmiissa opinnäytetyössä on huolehtia, että kirjoitusasu on haastateltuja kunnioittavaa. Haastattelutilanteissa sen lisäksi, että olin oma, helposti lähestyttävä itseni, kiinnitin myös huomiota kohteliaisuuteen sekä haastateltavien ihmisarvon kunnioittamiseen.

Huolehdin myös siitä, että yksityisyyden suoja koskevat periaatteet täyttyvät, kuten tutkimusaineiston suojaaminen ja sen säilytys huolellisesti sekä sen hävittäminen asianmukaisesti. Valmiissa opinnäytetyössäni haastateltavat ovat tunnistamattomissa. Kiinnitin huomiota lisäksi tuloksia analysoidessani suoriin aineiston sitaatteihin ja pohdin niitä tunnistamisen näkökulmasta, jolloin tarkasti pohdin mitä epäsuoria tunnisteita jätän julkaistavaan työhön, mitä täytyy pelkistää ja mitä jättää pois.

Hyvän tieteellisen käytännön mukaan (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2017) olen kiinnittänyt tarkkuutta huolellisuuteen muun muassa lähdeviitteiden merkitsemisessä ja huolellisuus sekä tarkkuus tutkimustyössä ja tulosten esittämisessä on kulkenut mukana projektin alusta loppuun. Lisäksi muiden tutkijoiden tekemä työ ja sen kunnioittaminen kuuluu myös hyvään tieteelliseen käytäntöön. Tarkkuutta on vaatinut myös oikea viittaustekniikka viitatessani aikaisempiin tutkimustuloksiin pyrkiessäni jatkuvasti huolelliseen raportointiin ja tutkimustulosten esittämiseen.

7.3 Opinnäytetyön hyödyllisyys ja kehittämisehdotukset

Kehittämishaasteita ajatellen, esille nousi teatteritaiteen ammattilaisia haastatellessa edelleen sama tavoite kuin aiemminkin (Nikkilä ja Valtonen 2016, 67) opinnäytetyössä mainittuna. Haastattelussa teatteritaiteen ammattilaiset pohtivat kehittämishaasteita, jolloin esille nousi suunnitelmia ja toiveita jatkoa katsoen. Toiveissaan heillä oli edelleenkin saada toimintaa kehittymään laajemmalle, mutta tähän tarvitaan myös lisäresursseja ja aikaa työn dokumentointiin toiminnan tuottaessa runsaasti kokemusta sekä hiljaista tietoa, jotta toimintaa voitaisiin toistaa laajemminkin muiden toimijoiden kanssa. Opinnäytetyön tekijänä samaistun tähän ajatukseen, jotta toiminnan kehittäminen sekä laajentaminen olisi mahdollista. Porttiteatteri toimintaa on jo Suomenlinnan vankilassa, mutta suljettuihinkin vankiloihin sen olisi toivottavaa päästä, jolloin toiminnasta saatu tuki näkyisi varmasti nivelvaiheessa vangin palatessa siviiliin.

Ammattilaiset ja moni teatteriin osallistunut toivoi rahoituksen vakiintumista toiminnalle. Rahoitus on noussut jatkuvasti ongelmaksi Porttiteatterin ollessa konseptina omaa laatuaan. Rahoittajat kokevat Porttiteatteri toiminnan markkinahäiriönä. Muita kehittämishaasteita nousi ammattilaisten vapaan sanan kohdalla esille, kuten se, että toimintaan olisi rutkasti lisää tuloja ja paljon on myös heitä jotka haluavat olla mukana niin kauan kuin mahdollista. Joten lisäresurssit ja useamman ryhmän pyörittäminen samaan aikaan on myös ammattilaisten haasteissa. Kehittämishaasteet ammattilaisten mielestä liittyivät pääasiassa toiminnan rahoittamisen haasteisiin. Lisäksi esille nousi rahoitushaasteista tuleva resurssipula toiminnan laajempaan kehittämiseen ja toiminnan toistamiseen. Toiminnan suunnitelmallisuuden ja kehittymisen kannalta vakituisen rahoittajan tuoma tuki ja turva nähtiin ehdottomana, silti usko Porttiteatterin toiminnan tärkeyteen ensiluokkaisena taiteen tekemisenä kuvautui vahvana.

Tämän opinnäytetyön tekijänä pidän tärkeänä tuoda edelleen julki tämän marginaalisen sekä monesti myös heikko-osaisen ihmisryhmän tilannetta tämän päivän yhteiskunnassa samalla uskoen, että opinnäytetyöni antaa myös lisä näkemystä rikosseuraamusalalle muutoin tästä tärkeästä kuntouttavasta taiteellisesta toiminnasta, toivottavasti samalla saaden toiminnalle mahdollisuuden laajentua ja kehittyä. Porttiteatteri toimintaan on paljon halukkaita osallistumaan, mutta pienet resurssit ja vakituisen toiminnan rahoitus sen toistaiseksi estää.

Rikosseuraamusalalla on mahdollisuuksia ja potentiaalia omasta mielestäni saavuttaa vielä parempia tuloksia puhuttaessa vankien kuntouttamisesta, edistäen heidän osallisuuttaan sekä tuen vahvistamista yhteiskuntaan takaisin kiinnittyessään. Porttiteatterin kohdalla sosiaalinen kuntoutus ja taide kulkevat rintarinnan ja itse ajattelen niin, että taiteen keinoin on mahdollista lisätä vangin henkilökohtaisia valmiuksia rikoksettomaan tulevaisuuteen. Taiteen ja sosiaalisen kuntoutuksen menetelmin on vangin tai ex-vangin mahdollista poimia uudenlaiset toimintatavat omaan elämäntilanteeseensa, joka tulisikin huomioida kokonaisvaltaisesti. Vankiteatterilla on potentiaalia sen ollessa luova menetelmä ja taiteen keinoille kuntouttavana toimintana tulisi löytyä enemmän sijaa rikosseuraamuslaitoksen vaikuttavuusohjelmien seassa. Tämän opinnäytetyön tekijänä koen erittäin tärkeänä sen, että suhtautuminen luovien ja taiteellisten toimintojen käyttämisessä rikosseuraamusalalla muuttuisi avoimemmaksi, joka hyödyttäisi tukiessa rikos- ja päihdetaustaisia kuntoutumaan kohti rikoksetonta sekä päihteetöntä elämäntapaa. Tämän opinnäytetyön tekijänä pohdin myös rikollisuuteen liittyvää inhimillistä kärsimystä ja sitä, että uusintarikollisuus ylipäättään on esillä laajasti unohtamatta vankeinhoiton suuria kuluja taloudellisessa mielessä. Tätä ajatellen tulisi yhteiskunnan mitä suuremmalla syyllä tarttua tähän luovaan toimintamuotoon ja tutkia laajemman toimintavolyymien kautta sen tuloksellisuus rikosseuraamusalalla.

Porttiteatteri ei ole pitänyt varsinaista tilastoa rikoksenuusijoista, mutta sain ammattilaisilta epävirallisen arvion siitä, jossa vain yksi olisi palannut vankilaan. Tämä tieto kuitenkin piirtää

yhtenäistä kuviota nojaten myös teatterilaisten haastattelujen antiin siitä, että toiminta on itsessään kuntoutuspohjaista ja vallankin onnistunutta suhteessa uusintarikollisuuteen, sillä vastausten perusteella rikosten tekeminen on loppunut, lieventynyt tai niitä tehdään harvemmin kuin aiemmin. Lisäksi sosiaalisen kuntoutuksen mittana toimii itsessään yksilön kokemus elämänlaadun paranemisena, jonka puolesta voin myös puhua tämän opinnäytetyön haastateluista saatujen tulosten perusteella. Tärkeänä jatkotutkimusehdotuksena näen vaikuttavuuden arvioinnin siitä, miten Porttiteatteri on vaikuttanut uusintarikollisuuteen.

Opinnäytetyö antaa tietoa Porttiteatteri toiminnan merkityksestä rikos- ja päihdetaustaisten kokemuksista suhteessa rikollisuudesta irrottautumiseen, stigmatisaatioon sekä osallisuuden, toimintakyvyn muutoksiin, että voimaantumisen näkökulmista. Tuloksista on nähtävissä toiminnan merkityksellisyys mukana olijoille uudenlaisen elämäntavan ylläpitämisen näkökulmasta katsoen. Jatkotutkimuksille on edelleen runsain mitoin tilaa ja tämän opinnäytetyön tavoitteena onkin omalta osaltaan edesauttaa Porttiteatteria saamaan toimintaansa vakinaistettua sekä kehitettyä entistä laajemmin, lisäten samalla tietoa laajemmalti toimijoille rikosseuraamusallalla, jotta taide ja teatteri nähtäisiin tulevaisuudessa entistä vahvemmin kuntouttavana tekijänä.

Yhteiskunnallisella tasolla tämä opinnäytetyö saa myös laajemman perspektiivin. Porttiteatteri on Suomessa omaa laatuaan, vaikkakin muitakin teattereita ja projekteja vankitaustaisille on näiden vuosien aikana tullut. Media on nostanut positiivisella tavalla entisestään tämän luovan ja kuntouttavan taiteenmuodon merkityksellisyyttä rikos- ja päihdetaustaisten kuntouttamisessa. Porttiteatterin työ ja panos vankitaustaisten henkilöiden kokemuksista tuoden tarinat näkyville, yleisön eteen on mielestäni ehdottoman oikea kehityssuunta niin rikosseuraamusallalla kuin yhteiskunnassa esiin nousevissa keskusteluissa.

Lähteet

- Arola-Järvi, A. 2012. Suunnitelmallisen vankeusajan käsikirja. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy.
- Brewster, L. 2014. The Impact of Prison Arts Programs on Inmate Attitudes and Behavior: A Quantitative Evaluation. *Justice Policy Journals* 11 (2)/2014.
- Dunderfelt, T. 1998. Elämänkaaripsykologia. Porvoo: WSOY.
- Falk, G. 2002. Stigma. New York: Prometheus Books.
- Farral, S & Calverley, A. 2006. Understanding desistance from crime. Theoretical directions in resettlement and rehabilitation. Berkshire: Open University Press.
- Granfelt, R. 2007. Oppisin elämään riippuvuuteni kanssa - Tutkimus naisvankien päihdekuntoutuksesta Vanajan vankilassa. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 2/2007. Vammala: Rikosseuraamusvirasto.
- Haapasalo, J. 2006. Rikoksenteekijöiden hoito-ohjelmat vaihtoehtoina rangaistuksille. Teoksessa Lohiniva-Kerkelä, M. (toim.) Väkiältä. Seuraamukset ja haavoittuvuus. Helsinki: Talentum.
- Haimi, T. & Hurme J. 2007. Sosiaalisen kuntoutuksen käsite 1950-luvulta nykypäivään. Käsitehistoriallinen tarkastelu sosiaalisen kuntoutuksen käsitteestä. Jyväskylän yliopisto.
- Hallamaa, J. 2008. Kuuluuko ihmisen ääni terveydenhuollossa. Teoksessa ETENE 2008. Helsinki.
- Heikkinen, H. 2005. Draamakasvatus - opetusta, taidetta, tutkimista! Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Hickey, G. & Kipping, C. 1998. Exploring the concept of user involvement in mental health through a participation continuum. *Journal of Clinical Nursing*.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2009. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hyypä, M. 2002. Elinvoimaa yhteisöstä. Sosiaalinen pääoma ja terveys. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.
- Ihalainen, J. & Kettunen T. 2016. Turvaverkko vai trampoliini. Helsinki: Sanoma Pro Oy.
- Jokinen, A. & Suoninen, E. 2000. Rikoksesta resurssi. Teos: Karvinen, S. ja Pösö, T. ja Satka, M. (toim.) Sosiaalityön tutkimus, metodologisia suunnistuksia. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.
- Järvikoski, A. & Härkäpää, K. 2011. Kuntoutuksen perusteet. Näkökulmia kuntoutukseen ja kuntoutustieteeseen. Helsinki: WSOY.
- Järvinen, M-K. 2013. Asiakas-työntekijäsuhde rikosseuraamusalalla. Dialoginen arviointi tiedontuotannon tapana. *Acta universitatis tamperensis*. Suomen yliopistopaino Oy- Juvenes print.
- Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja -sarja. Suomen Yliopistopaino. Juvenes Print.

- Kananen, J. 2015. Opinnäytetyön kirjoittajan opas. Näin kirjoitat opinnäytetyön tai pro gradun alusta loppuun. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja -sarja. Suomen Yliopistopaino Oy.
- Karsikas, V. 2005. Selvinpään olosta tulee hyvä fiilis. Päihdeongelmaisten vankien voimaantuminen. Kuntouttavan sosiaalityön ammatillinen lisensiaatintutkimus. Yhteiskuntapolitiikan laitos. Helsingin yliopisto.
- Kaurala, K. & Kylämarttila, V. 2010. Rangaistuksesta vapautuvan kuntoutujan asema. Raportteja 2. Helsinki: Kriminaalihuollon tukisäätiö.
- Kettunen R., Kähäri-Wiik K., Vuori-Kemilä A. & Ihalainen, J. 2009. Kuntoutumisen mahdollisuudet. Helsinki: WSOY.
- Kokko, R-L. 2010. Kohtaamisia ja ohituksia kuntoutujan elämäntilanteen tienristeyksessä. Teoksessa Karjalainen, V. ja Vilkkumaa, I. (toim.) Kuntoutus kanssamme. Ihmisen toimijuuden tukeminen.
- Kujala, E. 1996. Osallisuus omaan hoitoonsa - hoitotyöpalveluiden käyttäjien kokemuksia perusterveydenhuollossa. Lisensiaatintutkimus. Tampereen yliopisto, Tampere.
- Kujala, E. 2003. Asiakaslähtöinen laadunhallinnan malli. Väitöskirja. Acta Universitatis Tamperensis 914. Tunkkarin terveydenhuollon kuntayhtymä. Tampereen yliopisto, Tampere.
- Kuula, A. 2011. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Jyväskylä: Bookwell Oy.
- Kurki, L. & Kurki-Suutarinen, M. ja Taruvuori, K. 2010. Muurien sisällä. Sosiokulttuurinen innostaminen vankilassa. Tampereen Yliopistopaino Oy - Juvenes Print.
- Kuronen, M. 2004. Valtaistumista vai voimavaraistumista. Feministisiä näkökulmia empowermentiin sosiaalityön käsitteenä ja käytäntönä.
- Laine, M. 1998. Rosvosta kunnon kansalaiseksi? Rikollisen realisaation mahdollisuuksista. Vankeinhoiton koulutuskeskuksen julkaisuja 4/1988. Helsinki: Painatuskeskus.
- Laine, M. 2007. Kriminologia ja rankaisun sosiologia. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Lavikkala, R. & Linderborg, H. (toim.) 2011. Rikosseuraamustyön kehittämisen kysymyksiä. Rikosseuraamus alan koulutuskeskus. Acta Poenologica, 2/2011.
- LeBel, T., Burnett, R., Maruna, S. & Bushway, S. 2008. The "Chicken and Egg" of Subjective and Social Factors in Desistance from Crime. European Journal of Criminology.
- Lehtonen, J. 2010. Samassa valossa. Näyttelijäntyö hoitolaitoskiertueella. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.
- Mattson, M. 1998. Pahanteon psykologia. Tietosanoma.
- McGuire, J. 1995. What Works: Reducing reoffending; Guidelines from re-search and practice. Wiley-Blackwell.
- Mönkkönen, K. 2002. Dialogisuus kommunikaationa ja suhteena. Vastaamisen, vallan ja vastuun merkisty sosiaalialan asiakastyön vuorovaikutuksessa. Kuopion yliopiston julkaisuja.
- Mönkkönen, K. 2007. Vuorovaikutus. Dialoginen asiakastyö. Helsinki: Edita.
- Niemelä, J. 2002. Sosiaalinen pääoma ja hyvinvointi. Näkökulmia sosiaali- ja terveysaloille. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.

- Nurminen, N. 2012. Uusi suunta -yksilöohjelma seksuaalirikoksista tuomituille. Ohjelmakäsikirja.
- Paasivaara, L. & Nikkilä, J. 2010. Yhteisöllisyydestä työhyvinvointia. Helsinki: Kirjapaja.
- Perttula, J. 2009. Kokemuksen ja kokemuksen tutkimus: Fenomenologisen erityistieteen tietenteoria. Teoksessa Perttula, J. ja Latomaa, T. (toim.) Kokemuksen tutkimus. Merkitys- tulkinta- ymmärtäminen. Tampere: Juvenes print.
- Pirttilä- Backman, A-M., Menard, L., Silfver-Kuhlampi, M. & Myyry, L. 2015. *Psykologia* 50, 06/2015. Vankilateatteri: Muutoksen mahdollistaja?
- Raatikainen, E. 2015. Lujita luottamusta. Asiakassuhteen rakentaminen sosiaali- ja terveysalalla. Juva: Bookwell Oy.
- Rantanen, T. (Toim.) 2009. Kuntoutus, vaikuttavuus ja kehittäminen. Näkökulmia rikosseuraamusalan työn kehittämiseen. Laura-ammattikorkeakoulun julkaisusarja A.66. Vantaa: Edita Prima Oy.
- Raunio, K. 2006. Syrjäytyminen - sosiaalityötä kiinnostavia näkökulmia. Helsinki: Gummerus Oy.
- Ruuskanen, P. 2002. Näkökulmia sosiaali- ja terveysaloille. Jyväskylä: PS- kustannus.
- Salonen, M. 2012. Voimauttavan vertaisohjauksen käsikirja. Tampere: Leijonaemot ry.
- Siitonen, J. 1999. Voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua. Oulun yliopisto. Acta universitatis ouluensis.
- Syrjälä, L. & Ahonen S. ja Syrjäläinen, E. ja Saari, S. 1994. Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Helsinki: Kirjayhtymä Oy.
- Truman, C. & Raine, P. 2002. Experience and meaning of user involvement: some explorations from a community mental health project. *Health and Social Care in the Community*.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Vantaa: Hansaprint Oy.
- Tyni, S. 2015. Vankeinhoidon vaikuttavuus. Onko kuntoutukselle tilastollisia perusteita? Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja 1/2015. Suomen Yliopistopaino Oy. Juvenes Print.
- Viikki-Ripatti, S. 2011. Rikollisuudesta irrottautuminen subjektiivisena kokemuksena. Teoksessa Raino Lavikkala & Henrik Lindeborg (toim.) Rikosseuraamustyön kehittämisen kysymyksiä. *Acta Poenologica* 2/2011. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus.
- Vilkkä, H. 2015. Tutki ja kehitä. Juva: Bookwell Oy
- Ward, T. & Maruna, S. 2007. Rehabilitation; Beyond the risk paradigm. Routledge; New Edition.
- What Works 2003. What Works - mikä toimii vankeinhoidossa ja kriminaalihuollossa. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen oppikirja 1/2003. Vantaa: Vankeinhoidon koulutuskeskus.
- Wihersaari, J. 2011. Kohtaaminen- opettajuuden ydin. Tampere: Tampere university press.

- Abney, V. 2016. Kunnon vanki. Vangin roolin ja vankeinhoidon muutos vankisäännöissä 1950-1980-lukujen Suomessa. Helsingin yliopisto. Viitattu 12.10.2017. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/175785/Abney_ent.Jallinoja_Talous-ja_sosiaalihistoria_.pdf?sequence=2
- Ervasti, A. 25.8.2010. Stigma, negatiivinen leima ja perusoikeudet. Kommentti. Nuorisotutkimuksen verkkokanava. Viitattu 8.10.2017. <http://www.kommentti.fi/kolumnit/stigma-negatiivinen-leima-ja-perusoikeudet>
- Heinonen, J. 2015. Vangin kommentti lehden 2/2015 vankilateatterijuttuun. Vankilateatteri. Viitattu 10.10.2017. <http://www.teatteritanssi.fi/7431-vangin-kommentti-lehden-22015-vankilateatterijuttuun/>
- Hämäläinen, M. Suomen kulttuurirahasto. Vankilateatteri voimauttaa. Viitattu 10.10.2017. <http://www.skr.fi/fi/vankilateatteri-voimauttaa>
- Knuuti, U. A. 2011. Portti vapauteen. Päihdekuntoutus vankilassa. Viitattu 14.6.2017. http://www.porttivapauteen.fi/tietoa/tietopankki/2474/paihdekuntoutus_vankilassa
- Knuuti, U. B. 2011. Portti vapauteen. Muu sosiaalinen kuntoutus vankilassa. Viitattu 14.6.2017. http://www.porttivapauteen.fi/tietoa/tietopankki/2476/muu_sosiaalinen_kuntoutus_vankilassa
- L1301/2014. Sosiaalihuoltolaki. Viitattu 14.6.2017. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301>
- L767/2005. Vankeuslaki. 2005. Viitattu 30.9.2017. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050767>
- Leemann, L., Kuusio, H. & Hämäläinen, R.-M. 2015. Sosiaalinen osallisuus. Sosiaalisen osallisuuden edistämisen koordinaatiohanke Sokra. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 9.10.2017. https://www.thl.fi/documents/10531/2088501/Tietopaketti_Sosiaalinen_Osallisuus.pdf/52a41c04-c4fa-4cf0-bc6f-0bb06705903b
- Linderborg, H. 2017. Teatteri valmentaa vankeja vapauteen ja rikoksettomuuteen. Artikkel. Lehtiarkisto. Haaste 03/17. Viitattu 5.5.2018. <http://www.haaste.om.fi/fi/index/lehtiarkisto/haaste32017/teatterivalmentaavankejavapauteenjarikoksettomuuteen.html>
- Maguire, M & Raynor, P. 2006. How the resettlement of prisoners promotes desistance for crime: or does it? Criminology and criminal justice 6/2006. <http://crj.sagepub.com/content/6/1/19.full.pdf+html>. Viitattu 30.4.2018.
- McNeill, F. 2009. Towards Effective Practice in Offender Supervision. Viitattu 8.7.2017. <http://strathprints.strath.ac.uk/27091/1/strathprints027091.pdf>
- Miikkulainen, L. 2012. Arjentaidot- tietopankki. Materiaalia rikoksista tuomittujen arjessa selviytymisen ja elämänhallinnan edistämiseen. Rikosseuraamulaitoksen julkaisu. Viitattu 29.9.2017. http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-muut/6Cr4qakak/Arjen_taidot_-tietopankki_2012.pdf
- Muhonen, A. 2011. Omaisleireiltä saatavan tuen merkitys vangeille ja heidän omaisilleen. Tampereen yliopisto. Viitattu 12.10.2017. <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/82995/gradu05431.pdf?sequence=1>
- Mäntyranta, T. & Kaila M. 2008. Duodecim. Tutkimus ja opetus. Fokusryhmähaastattelu laadullisen tutkimuksen menetelmänä lääketieteessä. Viitattu 25.7.2017. <http://www.ebm-guidelines.com/xmedia/duo/duo97349.pdf>
- Porttiteatteri. A. 2016. Viitattu 14.6.2017. <https://porttiteatteri.fi/>

Porttiteatteri. B. 2016. Porttiteatteri-facebooksivut. Viitattu 14.6.2017. <https://www.facebook.com/Porttiteatteri-189932504702368/?fref=ts>

Päihdelinkki. Muutos- oletko valmis? Viitattu 14.10.2017. <https://www.paihdelinkki.fi/fi/oma-apu/alkoholi/muutos-oletko-valmis>

Raivio, H. & Karjalainen, J. 2013. Osallisuus ei ole keino tai väline, palvelut ovat. Osallisuuden rakentuminen 2010-luvun tavoite- ja toimintaohjelmissä. Teoksessa Taina Era (toim.): Osallisuus - oikeutta vai pakkoa? Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 156. Viitattu 7.10.2017. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/64153/JAMKJULKAISUJA1562013_web.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Rikosseuraamuslaitos. A. 2013. Kuntouttava toiminta. Ohjelmatyö. Viitattu 14.6.2017. <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/taytantonpano/toiminnot/kuntouttavatoiminta-ohjelmatyo.html>

Rikosseuraamuslaitos. B. 2013. Kuntouttava toiminta. Päihdetyö. Viitattu 14.6.2017. <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/taytantonpano/toiminnot/kuntouttavatoiminta-paihdetyo.html>

Ruuskanen, P. Kansalaisyhteiskunnan tutkimusportaali. Sosiaalinen pääoma. Jyväskylän Yliopisto- University of Jyväskylä. Viitattu 9.10.2017. <http://kans.jyu.fi/sanasto/sanat-kansio/sosiaalinen-paaoma/>

Terveysten- ja hyvinvoinninlaitos. 2013. Sosiaalinen pääoma. Viitattu 7.10.2017. <https://www.thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi/sosiaalinen-paaoma>

Terveysten- ja hyvinvoinninlaitos. A. 2015. Sosiaalinen kuntoutus. Viitattu 14.6.2017. <https://www.thl.fi/fi/tutkimus-ja-asiantuntijatyo/hankkeet-ja-ohjelmat/sosku/sosiaalinen-kuntoutus>

Terveysten- ja hyvinvoinninlaitos. B. 2015. Toimintakyvyn ulottuvuudet. Viitattu 8.7.2017. <https://www.thl.fi/fi/web/toimintakyky/mita-toimintakyky-on/toimintakyvyn-ulottuvuudet>

Terveysten- ja hyvinvoinninlaitos. A. 2016. Mitä toimintakyky on. Viitattu 8.7.2017. <https://www.thl.fi/fi/web/toimintakyky/mita-toimintakyky-on>

Terveysten- ja hyvinvoinninlaitos. B. 2016. Työllisyys. Viitattu 8.7.2017. <https://www.thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi/tyollisyys>

Terveysten- ja hyvinvoinninlaitos. C. 2016. Dialogisuus ammattilaisen ja perheen välillä. Viitattu 11.7.2017. https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/varhainen-avoin-yhteistoiminta/dialogisuus_ammattilaisen_ja_perheen_valilla

Terveysten- ja hyvinvoinninlaitos. A. 2017. Osallisuus. Viitattu 7.10.2017. <https://www.thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi/osallisuus>

Terveysten- ja hyvinvoinninlaitos. B. 2017. Sosiaalinen osallisuus. Viitattu 11.10.2017. <https://www.thl.fi/fi/tutkimus-ja-asiantuntijatyo/hankkeet-ja-ohjelmat/sokra/sosiaalinen-osallisuus>

Toivo, E. 2015. Toivoton tapaus? Portti vapauteen. Viitattu 12.10.2017. http://www.porttivapauteen.fi/blogi/kirjoitukset/77/toivoton_tapaus

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2017. Hyvä tieteellinen käytäntö. Viitattu 19.10.2017. <http://www.tenk.fi/fi/hyva-tieteellinen-kaytanto>

Valle, E. 2014. "Nyt on pöytä tyhjennetty ja kasataan uutta korttitaloa". Vankeusrangaistuksen suorittaneiden miesten tarina yhteiskuntaan integroitumisesta. Sosiaalityön pro gradu - tutkielma. Tampereen yliopisto. Viitattu 14.6.2017. <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/95146/GRADU-1396351418.pdf?sequence>

Veli-Matti. 2015. Parempi elämä. Viitattu 14.10.2017. http://www.porttivapautteen.fi/vapautuvat/kynalaari/parempi_elama

Yle. Elinkautisvangit kirjoittivat kokemuksistaan näytelmää. 2015. Viitattu 10.10.2017. [Vhhttps://yle.fi/aihe/artikkeli/2015/02/03/elinkautisvangit-kirjoittivat-kokemuksistaan-naytelmaa](https://yle.fi/aihe/artikkeli/2015/02/03/elinkautisvangit-kirjoittivat-kokemuksistaan-naytelmaa)

Liitteet

Liite 1: Tutkimuslupa Rikosseuraamuslaitoksen keskushallinnolta	93
Liite 2: Tutkimuslupa Porttiteatteri Ry	95
Liite 3: Teemahaastattelurunko teatterilaisille	97
Liite 4: Teemahaastattelurunko ammattilaisille	98
Liite 5: Lomakekysely yleisölle	99
Liite 6: Suostumuslomake haastateltaville	100
Liite 7: Esimerkki luokittelutaulukosta	101

Liite 1: Tutkimuslupa Rikosseuraamuslaitoksen keskushallinnolta

Tutkimuslupa

20.11.2017

47/332/2017

Opiskelija
Laura Makkonen
Rikosseuraamusala
Laurea-ammattikorkeakoulu

Hakemuksenne 15.11.2017

Tutkimuslupahakemus

Olet hakenut Rikosseuraamuslaitokselta tutkimuslupaa Laurea-ammattikorkeakoulun rikosseuraamusalan opinnäytettä varten. Opinnäytteen ohjaajana toimii lehtori Eeva Järveläinen. Työelämän ohjaajana toimii teatteripedagogi Tuija Minkkinen.

Tutkimuksen aihe

Porttiteatteri –vankilateatteritoiminta urapolkujen rakentajana.

Tutkimuksen toteutus

Noin kahdeksan Porttiteatterin toimintaan osallistuvan henkilön haastattelua. Haastateltavien joukossa on noin 1-2 valvotussa koevapaudessa olevaa vankia.

Lupahakemus

Haette lupaa vankien haastatteluille.

Päätös

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö myöntää teille tutkimuslupan hakemuksenne mukaisesti. Haastattelut tulee tehdä ko. vangin vankilan johtajan tai apulaisjohtajan suostumuksella.

Vankien osallistuminen tutkimukseen on vapaaehtoista ja heiltä tulee pyytää yksilöity kirjallinen suostumus osallistumisesta tutkimukseen. Tutkimuksen tulokset on esitettävä niin, etteivät yksittäiset henkilöt ole tunnistettavissa. Tutkimusaineisto on säilytettävä siten, ettei se joudu ulkopuolisten käsiin. Tutkimusaineisto on tarkoitettu vain tutkimukselliseen käyttöön ja se on hävitettävä yksilötietojen osalta tutkimuksen valmistuttua. Tutkimuksen toteutus ja tutkimusaineiston keruu ei saa aiheuttaa kohtuutonta haittaa vankilan muulle toiminnalle.

Tutkimuksen valmistuttua siitä tulee lähettää sähköinen kopio tai paperikopio Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikköön sekä Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen Kriminologiselle kirjastolle. Opinnäytteestä tulee myös lähettää säh-

Osoite
Lintulahdenkuja 4
00530 HELSINKI

Puhelin
029 56 88500

Telekopio
029 56 88446

Sähköpostiosoite
kirjaamo.rise@om.fi

2(2)

köpostitse tiivistelmä Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikköön
(peter.blomster@om.fi). Rikosseuraamuslaitos pidättää oikeuden julkaista opinnäyt-
teen intranet- ja tiivistelmän internet-sivuillaan.

Pauli Nieminen
kehitysjohtaja

Peter Blomster
erikoistutkija

Liite 2: Tutkimuslupa Porttiteatteri Ry

Tutkimuslupahakemus

1 (2)

23.5.2018

Tutkimuslupahakemus

Opinnäytetyöntekijä:

Laura Makkonen
Laura.makkonen@student.laurea.fi
Puh: 040 9303045

Koulutusohjelma/korkeakoulu/yliopisto:

Rikosseuraamusalan koulutusohjelma, Laurea ammattikorkeakoulu

Toimipiste:

Tikkurila

Opinnäytetyön ohjaaja: Eeva Järveläinen, lehtori

Eeva.jarvelainen@laurea.fi
Puh: 040 1596408

Työelämän yhteyshenkilöt: Tuija Minkkinen, Porttiteatteri ry:n ohjaaja-pedagogi

Tuija.minkkinen@gmail.com
Puh: 050 3553673

Jouko Karjalainen, puheenjohtaja Porttiteatteri ry, puh 040 5475723, jouko.karjalainen@thl.fi

Opinnäytetyön nimi: Porttiteatteri - vankilateatteritoiminta urapolkujen rakentajana

Opinnäytetyön tavoitteet/tutkimusongelma:

Opinnäytetyön tarkoituksena on tutkia Porttiteatteriin osallistuneiden päihde- ja lainrikkojastaustaisten kokemuksia toimintakyvyn ja toimijuuden muutoksesta, osallisuuden ja yhteisöllisyyden sekä vertaisuuden kokemuksia teatteritoiminnan kautta. Lisäksi tarkoituksena on tutkia Porttiteatterin merkitystä osallistujien urapolkujen mahdollistajana. Opinnäytetyöni teoreettinen viitekehys koostuu sosiaalisen pääoman, osallisuuden ja yhteisöllisyyden sekä voimaantumisen käsitteistä, lisäksi teoria pitää sisällään sosiaalisen kuntoutuksen toimintakyvyn ja toimijuuden vahvistajana sekä desistanssin ja stigmatisaation käsitteet. Tutkimuskysymyksenä on "Miten Porttiteatterin toimintaan osallistuminen on vaikuttanut henkilön toimintakykyyn ja osallisuuden kokemukseen?"

Opinnäytetyön tarkoituksena on tutkia, millainen merkitys teatteritoiminnalla on Porttiteatteri toimintaan osallistuneiden toimintakykyyn, osallisuuden kokemukseen. Tutkin opinnäytetyössäni myös Porttiteatterilaisten kokemusta leimatuksi joutumisesta. Tutkimuksen kohteena on myös teatteritoimintaan osallistumisen vaikutus henkilön kokemukseen yhteisöllisyydestä sekä vertaistuen voimasta. Opinnäytetyön aiheesta on sovittu yhteistyössä Porttiteatterin ry:n kanssa.

Toteutan opinnäytetyöni laadullisena tutkimuksena, jossa aineiston kerään haastattelemalla noin 8-11 Porttiteatterin toimintaan osallistuvaa rikos- ja päihdetaustaista henkilöä käyttäen menetelmänä teemahaastattelua. Valvotussa koevapaudessa haastattelujen aikaan on 1-2 henkilöä, joihin haen lupaa myös. Haastattelen myös kahta Porttiteatteri ry:n teatterialan ammattilaista. Teemahaastattelun kysymykset rakentuvat teoreettisen viitekehysten pohjalta. Anon taten lupaa Porttiteatteri ry:ltä Porttiteatteri-toimintaan osallistuvien henkilöiden haastatteluihin. Haastatteluihin osallistuminen perustuu vapaaehtoisuuteen ja haastateltavilta kerätään kirjalliset suostumukset opinnäytetyöhön osallistumisesta sekä haastattelumateriaalin käytöstä opinnäytetyössä. Opinnäytetyön toteuttamisen jokaisessa vaiheessa on huomioitu eettiset näkökulmat yksityisyyden suojasta huolehtivilla aineiston anonyymisointitoimenpiteillä ja aineiston jatkokäytön säätelyllä. Haastatteluaineisto säilytetään asianmukaisesti, tunnistetiedot poistetaan aineiston litteraatiövaiheessa ja aineisto tuhotaan opinnäytetyön valmistuttua. Empiirinen aineisto analysoidaan, johtopäätökset raportoidaan teoreettisin jäsenyksin ja tutkimustulokset esitetään

Laurea Hallinto
Ratatie 22, 01300 Vantaa

Puhelin (09) 8868 7150
Faksi (09) 8868 7200

etunimi.sukunimi@laurea.fi
www.laurea.fi

Y-tunnus 1046216-1
Kotipaikka Vantaa

Tutkimuslupahakemus

2 (2)

23.5.2018

arvioivassa seminaarissa, työelämän tutkimustulokset oikeaksi todeten ja hyväksyen. Valmis opinnäytetyö julkaistaan Theseus- tietokannassa sähköisessä muodossa.

Opinnäytetyössä tarvittavien tietojen / aineistojen määrittely:
Opinnäytetyössä ei tulla hyödyntämään asiakastietorekisterien tietoja.

Aikataulu:
Opinnäytetyön on tarkoitus valmistua helmikuussa 2018. Haastattelut ja raportoinnit loppuvuodesta 2017.

Helsingissä 3.12.2017

A handwritten signature in blue ink, appearing to read "Jouko Karjalainen".

Jouko Karjalainen, Porttiteatteri ry, puheenjohtaja

Liite 3: Teemahaastattelurunko teatterilaisille

Porttiteatterin rooli sosiaalisen pääoman, osallisuuden, yhteisöllisyyden ja voimaantuminen mahdollistajana

- Miten yhteisöllisyys näkyy Porttiteatterin toiminnassa? Mitä vertaistuki ja ryhmä merkitsee?
- Millaista osallisuutta olet kokenut ollessasi Porttiteatterin toiminnassa mukana?
- Minkälaisiin eri elämän osa-alueisiin Porttiteatteriin osallistuminen on vaikuttanut?
- Mitä hyviä asioita ja ominaisuuksia tunnistat itselläsi olevan? Missä tunnet olevasi hyvä?
- Minkälaisia voimavaroja koet sinulla olevan? Mitä voimavaroja Porttiteatteri on sinulle tuonut?

Porttiteatterin rooli sosiaalisena kuntoutuksena, toimintakyvyn ja toimijuuden ja uusien urapolkujen mahdollistajana

- Mikä merkitys Porttiteatterilla on sinulle? Mitä se tuo elämääsi ja arkeesi?
- Miten koet toimintakykyäsi muuttuneen Porttiteatteritoiminnan myötä? Miten tämä on tukenut tai aktivoinut sinun osallistumistasi muihin eri arjen asioihin? (toimijuus)
- Millaisia valmiuksia Porttiteatteri on antanut sinulle tulevaisuuden urapolkuja/ työllistymistä/kouluttautumista ajatellen? Oletko työllistynyt, päässyt opiskelemaan, tehnyt vapaaehtoistyötä?
- Millaisia tulevaisuuden suunnitelmia sinulla on Porttiteatterin jälkeen?

Rikollisuudesta irrottautuminen

- Millainen merkitys Porttiteatterilla on ollut sinuun tai lähipiiriisi (rikollisuudesta irrottautuminen yms.)?
- Miten Porttiteatteri- toiminta on tukenut sinua rikollisuudesta irrottautumisessa? esim. Motivaation syntymisessä rikoksettomaan/päihdeettömään elämään?
- Minkälaiset asiat/ keinot auttoivat sinua luopumaan rikollisesta elämäntavasta? Mikä oli käännteentekevä asia/ tapahtuma?

Kokemuksia vankeihin kohdistuvasta leimasta?

- Millaisiin yhteiskunnan asenteisiin olet törmännyt? / Miten yhteiskunta on suhtautunut sinuun?
- Minkälaisia haasteita olet kokenut leimaantumisen kannalta?
- Mikä merkitys Porttiteatterilla on ollut leimaantumisen kannalta?
- Millainen kuva sinulla on Porttiteatterin toiminnassa mukana olleena siitä, miten toiminta on muuttanut asenteita ja kuvaa rikostaustaisista / päihdekuntoutujista?

Taustatiedot:

- nimi, ikä ja sukupuoli
- rikostausta, kertalaisuus, valvotussa koevapaudessa
- päihdetausta
- kuinka kauan ollut mukana Porttiteatterin toiminnassa
- Mitä kautta tulit mukaan Porttiteatteri toimintaan?

Vapaa sana

Liite 4: Teemahaastattelurunko ammattilaisille

Taustatiedot:

- nimi, ikä, sukupuoli, ammatti, rooli porttiteatterissa

Porttiteatterin rooli sosiaalisen pääoman, osallisuuden, yhteisöllisyyden ja voimaantumisen mahdollistajana

- Miten yhteisöllisyys näkyy toiminnassanne?
- Miten yhteisöllisyyttä voidaan tukea Porttiteatteritoiminnan kautta? Miten vertaistuki näkyy Porttiteatterin toiminnassa?
- Miten osallisuus ja osallisuuden kokemukset näkyvät teatterilaisissa?
- Millaisia ominaisuuksia ja hyviä asioita näette teatterilaisille olevan?
- Miten Porttiteatteri toiminta on tuonut esiin heidän voimavarojaan tai vahvistanut niitä?

Porttiteatterin rooli sosiaalisena kuntoutuksena, toimintakyvyn ja toimijuuden ja uusien urapolkujen mahdollistajana

- Miten Porttiteatterin toimintaan osallistuminen on vaikuttanut teatterilaisten toimintakykyyn? Entä toimijuuteen?
- Miten osallistujien voimaantumista voidaan tukea Porttiteatteritoiminnan kautta? Keinot, menetelmät, lähestymistavat? Millaisia muutoksia te olette teatterilaisissa nähneet?
- Työllistyminen? Koulutus? Vapaaehtoistyö? Millaisia urapolkuja se on luonut?

Rikollisuudesta irrottautuminen

- Millaisena koette/näette Porttiteatterin merkityksen rikollisuudesta irrottautumisen osalta?
- Miten toimintanne on tukenut teatterilaisten rikollisuudesta irrottautumista?
- Minkälaiset asiat/keinot ovat auttaneet rikos- ja / päihdetaustaisia luopumaan rikollisesta elämäntavasta?

Kokemuksia vankeihin kohdistuvasta leimasta?

- Millaisia yhteiskunnan asenteita olette kohdanneet toiminnassanne?
- Millaisia haasteita näette teatterilaisilla olevan leimaantumisen kannalta?
- Mikä merkitys Porttiteatterilla on stigmatisaation kannalta?
- Onko toiminta muuttanut asenteita ja kuvaa rikos- ja / päihdetaustaisista?

Vapaa sana

Liite 5: Lomakekysely yleisölle

- Mikä tarinoista jäi erityisesti mieleen? Miksi?
- Mitä ajatuksia tuli esityksen jälkeen?
- Millainen yhteiskunnallinen merkitys on Porttiteatteritoiminnalla? Millaista muuta toimintaa tarvitaan?
- Vapaa sana

Liite 6: Suostumuslomake haastateltaville

Haastatteluun osallistuvalle

Hei!

Opiskelen Laurea- ammattikorkeakoulussa rikosseuraamusalaa teen opinnäytetyöni Porttiteatteri toimintaan liittyen. Opinnäytetyöni tarkoituksena on kerätä Porttiteatteri toimintaan osallistuneiden kokemuksia. Opinnäytetyön ytimessä on Porttiteatteri toiminnan merkitys toimintakyvyn ja osallisuuden sekä leimautumiseksi joutumisen kokemuksissa ja rikollisuudesta irrottautumisessa. Kerään aineistoa haastatteleamalla toimintaan osallistujilta. Haastateltavat haastattelen yksitellen ja aikaa haastatteluun kuluu aika puolesta tunnista neljäänkymmeneenviiheen minuuttiin (30-45min). Käytän haastattelussa nauhuria, mutta nauhoite tulee vain minun käyttööni. Kaikki haastattelunauhoitteet tuhoataan opinnäytetyön valmistumisen jälkeen. Haastattelu on ehdottoman luottamuksellinen eikä henkilöllisyytenne tule ilmi valmiissa työssä. Haastatteluun osallistuminen on täysin vapaaehtoista ja haastateltava voi halutessaan keskeyttää haastattelun missä vaiheessa tahansa.

Ystävällisin terveisin,

Laura Makkonen

laura.makkonen@student.laurea.fi

Suostun siihen, että minua haastatellaan opinnäytetyötä varten. Suostun myös siihen, että haastattelu nauhoitetaan.

__ . __ . 2017

Allekirjoitus ja nimenselvennys

Liite 7: Esimerkki luokittelutaulukosta

Haastateltava	Miten Porttiteatteri- toiminta on tukenut sinua rikollisuudesta irrottautumisessa? esim. Motivaation syntymisessä rikoksettomaan/päihitteettömään elämään?	Pelkistetty ilmaus	Alaluokka myönteinen neutraali negatiivinen	Yläluokka
H1		”mä en kyllä oikein tiedä miten se on tukenut mun rikoksettomuutta. Ehkä jotenkin niin että kun joitain asioita tarpeeks hinkkaa, harjottelee niin siin voin joitain jopa saada aikaseksi, jotain niinku rakentavaa tai järkevää.”	-ei osaa sanoa miten tukenut -harjoittelulla voi saada aikaseksi jotain rakentavaa ja järkevää	Harjoituksilla voi saada aikaseksi jotain merkityksellistä, vaikkei suoraan osakaahan sanoa miten toiminta on tukenut desistanssissa
H2		”Siis kun mä nään ne yhet tyyppit tulee panta jalassa teatteriin niin en mä sitä haluu.” ”Mut mä en todellakaa ikinä enää halua vankilaan. Sen mä tiedän ja siitä mä aion pitää kiinni etten mä enää joudu sinne.”	-toisten esimerkin myötä muistaa, ettei halua takaisin vankilaan	Muiden esimerkki myönteinen muistutus siitä, että vankilaan ei ole paluuta
H3		”Kyl se pitää jos meinaa et toi ajatus lähtee välillä vähän keulimaan niin kyl se sillain pitää niinku jalat maassa.” ”Et kyl se on ehkä antanu jotain varmuutta tohon omaan toimintaan.”	-toiminnassa mukana olo pitää jalat maassa, vaikka ajatus joskus muuttuisi rikosmyönteiseksi	Toiminta kannustaa rikoksettomuuteen / päihitteettömyyteen
H4		”Aivan loistavasti.” (...) ”Mut sen jälkeisissä traumoissa ja semmosissa niin se on se pointti. Et en varmaan enää uusi rikosta mut et selviytyminen tästä omasta elämästä, niin sen (Porttiteatterin) merkitys siinä on ihan korvaamaton mulle ollu, sen ensimmäisen produktin jälkeen.”	-auttanut traumojen käsittelyssä	Myönteinen merkitys traumojen käsittelyssä
H5		”Tällähän on suurempi merkitys kuin se, että sillä käydään harjoittelemassa jotain itsekirjoitettua, ammattiohjaajan dramatisoimaa ja sitten se viedään sinne lavalle.” ”Se tunnelataus on kuitenkin niin voimakas että koin sen niin hyvänä...”	-myönteinen ja voimakas kokemus tunnelatauksesta	Kokemus myönteisestä tunnelatauksesta
H6		”Joo kyllä se sillä tavalla vaikuttanut että on päässyt aistimaan tota toisenlaista yhteisöä kun tää vankilassa oleminen. Et kyllä sitä arvostaa. Että sinne kaipaa ja niitä toimintoja ja että ehkä se on siinä ollut tukemassa tai auttamassa nytten että on päässy tästä miljööstä (vankilasta) pois ja päässyt selvittää ajatuksiaan.”	vankilaympäristöstä pois pääseminen mielekästä -kaivannut toimintoja	Arkiympäristöstä (vankilasta) pois pääseminen mieluisaa. Myönteinen suhtautuminen toimintoihin
H7		”No just silleenhän se on tukenut, kun mä tykkään siitä niin paljon ja mä saan siitä niin paljon, mä en haluu sössiä sitä millään lailla. En päihiteillä, en rikoksilla, en millään lailla koska enhän mä sitte pääsisikään sinne. Se siinä on hyvin yksinkertaisesti. Koska mä haluan olla Porttiteatterilainen niin mä en tee mitään sellasta mikä estäis mua olemasta Porttiteatterilainen.”	-ei halua riskeerata toimintaan osallistumista tekemällä rikoksia tai käyttämällä päihiteitä -toiminta kannustaa olemaan ilman niitä	Toiminta kannustaa rikoksettomuuteen / päihitteettömyyteen. Ei halua riskeerata omaa osallistumistaan toimintaan.